

צקלון

9. לוחמה בים

צקלון

מערכות - בית ההוצאה של צבא ההגנה לישראל

לקט מאמרים מעיתונות צבאית בעולם
מספר 9 (דצמבר 1981)

עורך ראשי: אל"מ הלל בן-מאיר
העורך: סא"ל יוסי פורת
עורך צקלון: עמוס רגב
עורכי משנה: רס"ג שמואל אבנר, סרן רחל רוזנסקי
צוות המערכת: סא"ל מיכאל הירשפלד, סרן יואב תדמור, יצחק טמיר, זיו בשן.
עטיפה: זיו בשן

תוכן העניינים

דבר המערכת - 2

עצמה ימית במלחמה מודרנית
ברנרד ברודי - 3

האם מאהאן עודנו תקף?
תומס ה' אצולד - 12

גמישות אמפיבית וכוחות אמפיביים
ב' ה' לידל-הארט - 14

חילות-ים במלחמה ובשלום
אדמירל סרני גורשקוב - 21

הלחמה הימית למן שנת 1945
יורגן רובר - 32

הפשיטה הימית - זרוע פלדה שהחלודה
לוטננט קומנדר רוג'ר ל' קרוסלנד - 53

אסטרטגיה ימית כוללת של מדינות ערב - 57

תפקידי הצי המודרני ומאפייניו הבסיסיים
תא"ל ופיק ברכאת, חיל-הים הסורי - 61

קרב מידוויי - 64

"צקלון" היא חוברת נספחת ל"מערכות". החותם על מגוון ל"מערכות" זכאי לקבלת חוברות "צקלון". מחלקת המניינים: ההוצאה לאור של משהב"ט, מחלקת המניינים, רח' דוד אלעזר 29, הקריה, תל-אביב. כתובת המערכת: רח' האלוף א' מנדלר מספר 3, הקריה, תא דואר 7026, תל-אביב. נסדר ונדפס בדפוס "חדקל", תל-אביב.

דבר המערכת

"מעולם לא נוצח עם ששלט בים" – סיסמא נאה זו, אם כי היא לוקה בחסר במה שקשור בדיוק ההיסטורי, משקפת, מכל מקום, את החשיבות שנודעת לקיומה של זרוע ימית חזקה. ה"צקלון" שלפנינו מוקדש ללוחמה בים, והוא כולל קובץ של מאמרים, שעיקרם תיאורטי.

המאמר הראשון, "עצמה ימית במלחמה מודרנית", הוא פרי עטו של האסטרטג האמריקני הידוע ברנרד ברודי. (ספרו, "מלחמה ופוליטיקה", יצא לאור בהוצאת "מערכות", 1980). המאמר הוא פרק מספר, הנושא שם זהה, והנחשב לאחד מספרי היסוד בתחומו. במאמר מוצגות גם התזות של האדמירל האמריקני אלפרד ת' מאהאן – אחד מהוגי-הדעות החשובים בתחום הלוחמה הימית שפעל בסוף המאה ה-19; ולכן מופיע אחריו מאמר קצר הבוחן: "האם מאהאן עודנו תקף?"

המאמר השלישי הוא עיון בהיבטים האסטרטגיים של הכוחות האמפריביים, והוא פרי עטו של ב' ה' לידל-הארט, ההיסטוריון הצבאי הבריטי הידוע.

"חילות הים במלחמה ובשלום" הוא מאמר פרי עטו של האדמירל הסובייטי סרגי גורשקוב, מנהיגו של הצי הסובייטי בעשורים האחרונים. האדמירל גורשקוב מונה את עקרונות היסוד הכרוכים בהפעלתו של הצי המודרני, ואת חשיבותו במארג עצמתה של המדינה. בנספח אליו מופיע מאמר-פרשנות קצר, פרי עטו של קצין-צי אמריקני, המסביר את השלכותיה של האסטרטגיה הימית הסובייטית על היחסים הבין-לאומיים.

המאמר הבא עוסק בהיבט שונה של הלוחמה הימית – הפשיטה מן הים. בכך מואר סוג מסוים של מבצעים משולבים, שתכליתם לפגוע באויב, להטרידו ולהחלישו.

שני מאמרים מציגים זוויות-השקפה ערביות על הלוחמה הימית: "אסטרטגיה ימית כוללת של מדינות ערב", ו"תפקידי הצי המודרני ומאפייניו הבסיסיים". שני מאמרים אלה מצביעים על כיוון התפתחות אפשרי בצי מדינות ערב, ועל הגברת התודעה הימית הערבית.

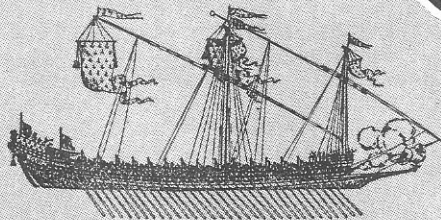
תיאור קרב מידוויי הותם את החוברת. בקרב זה הביסו האמריקנים את היפאנים, וניתצו את שייטת נושאות-המטוסים שלהם – עמוד-השרדה של עצמתם. אנו מביאים קרב זה כפרשיית-קרב מרתקת, שלקחייה בצדה. (הספר "מידוויי" ראה אור זה-עתה בהוצאת "מערכות").

המערכת

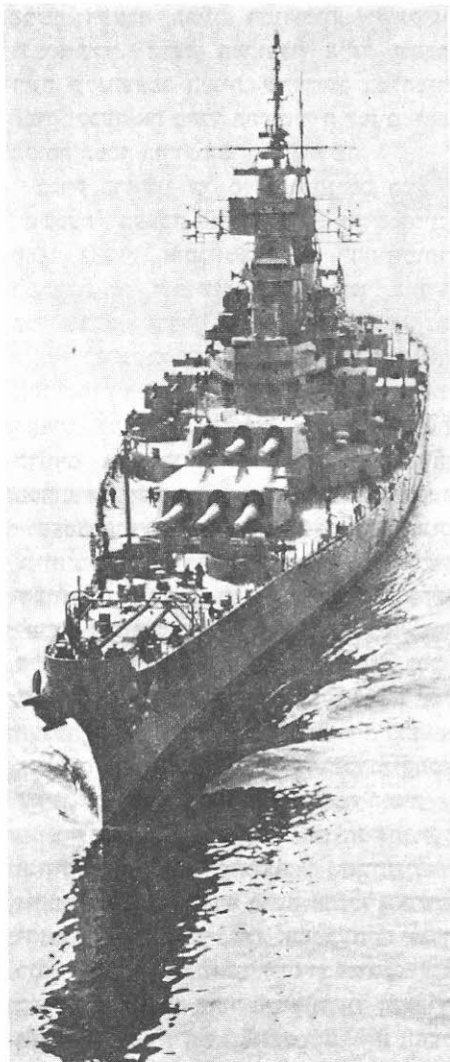
השולט בים שולט בכול.

תמיסטוקלס

מדינאי ומצביא יווני, 514–499 לפנה"ס

אניית-המלחמה הספרדית "ריאל", מהמאה ה-16.

אניית המערכה – עיקר עצמתם של הציים עד מלחמת העולם השנייה

מעולם עד אותה שעה לא ראה העולם פלישה ענקית אדירה מן הים כפלישתם של הכוחות היפאנים בחודשים שלאחר ההתקפה על פרל הרבור, ולא נתגלו בדרך כה משכנעת אפשרויות ההתקפה הגלומות בשליטה בים. אבל דוקא באותה שעה ראו רבים משום-מה לבטל בזלזול את דעותיו של האדמירל מאהאן,

עצמה ימית במלחמה מודרנית

ברנרד ברודי*

כשהלמה יפאן בצייה-המלחמה האמריקני בפרל-הרבור בבוקר ה-7 בדצמבר 1941 סברו רבים באמריקה שהיפאנים יצאו מדעתם. הייתכן שלא יצר של התאבדות, של אותו "חאראקירי" יפאני נודע, הוא שדחה אומה שמשאביה מוגבלים להתגרות במלחמה לחיים ולמוות במעצמה התעשייתית הגדולה שבעולם, ולאחד ככה נגדם בהחלטה נחושה עם הססני שלא קָש להיות מעורב במלחמה הזאת? איך אפשר לסכל את כוחה של מדינה שצופנת סכנה כה גדולה ליפאן על-ידי פגיעה בכמה אניות-מלחמה במרחק אלפי מילין מיפאן עצמה? האם לא היו היפאנים עושים בחכמה אילו התעלמו מן הצי שלנו? ועקפו את נכסינו שלנו בשאיפות ההתפשטות שלהם?

היפאנים אכן טעו בחישוביהם, אבל לא מתוך יאוש פעלו אלא מתוך אמונה בנצחונם. הם ידעו שלפוטנציאל האדיר שלנו לא תהיה השפעה מכרעת באוקיינוס השקט המערבי אלא על-ידי עצמה ימית, ושעל אף יתרונם שלהם בעת ההיא בדיביזיות של חיל-רגלים ובדיביזיות ממוכנות, ובמטוסי הפצצה וטורפדו, לא היו יכולים לתפוס את הבסיסים הקדמיים הנדרשים להפעלת המטוסים וכוחות-היבשה האלה ולא היו יכולים להוביל את הדיביזיות שלהם בים אל שטח-יבויש חדשים אילו עמדה בפניהם מעצמה ימית עליונה. צייה-המלחמה שלנו היה הכוח החזק המרוכז והמוזמן שיכול לסכל את מטרותיהם, ועליו הנחיתו את המהלומה הראשונה.

* מתוך הספר: Bernard Brodie, Sea Power in the Modern Age, Ch. I.

כל אימת שהמחבר משתמש בגוף ראשון רבים – הכוונה כמובן, לארה"ב ולאמריקנים – המערכת.

המערבית ואת בורמה, פעלו משדות-תעופה שנכבשו כמעט תמיד בידי כוחות-יבשה שהונחתו מאניות. רבים מן המטוסים האלה, וביחוד מטוסי הקרב, וכל הדלק שנדרש להם והמטענים והאספקה וצוותי-התחזוקה שלהם, הובאו אל זירת-הפעולה באניות. כלומר, יתרונותיהם המקומיים של היפאנים באויר נבעו מן העצמה הימית. המטוסים הבריטיים שהדפו את חיל-האוויר הגרמני במערכה על בריטניה בשנת 1940, ועברו להתקפה בשנת 1942, רוב החומרים שנדרשו לבנייתם, והדלק שנדרש להטסתם, ורוב המזון לגברים ולנשים שייצרו אותם ולצוותים שהטיסו אותם, כל אלה הובאו אל האיים הבריטיים באניות. ולא היה אפשר להגן על הבסיס-האי הזה שפעלו המטוסים האלה ממנו לולא שלטון הבריטיים בדרכי-הגישה הימיות אליו ממערב.

בלי לגרוע כלום מעצמתם של כוחות-האוויר אפשר לומר איפוא שהשליטה בים היא עדיין בעלת חשיבות מכרעת, כפי שהיתה תמיד, במלחמות גדולות, ולא עוד אלא שמפני כמותו ומורכבותו של ציוד הלחימה החדש גדלה חשיבותה של השליטה בנתיבי הים יותר מתמיד. השאלה איזהו האמצעי היעיל ביותר להשיג שליטה ימית, המטוס או האניה, היא עניין לדיון בפני עצמו. לענייננו כאן די לזכור את ההבדל בין דברים שמרבים לבלבל ביניהם. בזוללם בחילות-ים נוטים חסידי הנלהבים של חיל-האוויר לשכוח את התכלית שלשמה קיימים חילות-ים. אילו נמנעו מן הטעות הזאת היה אפשר לדון דיון יותר שקול ופורה בשאלה אם יש להוסיף עכשיו עוד מטוסים או עוד אניות-מלחמה, או בשאלה אם בגלל המטוס עבר זמנה של אניית-הקרב.

יכולתה של ארצות-הברית לעשות את המלחמה מעבר לים ולא על אדמתה, ולנצח במלחמה במחיר מועט ככל האפשר בדם ובהוצאות ולא רק להימנע מלהיכבש, יכולת זו תלויה ביכולתנו לסייע לבעלות-בריתנו לעמוד במלחמה תחילה ואחר-כך להעביר את הקרב אל אדמת האויב. סיוע זה (למעט מטוסי-

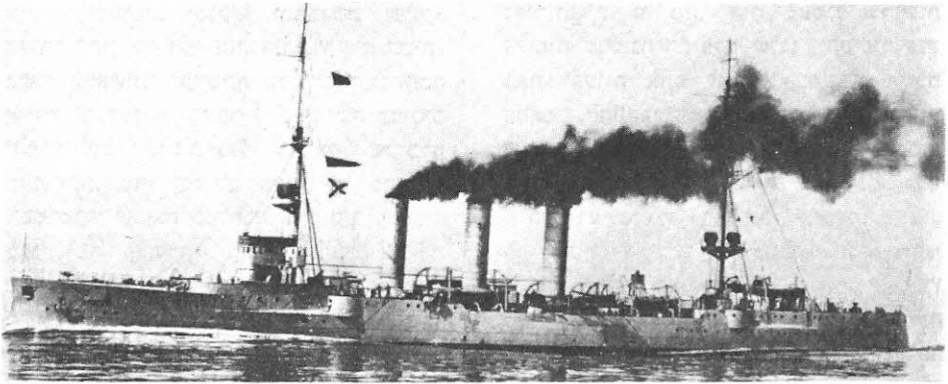
מבשר העצמה הימית המודרנית, ולהוקיעו כנביא-שקר. הדעה המקובלת היתה שעבר זמנה של העצמה הימית, שהכריעה במלחמות תמיד וקבעה את מהלך ההיסטוריה לפנים, ואת מקומה תפסה הזרוע האוירית החדשה.

בפרק הראשון של ספרו המפורסם ביותר, "השפעת העצמה הימית על ההיסטוריה, 1660-1783", אומר מאהאן כי "התקדמותה המתמדת של האנושות גוררת שינוי מתמיד בכלי-הנשק, והללו גוררים בהכרח שינוי מתמיד בדרכי הלחימה." האדמירל מאהאן ודאי היה ראשון המברכים על הצטרפותו של המטוס החדש למאגר כלי-הנשק הימיים, וראשון הדוחים את הדוקטרינות שמתערבבות להן מטרות העצמה הצבאית עם הכלים להגשמתן.

עצמה ימית אין פירושה בשום פנים אניות-מלחמה בלבד, אלא סך-כל כלי-הנשק והמיתקנים והתנאים הגיאוגרפיים המאפשרים לאומה לשלוט בנתיבי הים וכתובלה בים כזמן מלחמה. המטוס אמנם ממלא תפקיד נכבד בשליטה הזאת, אבל הוא פועל כאמצעי של העצמה הימית. כל המאמץ הימי – להוציא הרעשות והפצצות מן הים על מטרות-קרקע שאינן אלא שימוש צדדי של העצמה הימית – מכוון למטרה אחת: לאפשר את תנועתן של אניות-משא ואניות-גייסות (אניות-נחיתה ונחתות) שבהן מובילים כמעט את כל האנשים והאפסניה אל מעבר לים. אם בעתיד יועבר רוב המטען אל מעבר לים במטוסים ולא באניות, או אם לא תהיה חשיבות עוד להעברת אנשים ואפסניה אל מעבר לים, לא תהיה חשיבות עוד לעצמה הימית כשהיא לעצמה.

מטעמים כלכליים והנדסיים עדיין רחוקה הדרך לכיטול חשיבותה של העצמה הימית.

גם מי שרואה בכוחות-האוויר זרוע צבאית נפרדת מכוחות-היבשה ומכוחות-הים ינהג בקוצר-ראות אם יתרכזו במראה המטוס מעל למטרה ולא יתן דעתו על שרשרת המסיבות וההתרחשויות שהביאוהו לשם. כוחות-האוויר שסיועם היה חיוני כל-כך לכוחות-היבשה היפאניים שכבשו את מאלאיה ואת איי הודו

שיבוש נתיבי הים: הסיירת הגרמנית "אמון" זכתה להצלחות מרשימות בפשיטות על ספינות מסחר, בתחילת מלחמת העולם הראשונה.

או באמצעים אחרים, בזמן שאנו צריכים או יכולים לתפוס עמדות שמאפשרות לנו להנחית מהלומות על האויב ביד רחבה הרבה.

שכן כל הפיתוחים במטוסים ובכלי-נשק אחרים עדיין לא ביטלו את ההשפעה העצומה שיש לגורם המרחק על האסטרטגיה. יעילותן של הפצצות אוויריות ממרחק 300 מיל גדולה הרבה מיעילותן ממרחק 600 מיל, ויעילותן ממרחק 600 מיל גדולה לאין שיעור מיעילותן ממרחק 1200 מיל, אפילו במטוסים שטוחי-הפעולה שלהם גדולים מן המרחק הזה. יכולתנו להביס את האויב תלויה בסופו של דבר בכוחות-היבשה לא פחות מבכוחות-האוויר, ואת אלה אפשר להוביל ולהציב במספרים גדולים נגדו בדרך הים בלבד.

מכאן שלחיל-הים יש שימושים בהגנה ובהתקפה, שלפעמים קשה להבדיל ביניהם, והם חופפים זה את זה תמיד. על-ידי שלילת הים מן האויב והבטחת המעבר בו לאנשינו ולתחמושת שלנו, נמצא חיל-הים מגן על אדמתנו שלנו מפני פלישה ברובזמן שהוא מבצע מתקפה. ועצם הדבר שהוא מגן על אדמתנו פירושו שאפשר להקצות ולשלוח הרבה יותר אנשים וחומרי-מלחמה אל מעבר לים לצרכי התקפה. גם כשעמדה בריטניה לבדה בסכנה חמורה היה בטחוננו של צ'רצ'יל בצי המלכותי גדול כלי-כך עד ששלח למצרים

הפצצה גדולים בלי האפסניה וצוותי-הקרקע שלהם) אפשר להעבירו אליהן בדרך הים בלבד. מושכל ראשון ישן הוא בקרב הכוחות המזוינים של אמריקה, שחיל-הים הוא "קו-ההגנה הראשון שלנו", אבל באותה מידה נכון וראוי לומר, שחיל-הים הוא קו-ההתקפה הראשון שלנו. אין מנצחים במלחמה על-ידי עמידה שאין לה סוף בהגנה אלא אם כן נותנים במלה "נצחון" משמעות נכובה לגמרי. יהיו מעוזינו וביצורינו חזקים ככל שיהיו – ואין לך קווי-ההגנה שאין להבקיעם בסופו של דבר – בעינה תעמיד הסכנה לבטחוננו תמיד אם לא נוכל להנחית מכות מוחצות על כל אומה שמסכנת אותנו ואת האינטרסים הצדקים (הלגיטימיים) שלנו. ולצורך זה אין תמורה לחיל-הים שלנו.

עצם הדבר שבשתי המלחמות הגדולות שהוצרכנו להילחם בתוך דור אחד היו לנו בעלות-ברית חזקות על גבולו של האויב, הביא לנו תועלת שאין לה שיעור ואיפשר לנו להכות באויבנו מכות קשות כביתם שלהם ולא בביתנו שלנו. בגלל חולשתנו בראשית המלחמה באוקיינוס השקט איבדנו את עמדות היתרון הראשונות, והיינו אנוסים לשוב ולחלץ את הבסיסים האלה מידי היפאנים בתהליך אטי ויקר. אבל טעות היא לחשוב שאפשר לנצח במלחמה מחופינו שלנו, על-ידי עצמה אווירית

כדור-הארץ זו מזו, היה מעמיד דרישות עצומות מספונת-התובלה שלנו, והטיפול בהן בעת ובעונה אחת לא בא בחשבון. ריכוז המאמץ ההתקפי באזור אחד לא היה עניין שבעקרון דוקא, אלא צורך דוחק בגלל המחסור במחסני-אניות.

המאורע שבגללו נמצאנו משוקעים פתאום במלחמה כוללת באוקיינוס השקט הביא אותנו גם אל המלחמה באירופה, אבל זמן-מה לא יכלו האמריקאים לחשוב אלא על הצורך להנחית מהלומה מוחצת על היפאנים. בגלל ההתקפה על פרל-הרבור והתבוסות הקשות מידי מעצמה נחותה בכוחה הפוטנציאלי, ובגלל חשיבותן האסטרטגית של המערכות באוקיינוס השקט ובאוקיינוס ההודי, וידיעת המחיר הנורא שיידרש בשביל להחזיר מה שאבד שם, בגלל כל אלה נוח היה לשכוח שהזירה המכרעת במלחמה החובקת עולם הזאת היתה אירופה ונתיבי הים המוליכים אליה.

במחנה ה"ציר" היתה גרמניה האדירה שבשלוש המעצמות הגדולות שבו, ובחשבון לאורך ימים היתה גם המסוכנת מכולן לבטחונה ולשלומה של ארצות-הברית. האוקיינוס האטלנטי צר הרבה מן האוקיינוס השקט, וקירבתה התרבותית והכלכלית של אמריקה לאירופה היתה גדולה לאין שיעור תמיד מכל קירבה לאסיה. ובלי קשר למטרות הסופיות היה ברור למן ההתחלה שהנצחון על יפאן יהיה נצחון ריק אם תלווה אליו תבוסה של בעלות-הברית באירופה מידי הגרמנים, בזמן שהבסתה של יפאן היתה בלתי-נמנעת – אף כי לא אוטומטית – למן הרגע שתמוגר העצמה הנאצית.

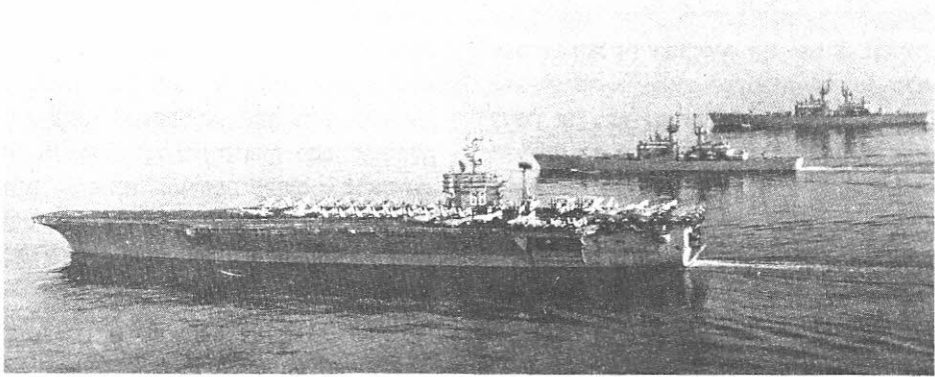
מבחינת האסטרטגיה של בעלות-הברית, השאלה אם לתקוף את האויב החזק תחילה או את האויב החלש לא היתה אלא אקדמית בלבד. רוסיה ובריטניה, שתי המעצמות החזקות שבעלות-בריתנו, כבר היו משוקעות עד צואר במלחמה והאויב אוחז בגרונן. לא היה אפשר להרויח זמן באירופה בשביל לרכז כוח התקפי מכריע נגד יפאן. ולעומת זה היה היגיון

אנשים ומטוסים וטנקים ותחמושת שלולא הצורך להגן על הצי הזה היו נדרשים בבית. בשנה הראשונה לכניסתה של רוסיה למלחמה שלחה אנגליה אל מעבר לים חמישה מטוסים וחמישה-עשר טנקים כנגד כל אחד שקיבלה מאמריקה. מאז ומעולם אחזה לה בריטניה אסטרטגיה שכזאת במלחמה, ויש בזה להסביר מפני מה השיגה הרבה כל-כך בעזרת כוחות-יבשה קטנים.

ואם מטרתו העיקרית של חיל-הים היא שליטה בהובלה בים, ממילא כלי-השיט להובלה הזאת אינם משולי העצמה הימית אלא חלק חשוב ביותר בה. מי שרואה בעצמה הימית אניות-מלחמה בלבד דומה למי שרואה ברכבות את הקטרים בלבד, כלומר, כוח שאין עמו תפקוד. אניות-המלחמה תכליתה העיקרית היא לאפשר את תנועת אניות-המשא, ובלי אניות-משא נעשה הים חניץ ומכשול לא פחות מצי חזק של אויב, ואפילו יותר מזה, שהרי צי של אויב אפשר לעקוף, אבל מחסרונה של ספונת-תובלה אין להתחמק, ובלי ספונה מספקת נמצא המאמץ של חיל-הים שלילי; יכול אתה למנוע את האויב מלהשתמש בים, אבל אינך יכול להשתמש בו בעצמך.

רוב שנות 1942–1943 היו בעלות-הברית מוגבלות לא בכוח-אדם ובכלי-נשק דוקא אלא באניות – להוביל אותם. מלחמת-הצוללות הגרמנית הסבה אבידות עצומות לספונת-התובלה שלנו, עד שירדה לשפל המדרגה בסתיו 1942. בזירה האירופית ובפריפריה המורחבת שלה נדרש מעבר שיירות בים לא רק אל בריטניה, שכוחנו העיקרי היה נכנה והולך בה, אלא גם אל נמלים בים הארקטי ובמפרץ הפרסי. ואל חזיתות הקרבות באזור הים התיכון לא היה אפשר להגיע חודשים רבים אלא בעיקר בדרך כף התקוה הטובה, וזה מסע שאניית-המשא הממוצעת יכולה לעשותו שלוש פעמים בשנה בלבד. זירת האוקיינוס השקט הקיפה חזיתות מרוחקות ששת-אלפים עד שמונת-אלפים מיל מחופינו. הטיפול הראוי בשתי החזיתות האלו, המרוחקות מחציית היקף

עצמה ימית מודרנית: נושאת מטוסים וספינות הליווי שלה.

בריטניה את עמדת המפתח. מקומה הגיאוגרפי ועצמתה הימית איפשרו לבעלות-הברית לשלוט בנתיבי התובלה באוקיינוס האטלנטי, ובלי עזרתה לא יכלו ארצות-הברית ורוסיה גם יחד לעשות זאת. בגלל מקומה הגיאוגרפי היתה בריטניה גם הבסיס ההגיוני לכוח-ההתקפה האנגלי-האמריקאי הענקי שהיה נבנה והולך בהדרגה. כל זמן שהצבא האדום נלחם בחזית המזרחית, גדלו הסיכויים להנחית מהלומת-מוות על גרמניה, ולבה של העצמה הגרמנית היה קרוב לבריטניה הרבה יותר משהיה קרוב לרוסיה. המתקפות הרוסיות הגדולות ב-1943–1944, וכוח-הפלישה האדיר שזינק בסוף ביוני 1944 מן האיים הבריטיים לאירופה הכבושה, היו התוצאה הסופית של הנצחון בים. לא על עבודת יום אחד אלא על מערכה מרה של חמש שנים דיבר האדמירל סר ברטראם ראמזי כשאמר בערב יום הפלישה הראשון, ב-6 ביוני 1944: "איפשרנו לגנרל מונטגומרי לצאת לקרב-יבשה."

"המערכה על האוקיינוס האטלנטי", שנפתחה ביום הראשון למלחמה, היתה איפוא המערכה הימית העיקרית במלחמה כולה. את תוצאותיה אפשר היה לקבוע לא על-ידי

ברור בנקיטת אסטרטגיה של הגנה באוקיינוס השקט ובריכוז כל הכוחות המזומנים למהלומת-חיסול בגרמנים. האידיאל של ריכוז מירב הכוח נגד כל אחד מן האויבים העיקריים יכול להתגשם ביתר שלמות על-ידי כיבוש גרמניה תחילה. היה חשוב לסייע לסינים להגן על ארצם, ולהוציא מידי היפאנים מוקדם ככל האפשר את היוזמה במלחמת האוקיינוס השקט, אבל עדיין לא היה בזה משום מתקפה כוללת נגד יפאן. אמנם היה צורך לבנות את התשתית להבסתה של יפאן, בעיקר על-ידי פעולות של חיל-הים, ודבר זה יכול להיעשות בעת אחת עם המבצעים הגדולים באירופה ובאוקיינוס האטלנטי. אבל בסופו של דבר יהיה צורך להוביל כוחות-יבשה גדולים על אספקתם באוקיינוס השקט, ולכך יידרשו צי-סוחר גדולים. ולא כוחות-יבשה ולא אניות-הגייסות ואניות-המשא לא יהיו מזומנים במספרים מספיקים להכרעה סופית עד שתושלם או כמעט תושלם הבסתה של גרמניה.

הצורך הראשון של ארצות-הברית היה איפוא לתמוך ברוסיה ובבריטניה עד שיהיה אפשר לצאת למתקפה כוללת נגד גרמניה. בדרך-הפעולה האסטרטגית הזאת תפסה

סינטיטי, והונהג קיצוב חמור בצריכה האזרחית של כל סוגי הדלק, וצריכת הגומי היתה כמעט אפסית. האניות הטבועות היו אפוא בבחינת לעג לעושר איי הודו המערבית, שיפאן יכלה לנצלו אך מעט ושותפותיה האירופיות בברית ה"ציר" לא יכלו לנצלו כלל. וכוחות היבשה שהובילה יפאן בפזיזותה לאיים רחוקים היו נספים ממחסור במזון ובתחמושת.

למדינות ה"ציר" באירופה היתה התחבורה בים חשובה פחות, אבל רק מפני שהפרס הגדול – הגישה אל הים ואל החומרים המזומנים מעבר לו – נשלל מהן למן ההתחלה בכוחו של חיליהם הבריטי. גם לאחר שכניסתה של ארצות הברית למלחמה ואיבתן הגלויה של מדינות אחרות ביבשת אמריקה השלימו את המצור הימי על-ידי שלילת מקורות אספקה, עדיין היו הדגן והבשר של ארגנטינה מזומנים לכל דורש, אבל גרמניה וגרורותיה לא יכלו לבוא ולקחת אותם. ויותר מזה התבלטה ההפרדה הגמורה בין מעצמות ה"ציר" באירופה ובין שותפתן במזרח הרחוק, לעומת התנועה הרצופה של האניות בין שלוש הגדולות שבבעלות הברית.

אבל בתוך אזורי הים שנשארו למדינות ה"ציר" באירופה היתה התובלה הימית חשובה להן. גרמניה נזקקה לתובלה בים הבלטי ובים הצפוני לצרכי המערכה ברוסיה וכדי לקיים את קווי התחבורה אל סקנדינביה, וגם לצרכי התנועה לאורך החופים בין גרמניה ובין ארצות השפלה ובין צרפת. וכל זמן שנשארה איטליה בעלת ברית לגרמניה, ומעבר לים התיכון היתה חזית של קרבות, היתה התובלה בים הכרחת לאורך חופי איטליה ובקווי התחבורה הצבאיים אל כוחות היבשה של ה"ציר" בצפון-אפריקה. אבל שיעור האבידות שסבלו מעצמות ה"ציר" ביחס לקיבולת הספונה הכללית שלהן היה גבוה כל-כך, עד שצ'רצ'יל ראה לומר פעם אחת כי "השמדת ספונת האויב נעשית בקצב מהיר ומניח את הדעת ביותר."

אניית המשא הקטנה והמכוערת מקומה היה

הכרעה בקרב-מגע אלא על-ידי עשיית מאון על הנייר – אניות שאבדו כנגד אניות שנבנו, ואניות שאבדו כנגד צוללות גרמניות שטובעו. עד אמצע שנת 1943 נחלו הגרמנים הצלחות מרשימות. וכשזוכרים שבריטניה ובעלות בריתה נכנסו למלחמה חלשות בספונת-תובלה יותר משהיו במלחמת-העולם הראשונה, ושקווי התחבורה לחזיתות הקרבות היו ארוכי כים הרבה, ברור מפני מה הציבה ארצות הברית לעצמה בשנות 1942–1944 תכנית אדירה כל-כך של בניית-אניות.

צרכיו ומחסוריו של האויב היו דוחקים לא פחות. כשנכנסו יפאן וארצות-הברית למלחמה היתה העתונות היומית מלאה השוואות של גודל צייה המלחמה של שני הצדדים הלוחמים החדשים, אבל איש לא טרח להזכיר את הסעיף החשוב לא פחות של קיבולת אניות-התובלה. מערכותיה של יפאן השתרעו על אזור ימי גדול בזמן שקיבולת אניות-התובלה שלה בדצמבר 1941 היתה פחותה מ-6,000,000 טונות ברוטו. חשיבות אסטרטגית גדולה היתה לאבידותיה של יפאן באניות-תובלה בשתי השנים הראשונות למלחמת האוקיינוס השקט, בזמן שמשאביה באניות שהושלמה בנייתן היו מוגבלים כל-כך, ותפוקת הפלדה שלה לבניין אניות היתה החלק העשירים בלבד מזו של ארצות-הברית. גם כשמילאה יפאן חלק מן החסר בספינות שלל ובבניה חדשה (שמוצתה עד קצה גבול היכולת בבניית כלי-שיט מגושמים ולא-יעילים של עץ) הגיעו אבידותיה בקיבולת אניות-סוחר לכדי שליש מקיבולת הנטו. ומכאן שעד אביב 1944 איבדה יפאן, בעיקר לצוללות האמריקאיות, כדי מחצית מקיבולת-התובלה הראשונה שלה באניות-משא ובאניות-גייסות וביחוד במכליות.

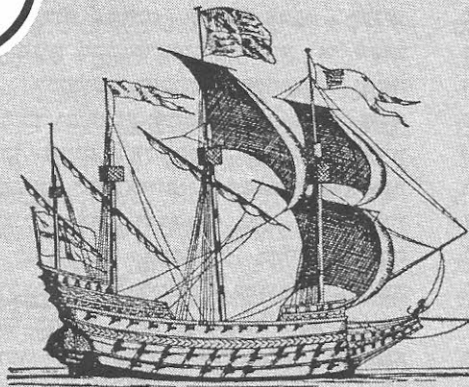
עם כיבוש מאלאיה ואיי הודו המערבית נפלו בידי יפאן כמה מן האזורים העשירים שבעולם, ביחוד בנפט ובגומי. אבל אלה לא הועילו לה לבנות יותר אניות, והקווים שנתארכו רק החמירו את קשיי התובלה שלה. ביפאן עצמה היה מחסור חמור בנפט, על אף התוספת בייצור

יש כמה כללי־יסוד בניהול מלחמה שתוקפם הכללי וחשיבותם מקנים להם מעמד של "עקרונות" של אסטרטגיה. אבל אין כל דבר סתום שנועד ליודעי־ח"ן בלבד בכללים האלה. הללו נצברו מקריאה נכונה בהיסטוריה הצבאית. התורה הכללית של האסטרטגיה הימית היא בעצם המצאה חדשה לגמרי, והאדמירלים הגדולים בעבר נגלו בכל שיעור־קומתם בלי להיזקק לספרים מקודשים. הם הקדישו מחשבה נאותה והסיקו מסקנות לפי השכל הישר והנסיון, והחליטו החלטות נבונות.

אלא שהשכל הישר אינו תכונה המצויה בשפע. ההרגל להקדים חשיבה נאותה למעשה נדיר ביותר, ביחוד בין אנשים שלא עליהם האחריות. ההדיוט שאינו מצוי אצל כללי האסטרטגיה יציע בדרך־כלל פתרונות לא נבונים לבעיה אסטרטגית. אבל התבונה והנטייה לחשוב לא יסולאו בפז גם בין אנשי־המקצוע המצויים אצל העקרונות. הדבקות בעקרון אחד מחייבת פעמים רבות הפרה של עקרון אחר, ואין לך עקרון שאין עמו יוצאים מן הכלל. אין נלחמים מלחמות לפי ספר של כללים. הגנרל או האדמירל הדבק מלכתחילה בלי גמישות במערכת של דיברות לא יצא מנצח מול יריב נבון ובעל תושיה.

חשוב איפוא במגוון העצמה הימית. אין היא מפוארת כאניית־הקרב הגדולה, אבל היא חיונית לא פחות ממנה. זו וזו אניות הן, ולמדינות הלוחמות במלחמת־העולם השנייה לא היה דבר יקר־ערך יותר מן האניה.

אבל לא די להיות בעל הכלים הנדרשים לעצמה הימית; יש להשתמש בהם בתבונה בשביל להגשים את המטרות שלשמן נועדו. השימוש הזה בכלי־מלחמה בשביל לממש את מטרתם הוא מה שקרוי "אסטרטגיה". לרבים מתחלף המונח הזה במונח "טקטיקה", שעניינו בעסקי הלחימה המקומית. האדמירל מאהאן הציע אמת־מידה פשוטה להבחין בין שני המושגים – את עצם המגע; במקום שהיריבים שרויים במצב של מגע, אנו עוסקים בטקטיקה, ואילו האסטרטגיה מתעלה מעצם המגע ומקיפה את כל ניהול המלחמה. מן הבחינה האידיאלית רצוי שפתרון כל הבעיות הטקטיות ישרת ויקדם את המטרה האסטרטגית. השיקולים האסטרטגיים מחייבים, למשל, שאניית־מלחמה תימנע מלהיכנס בקרב עם כוח שאין היא נחותה ממנו דוקא (כגון בפשיטה על אניות־סוחר או בסיוור־מודיעין), ומצד אחר שתילחם עד הסוף כשהיא נקלעת בחוסר־ישע לעמדה של נחיתות גמורה.

אניית־מלחמה בריטית מהמאה ה־18.

השליטה בים...
היא הערובה הטובה ביותר
לביטחונה של הארץ.
דופנות העץ הן חומותיה
הטובות ביותר של אנגליה.

תומאס קובנטר
מדינאי בריטי, המאה ה־17

עליו להיות מסוגל לדבוק בדרכו על אף אף פעולות-הסחה ולהצים פוליטיים, ועם זה להיות די גמיש ולהכיר ששינוי בתנאים מחייב שינוי בתכנית. ועל הכל עליו להיות מסוגל לראות ראייה אינטואיטיבית מבעד ל"ערפל המלחמה" השורר תמיד, ולהסתגל להפתעות ולזעזועים המתמידים שהוא צופן.

למרבה הצער, עצם עיסוקם של מפקדים בבעיות ובפרטים מיוחדים ומורכבים גורם להם לפעמים לנהוג קוצר-רוח באמיתות הישנות. תורות בדוקות פשוטות ביותר יש שדוחים אותן הן משום פשטותן היתירה והן מפני הדוגמה של החידוש השוררת בימינו. קצינים אחראים בימינו דוחים תורות-יסוד במלחמת-הים על סמך ההנחה הלא-בדוקה שאין הן מתאימות לתנאים המודרניים. אפשר לומר על התורות מה שאמר מאהאן על שפעת החומר: "יש מהיר מדי לפסול ויש אטי מדי לסגל."

לחמת-הים שונה מלחמת-היבשה במטרותיה, בכליה, ובתכונות ה"קרקע" שהיא מתבצעת עליה. הדעת נותנת איפוא שהאסטרטגיה הימית תהיה שונה שינוי של ממש מן האסטרטגיה של לחמת-היבשה. יש כמובן צדדים שווים ביניהן, אבל טעות היא להעביר אל ממלכת-הים, כפי שניסו כמה מחברים לעשות, את כל המושגים החולשים על ניהול המלחמה ביבשה. מטרת המבצעים הימיים מצומצמת הרבה בדרך-כלל מזו של לחמת-היבשה; בדרך-כלל תכליתם של חילות-הים לסייע לכוחות היבשה והאוויר ולכלכל אותם, והאחרונים הם שמשגיגים את ההכרעה הסופית. אניות-המלחמה, שהיא עדיין המכשיר העיקרי של העצמה הימית, אין לה אח ודוגמה בכלי לחמת-היבשה לניידות ולעצמאות טקטית ואסטרטגית – הטנק, למשל, נופל ממנה הרבה ביכולת להספיק לעצמו. ולבסוף, קשיי הקרקע הסבוכים של היבשה כמעט אינם קיימים בים, אין בו לא מסילות-ברזל ולא כבישים, לא הרים ולא יערות ולא נהרות, ולא מרכזי אוכלוסים ותעשייה. כל כולו ציית-מים מישורית שיש

אבל נקל לדבר על עקרונות האסטרטגיה יותר מלמין אותם. החיבורים המצויינים שנכתבו במאה השנים האחרונות על האסטרטגיה של המלחמה מראים שוני גדול לגבי הרעיונות שהועלו למדרגת "עקרונות". בקווים כלליים אמנם יש כמה צדדים של דמיון בין מערכות היבשה והים של זמננו ובין המערכות שהיו לפניו, אבל צדדי הדמיון האלה, שאמנם הם חשובים, אפשר לתארם במלים פשוטות עד גיחוך.

המצביא הסיני סון-טסו כתב בשנת 500 לפני הספירה שעיקר מהותה של המלחמה היא ההונאה, ובזה לא התכוון אלא לומר שראוי להניח את האויב לגשש באפלה בניחושים לגבי כוונותיו, ורצוי מזה להביאו לידי ניחוש מוטעה. כך תוכל להכות בו בזמן ובמקום שאין הוא מוכן לכך כלל. אי אפשר לכפור בתוקפו הכללי של הרעיון הזה, ושלא לראות כמה הוא חשוב ברוב היוזמות הצבאיות, אבל בסופו של דבר אין כאן אלא דבר המובן מאליו. אמנם טוב ויפה לכנותו ברוב כבוד "עקרון האפתעה", אבל קשה לומר שרק מומחים יבינו אותו. כללי-היסוד של האסטרטגיה אמנם אינם מובנים מאליהם עד שמעמידים עליהם, אבל את כולם יבין בנקל כל מוח ער וזריו. האסטרטגיה אינה נזקקת למינוח מסובך.

אבל אם נקל להבין את עקרונות המלחמה, אין פירוש הדבר שנקל להבין תכנית אסטרטגית לכל פרטיה ודקדוקיה, או חשוב מזה, להחליט החלטה אסטרטגית נבונה ואחר-כך גם לבצע אותה. המצביא הגדול צריך כמובן להיות בעל הבנה מעמיקה בעקרון האסטרטגי לכל דקויותיו, אבל אין זו אלא אחת מתכונות-המנהיג הנדרשות ממנו. עליו להבין על בוריה את הטקטיקה, שהיא מסובכת ומורכבת מאוד בכלי-הנשק החדשים ומצריכה אימון ממושך ונסיון רב. עליו להיות בקי ומנוסה בבעיות המתמידות של האפסניה שצריך המטה שלו לפתור אותן בפיקודו. עליו להבין בטבע האדם ולהיות בעל תכונות אופיי ואישיות שהם למעלה מעצם הידיעה והדעת.

משחתת בריטית נושאת טילים, "ניוקאסל": אניית-מלחמה מודרנית ומתוחכמת.

כוחות-היבשה שלו עצמו. דבר זה פירושו, בין שאר דברים, שאתה מגן על ארצך שלך ועל שטחים שמעבר לים מפני פלישה.

(ד) מפעילה לחץ כלכלי-צבאי על האויב על-ידי מניעת יבוא של סחורות שאינן מצויות או מצויות במידה זעומה בלבד בשטחי שליטתו. כן היא מונעת את האויב מליצא את מוצריו שלו ומלשלם בהכנסותיהם תמורת סחורות או שירותים (תעמולה וכדומה) בארצות ניטרליות שכנות ובחוף-לארץ בכלל. ובזמנו היא לוחצת לחץ לא כל-כך דק על הצדדים הניטרליים, למנוע אותם מלסחור עם האויב. כן יכול חיל-הים להכביד על מערכת התובלה הפנימית בתוך שטחי האויב על-ידי שיבוש השיט לאורך החופים.

שימושיו החשוב האחר והיחיד של חיל-ים הוא כארטילריה כבדה ניידת (או כבסיס למטוסים) בתקיפה ישירה של מטרות-קרקע, אם על-ידי חיפוי על נחיתה או שיתוף-פעולה עם כוחות-יבשה שכבר נחתו אבל עודם פועלים סמוך לחוף, ואם על-ידי הרעשה לשמה של מיתקני-החוף של האויב. ■

לעבור אותה, ומבחינת הטבע הוא עביר כמעט במידה שווה בכל מקום. אמנם אזורים שונים כים חשיבותם האסטרטגית שונה, אבל לא בזכות עצמם אלא הכל לפי הארצות הגובלות בהם.

כשאנו אומרים שהעצמה הימית מיועדת לשלוט בנתיבי הים ובתובלה כים בזמן מלחמה, כוונתנו לומר שהיא ממלאת את התפקידים האלה:

(א) מאבטחת את ההעברה הימית של כוחות יבשה ואויר על אספקתם אל אזורים שהם יכולים לפעול שם ביעילות נגד כוחות האויב. דבר זה פירושו להביא כוח-יבשה אל חוף עוין, וזו פלישה מן הים, או אל חוף ידידותי שממנו הוא יכול לפעול בשטחים סמוכים.

(ב) מגינה גם על מעברן של סחורות בסחר-יימים רגיל, ובכלל זה מוצרי תעשייה ומה שקרוי "חומרי-גלם אסטרטגיים". בטכנולוגיה של המלחמה המודרנית פירוש הדבר כמעט כל חומרי-הגלם.

(ג) מונעת את האויב מלהוביל כים את

האם מאהאן עודנו תָּקֵף?

תומס ה' אַצולד*

יכולה לרכוש לעצמה עצמה ימית, וזאת בניגוד לדעת פרשנים רבים שהגיעו למסקנה כי התיזה של מאהאן היא שכל מדינה הרוצה ליהפך למעצמה חייבת לרכוש לעצמה כוח ימי.

בתורת המלחמה הימית של מאהאן כדאי להבחין בין החלק התיאורי לבין החלק ההנחייתי. ההנחיות האופרטיביות של מאהאן הן כדלקמן: (א) יש לבנות צי עוד בזמן שלום; (ב) יש לרכוש את צי המלחמה בשעת משבר או פרוץ מלחמה; (ג) יש ליצור מגע עם הכוח העיקרי של האויב.

הנחיותיו של מאהאן מְשַׁקְפוֹת את דפוסי המלחמה בסוף המאה ה-19, כאשר הסכסוכים הבין-לאומיים נשאו אופי של התכתשות קצרה וחרیפה עם הכרעה ברורה. עדיפות הכוח שעמדה לרשות אחד מן הצדדים מיד עם פרוץ הסכסוך הייתה בעלת חשיבות מכרעת. במלחמה הימית דאז לא יכלו כלי-שיט קטנים להתמודד עם כלי-שיט גדולים וכבדים מהם. על כן היעד העיקרי בלוחמה הימית היה להטביע מהר ככל האפשר את אניות המערכה של האויב.

בחלק התיאורי התרכז מאהאן במצב שיתפתח בימים שלאחר קרב-ההכרעה. הצד המנצח יגיע לשליטה ימית ברורה, יוכל להעביר גייסות כחפצו ולהטיל מצור על נמלי האויב וחופיו. הצד המובס יאלץ להסתפק בהגנה על החופים ובפשיטות קלות על שיירות האויב. מאהאן בחר לכנות את הצי הנחות בשם "צי בהתהוות", כדי לרמוז אולי לא רק על המאמץ של הצד המובס לְשַׁקֵּם את ציו, כי אם גם על האפשרות שנחיתותו של אחד מן הצדדים יכולה להיגזר מיד עם תחילת ההתמודדות, גם ללא קרב, פשוט בשל יחסי הכוחות ההתחלתיים בין היריבים.

מאהאן כתב גם על עקרונות אסטרטגיה רבתי. הוא הדגיש חשיבות מוגשים כמו צירי תנועה, מיקום מרכזי, קווים פנימיים. הוא שאל מושגים אלה מן הלוחמה היבשתית, כפי שבוטאו בכתביו של הברון הנרי ז'ומיני, בְּדוֹרוֹ של קלאוויץ. כאן תרומתו המקורית

אלפרד תאייר מאהאן נמנה על האנשים שאותם מרבים לצטט אך לא לקרוא. יש עניין בניתוח ביקורתי מחודש של משנת מאהאן, משום שהאיש היה בעל תיאוריה, שכידוע התמקדה בשאלת היחס בין גדולתה של מדינה לבין עוצמתה הימית. על רקע השינויים המהירים בעולמנו רבים מפקקים בערכן של תיאוריות כוללניות; אך מן הראוי שנזכור כי ערך בלתי מבוסס יש לתיאוריה כאשר היא מספקת לנו אמצעי להבחין בין עיקר לתפל ובין הכללי לפרטי. שום איש ביצוע בעולמנו איננו יכול לכלכל את מעשיו רק על יסוד נסיונו האישי. אנו זקוקים לתיאוריה ולו רק כדי לְשַׁפֵּר את כושר שיפוטנו והבנתנו.

אחת השגיאות ביחס למאהאן – כמו גם אולי ביחס לכל בעלי תיאוריה קלאסית – שמנסים להציג את מיגבלותיו על רקע זמננו תוך ניצול המונחים להם נזקק בזמנו. השוואה פוריה מחייבת ניתוח גמיש של המושגים; אך קודם כל יש לדייק במסירת התיזות העיקריות.

מאהאן התרכז בשני נושאים. הראשון הוא אכן היחס בין גדולה מדינית לעוצמה ימית. השני הוא אסטרטגיה ימית ולוחמה ימית. מאהאן חקר את ההיסטוריה של מעצמות העבר והגיע למסקנה, כי השליטה בימים הייתה גורם מכריע בהשגת ניצחון במלחמה ושגשוג בימי שלום. הוא קבע כי יכולתה של אומה להגיע לעוצמה ימית תלויה בצירוף של נסיבות: מיקום גיאוגרפי, פני הארץ, שטחה, גודל האוכלוסיה, אופי האנשים וטיב השלטון. מניתוחו של מאהאן משתמע כי לא כל מדינה

* המאמר מתורגם מהבטאון האמריקני U.S. Naval Institute Proceedings, August 1980.

היא שולית.

הבה נבחן עתה את עיקרי משנתו של מאהאן על רקע זמננו:

● במציאות ימינו היחס בין עוצמה ימית לבין חופש התנועה בימים איננו כה פשוט. חופש התנועה בימים הוא יסוד מוסד של המערכת הבין-לאומית, ללא קשר עם גודל ציי המלחמה. מצב זה עלול כמובן להשתנות, וביחוד בזמן מלחמה. אך בתחרות החופשית של הסחר והתנועה הימית יכולים ליטול חלק הקטנים כגדולים, ללא הפרעה.

אנו חיים כיום בעידן בתר-קולוניאלי ואף אנטי-קולוניאלי. האלמנטים המרכיבים את הכוח גם הם אינם כה פשוטים, ובוודאי אינם נשענים על צבא בלבד. ההדגשה על בסיסים ונתיבי תחבורה אינה חזקה היום כפי שהייתה בעידן הקולוניאלי.

● ההתפתחות הטכנולוגית, פיזור מוקדי הכוח והרכבם בעידן המודרני הופכים גם מדינות קטנות ליריב קשה ומסוכן המסוגל להסב אבידות כבדות גם למעצמה גדולה.

● כיום יכולים כלי-שיט קטנים ומטוסים להרוס גם את אניות המערכה הגדולות ביותר. זוהי המהפכה היסודית בלוחמה הימית מאז ימי מאהאן.

● כיום אפשר להתמודד בהצלחה עם כוחו הימי של האויב גם באמצעים לא-ימיים.

כל הנקודות הללו הופכות במידה רבה את קצרת האסטרטגיה נוסח מאהאן.

מה, אם כן, ניתן בכל זאת להפיק ממשנתו? דומה שמאהאן עדיין עשוי לסייע לנו במבחן העיקרי של התיאוריה: בהבחנה בין עיקר ותפל בלוחמה הימית:

● קודם כל, יש לשים לב לזיקה הקיימת בין הנחיותיו ותיאוריו של מאהאן לבין המציאות הטכנולוגית והפוליטית של זמנו. פירוש הדבר שגם בימינו אין אנו פטורים מזיקה זו. שום אסטרטגיה מודרנית איננה יכולה להתעלם מניתוח והערכת גורמים שיקבעו את גבולותיה מבחינת בחירת היעדים וגיוס האמצעים, בתקציב ובכוח-

אדם.

● חשיבות הגורם הגיאוגרפי בולטת למדי במשנתו של מאהאן. ברור שמשקלו של גורם זה השתנה כתוצאה מן התמורות הטכנולוגיות בזמננו: אך הוא עדיין נשאר גורם קבוע וחשוב בכל מערכות שיקולים אסטרטגיים. ויש לזכור כי הגורם הגיאוגרפי איננו מייצג רק מהות פיסית אובייקטיבית, כי אם גם מערכת רגישויות אידיאולוגיות ואמוציונליות. נושא השליטה בתחום גיאוגרפי הופך חשוב לא רק בשל משקלו המקומי, כי אם בשל התוצאות העלולות להשתלשל ממנו לגבי המערך האסטרטגי הכולל, בחינת תקדים מעודד לתוקפן.

● גם קוצר השגתו של מאהאן יש בו כדי לאלץ לא פחות מאשר הישגיו. מאהאן לא טיפל, למשל, בשאלת היחס בין הלוחמה הימית לבין מטרות המלחמה בכללה, כלומר, שאלת שילובה של הלוחמה הימית בניהול הכולל של המלחמה. אין שאלה חשובה מזו כיום בתנאי המלחמה המודרנית. מאהאן אולי ייחס ללוחמה הימית תפקיד מרכזי ששוב אי-אפשר לייחס לה בטכנולוגיה ובמציאות המדינית של המאה ה-20, אך מעצבי האסטרטגיה האמריקנית חייבים לגבש לעצמם תפיסה ברורה בדבר היחס בין המאמץ הימי לבין המאמץ הכולל הקובע את מעמדה של ארה"ב בזמן מלחמה ובזמן שלום. כיום אנו לכודים בפרדוקס מנקודת ראותו של מאהאן: ארצות-הברית היא חזקה משום שהיא יכולה לפעול בים: אך היא גם חלשה או פגיעה משום שהיא חייבת לפעול בים. אולי באזהרתו של מאהאן, שכה הדגיש את הקשר שבין עוצמה ימית לגדולה מדינית בהיסטוריה, נצליח לפתח מודעות גדולה יותר לזיקה שבין מעמדנו בים לבין מעמדנו הגלובלי. ■

הערת המערכת – תיאור תורתו של מאהאן ראה בספר: יהודה ואלך, **תורות צבאיות**, "מערכות", 1977, ע' 301-311.

גמישות אמפיבית וכוחות אמפיביים

ב' ה' לידל-הארט*

מערכת האוקיינוס השקט במלחמת-העולם השנייה הוכיחה לכל מכבר את ערכה האסטרטגי הגדול של הגמישות האמפיבית. ברור שבלי כוחה של זו לעקוף ולרתק כוחות אויב, בלי יכולת זו לשנות את נקודת-ההבקעה ולאכופ על האויב עומס מתמיד של התפרסות, היתה הבקעת קורה-הגנה הרצוף על גבולותיה המרוחקים של יפאן הרבה יותר אטית ורבת-אבידות.

המלחמה באירופה, לעומת זה, נחשבת למאבק יבשתי מעיקרו, שהוכרע בפעולה ישירה של כוחות יבשה ואויר, והעצמה הימית לא מילאה בו אלא תפקיד מסייע של העברת גייסות ואפסניה להזין את הקרב. וכיחוד מעטה היתה לכאורה השפעתה של העצמה הימית בחזית המזרחית ברוסיה, שהיתה חזית-הקרבות היחידה באירופה עד שלהי 1943, ובה נלחם חלקו הגדול של הצבא הגרמני עד סוף המלחמה.

ואולם מבדיקת החלוקה המספרית של הצבא הגרמני בשלבים הרצופים של המלחמה עולה תמונה שונה לגמרי, ומתברר שהגמישות האמפיבית שהיתה גלומה בעצמה הימית של בעלות-הברית המערביות השפעתה היתה גדולה הרבה ממה שנראה כראיה שטחית.

במאי 1940 ריכזו הגרמנים בפריסתם 65 אחוזים מצבאם כדי לפלוש לצרפת ולארצות-השפלה, והשאירו 5 אחוזים בלבד לשמור על ערפם מפני הצבא הרוסי שהתקדם וכבש את המחצית המזרחית של פולין. ולא מפני אמונתם היתירה בכוונות השלום של

הרוסים עשו כן, אלא מפני שסמכו לפי שעה על העתודה האסטרטגית הגדולה שלהם עצמם, על 30 האחוזים הנותרים ממספר הדיביזיות הכללי שלהם. כי אף-על-פי שהללו היו מוצבות בעמדות נוחות לסייע בשעת הצורך למתקפה במערב, היה אפשר להעביר חלק מהן במהירות אל פולין נגד הרוסים בשעת הצורך. המרחק בין שתי החזיתות לא היה גדול, וכשהתברר שהרוסים אינם עושים כל צעד שיש בו משום איום, נועזו הגרמנים להשתמש בכל העתודה הזאת בשביל לסייע להתקדמותם מערבה, עד ש-95 אחוזים מכוחם הועסקו בסופו של דבר שם.

הבדל חשוב נראה בפריסתם של הגרמנים ובריכוזם היחסי לצורך הפלישה לרוסיה ב-1941. 60 אחוזים מכוחם (120 דיביזיות) הוטלו כאן אל המתקפה, ו-13 אחוזים בלבד (26 דיביזיות) היו בעתודה האסטרטגית, לתגבר את הארמיות התוקפות. שאר 27 האחוזים (53 דיביזיות) עמדו על משמר השטחים הגובלים בים באירופה המערבית והצפונית-המערבית והדרומית-המזרחית, לאר-רך 8000 מיל של קו-חוף.

גריעה זו מן הכוח שריכזו נגד רוסיה חיבלה הרבה בסיכוייה של גרמניה לנצח וחיזקה הרבה את סיכוייה של רוסיה לעמוד בהתקפה. וחשיבותה גדלה והלכה לאחר שהצליחה רוסיה לעמוד בהסתערות הראשונה.

אין ללמוד מזה על מה שבריטניה, היחידה ששרדה מן הברית המערבית הראשונה, עשתה בפועל ממש כדי למשוך כוחות גרמניים מן החזית הרוסית. מאמציה היו קטנים ופעולתם פחותה ממה שטענו צ'רצ'יל ואלנברוק ושאר מצביאים בריטיים ודובריהם. הטענות המוגזזות האלו טישטשו את עובדת-היסוד ואת הלקח העיקרי: את הגריעה מן הכוחות הגרמניים בחזית המזרחית יש לתלות באיום הנרחב ובכוח-הריתוק הגלומים בעצמה הימית ובמשלימה החיונית שלה, בגמישות האמפיבית של הכוח להלום בכל רצועת-חוף. האיום הפוטנציאלי הוא שפעל את פעולתו כאן.

* מתוך הספר: B.H. Liddell Hart, Deterrence or Defence, 1960

הגרמנים זה מקרוב, כי בעת ההיא עדיין לא היו שם תנועות-התנגדות של ממש, כפי שהיו בפולין, ואפילו בפולין העזו הגרמנים לצמצם את כוחם במידה רבה כשפלו מערבה ב־1940, אף-על-פי שהיה להם לדכא את הפולנים ולהישמר מן הרוסים בעת אחת.

אין איפוא אלא לתלות את הגריעה הזאת בעיקר ברושם שמתרשמת הנפש הקונ־טיננטלית (= של יבשת-אירופה) מן הסכנה הגלומה בעצמה הימית ובגמישות האמפיבית, ובהתפרסות האינסטינקטיבית לקדם את פניה. באיום הפוטנציאלי הזה יש כדי להסביר, למשל, מפני מה משמונה הדיביזיות שהיו בסקנדינביה הוצבה אחת בלבד בדנמרק ושבע בנורבגיה, שחופיה ארוכים וחשופים הרבה

עוד נקודות ולקחים עולים מבדיקה יותר דקה של המצב ב־1941, כשיצאו הגרמנים לפלישה אל רוסיה. וכדאי לבדוק תחילה את החלוקה המפורטת של הכוחות שנגרעו מן הכוח הפולש.

בצרפת ובארצות-השפלה היו מוצבות 39 דיביזיות – 19 אחוזים מארמיות-השדה של הגרמנים, ובנורבגיה ובדנמרק 8 דיביזיות – עוד 4 אחוזים. והכוחות האלה לא נגרעו מפני שנראה שהבריטים עלולים או מסוגלים לפלוש פלישת-נגד בתקופת ההתאוששות המודרגת משואת 1940, שבה איבדו את רוב הציוד אף כי הצליחו לחלץ את רוב הגייסות. ואף אין לתלות את שיעור הגריעה הגדול הזה בצורך לדכא כל התנגדות בארצות האלו שכבשו

נורמנדיה, 6 ביוני 1944: ההסתערות האמפיבית הגדולה ביותר בהיסטוריה הצבאית.

הגרמניים והאיטלקיים בתוניסיה והבטיחה שכולם "יוכנסו אל השק" ויפלו בשבי. כך נפתחה הדרך לכניסתן המחודשת של בעלות-הברית לאירופה, על-ידי חיסול רוב הכוחות שהיו יכולים להתייצב בפני בעלות-הברית בנחיתתן המוצלחת בסיציליה כעבור חדשים, ולעכב בקלות את כיבוש אבן-המפתח הזאת. הנחיתה בסיציליה גררה את נפילתו של מוסוליני, וכניעתה של איטליה לא איחרה לבוא.

לאחר שעברו בעלות-הברית מסיציליה לחצי-האי האיטלקי עצמו, ואיטליה ניתקה את בריתה עם גרמניה, הועברו מיד 18 דיביזיות גרמניות אל איטליה כדי לבלום את פלישת בעלות-הברית – שנעשתה ב-15 דיביזיות – וגם הכוחות הגרמניים בבלקנים הוכפלו ל-15 דיביזיות, כצעד של אבטחה. היה בזה מאן-ריתוק טוב לטובת בעלות-הברית.

אבל באיטליה עצמה התהפך המאזן ונטה לרעת בעלות-הברית כשנבלמו הללו בלימות חוזרות וממושכות בהתקדמותן במעלה חצי-האי הצר. בשביל להחיות ולחדש את ההתקדמות הורימו בעלות-הברית לאיטליה ב-30 1944 דיביזיות כנגד 22 הדיביזיות של הגרמנים. ואף-על-פי שהתגברת המתנפחת הזאת הצליחה עתה סוף-סוף לעקור את הגרמנים מרומא ולהדוף אותם אל "הקו הגותי" שעל חגורת ההרים שמצפון לפירנצה – ושם החזיקו מעמד עד השנה הבאה – אף-על-פי-כן חדלה הפלישה לאיטליה להיות משתלמת מן הבחינה האסטרטגית ביחס לאמצעים שהושקעו בה.

ואף-על-פי-כן מבחינות אחרות גדלה והלכה פעולתה האסטרטגית של העצמה האמפיבית של בעלות-הברית על המצב בכללו, לרעת גרמניה ולטובת רוסיה. בראשית יוני 1944, ימים אחדים לפני הפלישה של בעלות-הברית לצרפת, עמדו רק 55 אחוזים (165 דיביזיות) של הצבא הגרמני בחזית המזרחית בפני

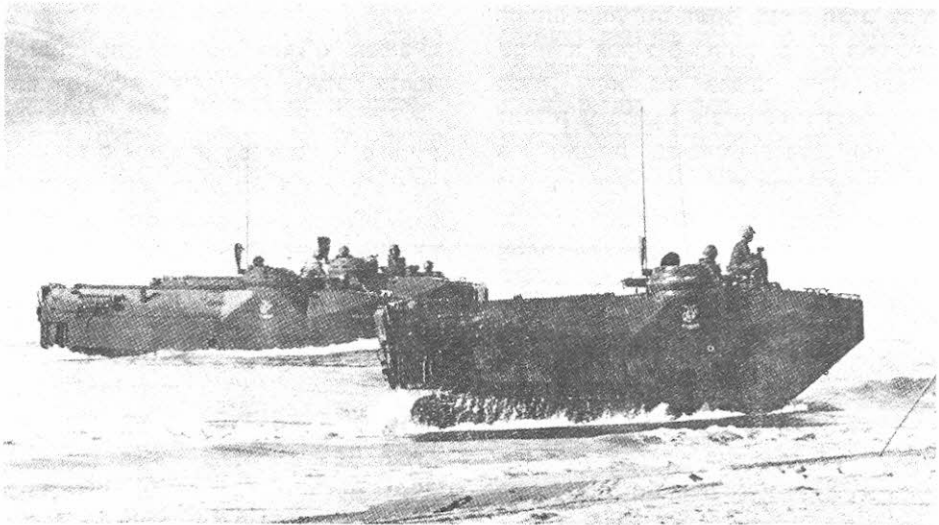
* מספרן הכללי של הדיביזיות גדל מ-200 ב-1941 לכ-300 ב-1944, אבל גודל הדיביזיה צומצם.

לצד-דינגד מן הים, אף-על-פי שנחיתה בריטית בדנמרק צפנה איום יותר קרוב לגרמניה, אבל היה קשה יותר לבצעה ולהחזיק בשטח, כפי שהבינו הגרמנים.

בזירת הים התיכון השאירו הגרמנים 9 דיביזיות בזמן שפלשו לרוסיה, מהן 7 בבלקנים, שלתוכם נאכף היטלר לפלוש קודם שפלוש לרוסיה מחשש האיום הבריטי מן הים על האגף של התקדמותו לתוך רוסיה ואל שדות-הנפט של רומניה, שכוחותיו היו תלויים בדלק שלהם. ואף-על-פי שגירש את הבריטים מיוון הוסיף לחשוש מפני חידוש הסכנה הזאת, והפלגה שהקצה לבלקן היתה יכולה להיות גדולה מזה לולא חלקם הגדול של בעלי-בריתו האיטלקים בחיל-המצב שם.

שתי הדיביזיות הגרמניות האחרות בזירת הים התיכון העמידו את קבוצת-השריון שנשלחה זה מקרוב אל מעבר לים בפיקודו של רומל, לסייע לצבא האיטלקי בצפון-אפריקה לאחר תבוסתו הקשה מידי הבריטים. הפלגה הקטנה הזאת נמצאה השקעה אסטרטגית מוצלחת ומועילה, לעומת הגדולות ממנה הרבה במקומות אחרים, כי לא זו בלבד שהצילה את האיטלקים מהתמוטטות גמורה ושמרה את מעמדו של ה"ציר" באפריקה עוד לשתי שנים, אלא אף סיכנה את אחיזתה של בריטניה במצרים ובעלת-סואץ, עד שמשכה לשם יותר מעשרים דיביזיות מן העתודה הבריטית, כמעט מחצית מכוחה המבצעי. זה היה הריתוק היעיל ביותר שעשתה גרמניה במלחמה, ואחת הדוגמאות המובהקות בהיסטוריה למה שאפשר לפעול ככה על-ידי חיל-משלוח מעבר לים, אבל רחוק היה מלאזן את מאזן הריתוק, שהיה לרעת הגרמנים, מפני עצם האיום של הגמישות האמפיבית – זה הפוטנציאל שהיה הנכס הגדול ביותר של בריטניה בכל מלחמותיה, ועתה נתחזק מאוד בתגבורות אמריקאיות.

העצמה הימית איפשרה את הנחיתות האמריקאיות והבריטיות המשולבות על חוף צפון-אפריקה הצרפתית בנובמבר 1942, ואחרי-כך, במאי 1943, לכדה את הכוחות

רק"מ אמפיבי – L7VP

אחוזים מאמצעיה של גרמניה, יש בה הוכחה ניצחת לפעולתה של הגמישות האמפיבית. ואולם יש לציין עם זאת, שכאשר נחתו בעלות-הברית בפועל ממש, לא גדלה פעולת הריתוק ביחס מתאים למאמץ שהושקע, ובכמה מקרים אף התחילה מתמעטת סמוך לאחר הנחיתה. הרווח המתמעט הזה בלט ביחוד במערכת איטליה, שלאחר שלבי הפתיחה הפעילו בעלות-הברית שם כוח גדול הרבה מזה שעמד בפני התקדמותם. דבר זה יש לתלות גם בצרותו של חצי האי האיטלקי. הלקח העיקרי הוא שריתוק התקפי יהיה יעיל יותר בזמן שגלום בו איום אסטרטגי נרחב, ובמקום שיש די שטח לפתח את ההתקפה ולהרחיבה בקלות ובמהירות לאיום טקטי מתרחב. אבל הריתוק הזעום יחסית שגררה מערכת איטליה לאחר הנחיתה, יש לתלותו גם בהתמעטות העצמה האמפיבית בזירת הים התיכון. איטליה היתה יכולה להיות מקום מתאים יותר להתקפה אילו היתה שם ספונת-סער מספקת, ולאורך זמן. אבל כשהוחלט לנחות שם כבר החליטו המתכננים שריב ספונת-הסער המצויה תוחזר לנמלי

הלחץ הגובר של ההתקדמות הרוסית הגואה, ואילו 45 אחוזים (133 דיביזיות) הועברו מערבה או דרומה למגן מפני סכנת פלישה אנגלית-אמריקאית מן הים. וחשוב ביותר, ש-10 אחוזים בלבד (32 דיביזיות) היו מוצבים בצפון צרפת (מצפון לעמק הלוואר) לעמוד בפני ההתקפה הממששת ובאה מעבר לתעלה. ו-6 אחוזים בלבד (18 דיביזיות) היו בשתי הארמיות שהחזיקו בקו-החזית במרכז איטליה כנגד המתקפה של בעלות-הברית שם. ולעומת זה היו מוצבות 18 דיביזיות בנורבגיה ובדנמרק, 9 בארצות-השפלה, 8 בדרום-מערב צרפת לאבטחת חוף מפרץ-ביסקאיה, 10 בדרום-מזרח צרפת להגנת חוף הים התיכון, 10 להגנת חופי הים התיכון והים האדריאטי בצפון איטליה, ועוד 28 דיביזיות בדרום-מזרח אירופה, אף זה שטח בעל חוף ארוך לפלישה אפשרית מן הים. 83 הדיביזיות האלו נגרעו אפוא מכוחם של הגרמנים בגלל הצל המתנשא של התקפה אפשרית מן הים – פעולות הפרטיונים היו חזקות וקשות ביוגוסלביה בלבד. גריעה עצומה זו, כ-30

הנחיתה באוקיינוס השקט, בגורם חשוב שהיה שם והיה חסר בים התיכון ובזירה האירופית בכלל, והוא כוח אמפיבי מיוחד ומאומן לתכלית זו כדוגמת דיביויות חיל-הנחתים של ארצות-הברית באוקיינוס השקט. חוד של דיביויות שכאלו היה יכול לחולל שינוי גמור במהירות וביעילות של מיבצעי-הנחיתה בזירה האירופית.

בכוח העצמה הימית ו"בת-לוייתה" – היכולת להוביל בים כוח שאפשר להטילו אל החוף בכל זמן שהדבר רצוי או נדרש – סיעה בריטניה מאות שנים לידידותיה ביבשת-אירופה לעמוד בפני התוקפן, ומנעה השתלטות של אומה אחת או רודן אחד על היבשת. העצמה הזוגית הזאת היא שגם איפשרה לארץ-האי הקטנה הזאת שכוחה מצומצם מאוד להחזיק ברשת עולמית של מושבות ומושבות-חסות.

במלחמת-העולם השניה היתה העצמה הזאת, שהוגברה במידה רבה כשנכנסה ארצות-הברית למלחמה, הגורם המכריע בשחרור אירופה מעריצותו של היטלר ובשחרור המזרח הרחוק מידי יפאן. לעצמה האוירית לא היה בימים ההם טווח-פעולה יעיל עד שנכבשו בסיסים קרובים במידה מספקת אל האויב, והעצמה היבשתית של ברית-המועצות לבדה לא היתה מספקת להפיל אותו.

לאחר המלחמה העיבה העצמה הגרעינית המוטסת על הסוגים הישנים של העצמה הצבאית במשך זמן-מה (ובעיני הציבור אף כיסתה אותם כליל). אבל העצמה הגרעינית היתה נחרצת ומסוכנת מלהשתמש בה אלא כמוצא אחרון, אפילו בזמן שנשארה מונופולין, וממילא לא צלחה מבחינות רבות לשמש נגד תוקפנות חשאית או מוגבלת. לכן הוסיפה העצמה הימית וחברתה האמפיבית להיות האמצעי המיבצעי לבלימת התוקפנות נגד כל ארץ חפשית בגושי-היבשות האירופי-האסייתי. סיכויי ההגנה שלהן היו תלויים בהימצאותן בהישג הסיוע מן הים יותר משהיו תלויים בצלה המאיים של התגובה הגרעינית,

בריטניה לעמוד הכן לצליחת התעלה. חשיבותם הגדולה של אמצעים אמפיביים מספיקים היא עוד לקח חשוב ללחמה המודרנית.

"אמצעים אמפיביים מספיקים" אינם אניות בלבד. לא פחות חשוב כאן כוח-אדם מוכשר ומאומן במספרים מספיקים, אם מבקשים לבצע מיבצעי-נחיתה מוצלחים ולנצל את הצלחתם במהירות. את המקצועיות הנדרשת משיגים באימונים ממושכים בטכניקות האמפיביות, ובאימונים משולבים מתמידים של היסודות השונים בכוח שכזה.

מחקירת הנחיתות באפריקה ובסיציליה ובסאלרנו ובאנציו מתברר שהרבה תקלות ועיכובים נגרמו בגלל חסרון דעת ונסיון בטיפול בבעיות אמפיביות, ובגלל חילוקי דעות בין המפקדים והמטות של חילות-היבשה ובין אלה של חילות-הים. בסאלרנו, שבה נתקלה הנחיתה בפעם הראשונה בהתנגדות חזקה, היתה בלימה רבת-אבידות והתפתח משבר חמור כל-כך, שהגנרל קלארק תיאר אותו לאחר זמן כ"כמעט שואה". רק על חוטי-השערה הצליח כוח-הנחיתה לעצור את התקפת-הנגד הגרמנית ולמנוע את הדיפתו והחזרתו אל הים. אבל התקפת-הנגד לא באה אלא חמישה ימים לאחר הנחיתה, ובכוח קטן הרבה מזה שהספיקו בעלות-הברית להציב על החוף. ובאנציו, כעבור ארבעה חודשים, הוחמצה הזדמנות גדולה לרופף ולפרוע את החזית הגרמנית על-ידי הנחיתה הזאת בערפה, על-ידי רומא, ושוב התפתח משבר. אבל הגרמנים היו חלשים כל-כך במקום ההוא ומעומסים כל-כך בכלל, שעברו שלושה-עשר יום עד שיצאו להתקפת-נגד. פרקי-זמן ארוכים שכאלה נתנו לבעלות-הברית שעת-כושר מספקת לבסס את המאחז שלהן ולנצל את הצלחתו. וכשלונו בכך מוכיח כמה לא יעילים היו מיבצעי-הנחיתה האלה – בביצוע, לעומת עצם הרעיון הנכון.

הסבר לכך אפשר למצוא כשמשווים את הביצועים האלה לביצועים הטובים במיבצעי-

את קשייה של הברית האטלנטית ברחבי העולם, זו הברית שראוי לקרוא לה בעצם הברית האוקיינוסית.

והכוח המוטס צריך עם כווא גם לשדות־תעופה לנחיתה ולפריקה ולקבלת אספקה. שדות־תעופה מתאימים למטוסים גדולים ולכוח גדול אינם מצויים בשטחים רבים, וגם כשהם מצויים יש שהם בידיים עוינות. ואם הם מוגנים כהלכה יכולה תפיסתם על־ידי כוח מוצנח להסתיים באסון, ואילו גישה על הקרקע יכולה להיבלם מחסרון ניידות טקטית ועצמת כלי־נשק מספקת להתגבר על כל התנגדות חזקה, שהרי הכוח המוטס מוגבל בכלי־הרכב ובנשק הכבד ובתחמושת שהוא יכול לשאת. ואם הוא מתעכב וממתין שיביאו לו את צרכיו בדרך הים, ממילא איבד את יתרונו העיקרי, את מהירות ההתערבות. חסרון אחר הוא פגיעותו לירוט באויר. ועל הכל, מחירה של התנועה האסטרטגית באויר לדיביזיה אחת גדול פי עשרים מן התנועה בים למרחק בינוני של 2000 מיל, ופי ארבעים למרחקים גדולים של כ־8000 מיל.

בטיפול במצבי־חירום דוחקים טובות שתי ידיים מן האחת, והן הכרחיות בזמן שהאחת אינה בטוחה ואין לסמוך עליה. אמנם רצוי שיהיה כוח מוטס להתערבות מהירה במקום שהדבר אפשרי, אבל הכרח הוא שיהיה גם כוח ימי, ומוטב שיהיה גדול מן הכוח המוטס. כי ככל שהכוח הימי גדול יותר כן מתאפשרת

שפעולתה יכולה להיות פעולת בומרנג.

עכשיו שייצרה רוסיה כלי־נשק גרעיניים בכמות מספקת לעמוד בפני ארצות־הברית, והיא אף מוליכה בתחום הטילים הבין־יבשתיים, נוצר מצב של תיקו גרעיני. בתנאים האלה גדל הסיכוי שתתעורר תוקפנות מקומית מוגבלת, וגדל הצורך בכוחות אמפיביים שיהיו מרתיע ואמצעי־שכנגד – אמצעי שאפשר להשתמש בו בלי להסתכן בהתאבדות, ומרתיע שאפשר אפוא לתת בו אמון.

בראיה שטחית נראה לכאורה שכוחות מוטסים הם אמצעי־נגד טובים יותר, שהרי הם מהירים יותר להגיע אל השטח. אבל למהירות תנועתם האסטרטגית ולפעולתם עם כוואם אל השטח יכולות להיות הרבה מגבלות.

מקומות רבים שיכול להיווצר שם מצבי־חירום רחוקים מאוד ואין להגיע אליהם בטיסה אלא מעל לשטחים של מדינות זרות, או בעיקוף גדול בשביל להימנע מזה. רוב מדינות אסיה ואפריקה רגישות מאוד לגבי כל פגיעה בעצמאותן החדשה, והן רואות בטינה כל התערבות מערבית באזוריהן ומקפידות לשמור ניטרליות ואף מצדדות עם מתנגדי המערב. דרך עקיפין באויר, גם כשהיא אפשרית, מצריכה בסיסי־ביניים לתדלוק ולשירותים, והקמתם של אלה נתקלת בקשיים מדיניים דומים.

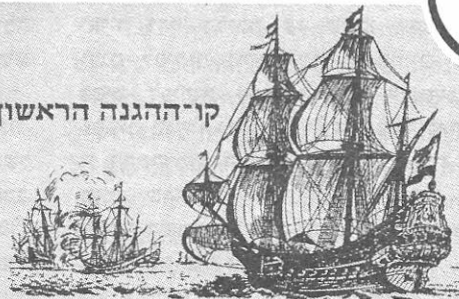
התנועה האסטרטגית באויר אינה בטוחה אפוא מן הבחינה האסטרטגית כדרך ליישב

קו־ההגנה הראשון שלנו מפני פלישה חייב להיות,

כתמיד, נמלי האויב.

וינסטון צ'רצ'יל

מדינאי בריטי, 1874–1965

אניית־הדגל של האדמירל ההולנדי רוטר, בן המאה ה־17.

יותר ממנה מן הבחינה החשובה הזאת. חשיבותו של כוח שכזה מתאשרת מנסיון הדורות לגבי ערכם של כוחות-עלית בכלל. חשיבותם העליונה בפריצת-מנעולים הוכחה שוב ושוב בהיסטוריה של הלחמה, ויותר מכל בזמננו.

שום בעיה חדשה במלחמה לא נמצאה פתרון יעיל על-ידי הכשרת הגייסות ל"כל מטרה" בלבד, ועל-ידי שהופקדה בידי זרוע שעיקר עניינה בבעיות מוכרות לה יותר מזו, שהיא מורגלת לטפל בהן בתחומה. ההיסטוריה הכושלת של כוחות-השריון, ביחוד בבריטניה ובצרפת, יש בה דוגמה ולקח מזמננו. הלחמה האמפיבית היא אחת מבעיות היסוד שיש לטפל בה טיפול מקצועי על-ידי כוחות שהתמחו בה.

מן המסקנות האלו עולה עוד מחשבה. הוכח לדעת שההבחנה הישנה בין מיבצע-יבשה ובין מיבצע-ים אין לה מקום עוד. אבל החלוקה המשולשת האחרונה למיבצע-יבשה ולמיבצע-ים ולמיבצע-אוויר כבר נתיישנה אף היא. הבעיות המיבצעיות אמנם שונות, אבל את ההבדלים שביניהן אין ליישב בשלושה מסלולים נפרדים. יש לטפל בבעיות בדרך יותר משולבת, ולמזג את התפקידים של כל שלוש הזרועות.

חיל-הנחתים של ארצות-הברית הוא מתחילת ברייתו חיל שהוא שלושה באחד. הנסיון שקנה לו בשילוב פעולות יבשה וים ואוויר גדול כלי-כך, עד שהוא מעמיד גרעין ודגם לפיתוח נוסף. ההגיון מחייב לראותו בסיס לפיתוח השילוב הזה ולקידומו. כל צמצום בגדלו ובתפקידי יהיה צעד לאחור, כי זו ההתקדמות החשובה ביותר בארגון הצבאי מזמן שהונהגה "שיטת הדיביזיה" בשלהי המאה השמונה-עשרה והיתה למכשיר העיקרי במיבצעיו של נפוליון, זו השיטה של חלוקת הצבא לדיביזיות, כלומר, ליחידות מספיקות לעצמן המשלבות את כל הזרועות והמסוגלות להילחם בכוחות עצמן.

פריסה אסטרטגית רחבה בכוחות מספיקים להבטיח התערבות מוקדמת ויעילה בכל מקום שיש שריפה וקודם שזו מתפשטת. הכוח האמפיבי המודרני, הפועל מן הים והמצויד במסוקים, אינו תלוי בשדות-תעופה ובחופים ובנמלים ובבסיסי יבשה, על כל סיבוכיהם הלוגיסטיים והמדיניים. השימוש בכוח מוטס, או בכל כוח שבסיסו יבשתי, הוא יותר בבחינת צעד שאין להשיבו, שהרי ההתחייבות שבו נחרצת יותר ונסוגתו קשה יותר. כוח אמפיבי מספיק לעצמו שבסיסו בים, שהאבטיפוס שלו הוא חיל-הנחתים של ארצות-הברית, הוא כבאי-השריפות הטוב ביותר, על שום גמישותו ומהימנותו ופשטותו הלוגיסטית וחסכונו היחסי.

לסיכום נביא את המסקנות העיקריות העולות מעיון רחב בהיסטוריה של המלחמה, לפנים ובזמננו, וביחוד בתפקידים שממלאות העצמות הימיות:

הגמישות האמפיבית היא הנכס האסטרטגי הגדול ביותר של העצמה שבסיסה בים. היא מרתקת כוחות וגורעת אותם כך מן הריכוז של אויב יבשתי, והריתוק הזה יתרונו גדול הרבה ביחס לאמצעים המופעלים.

אבל פעולת הריתוק מתמעטת לאחר הנחיתה, אלא אם כן הנחיתה נעשית בשטח נרחב למדי שמאפשר את הרחבתה לאיום מתרחב והולך, וניצול ההצלחה הוא מהיר, ביחוד בשלבי הפתיחה. הדרך הטובה להבטיח מהירות פתיחה שכזאת היא השימוש בכוח אמפיבי שנתמחה בדבר – והצורך בכוח שכזה גדול היום יותר משהיה בכל זמן לפניו. אף-על-פי שבריטניה, בשל תנאיה הגיאוגרפיים, נזקקה לפעולות-קרב אמפיביות יותר מכל מעצמה אחרת, נפלו ביצועיה הרבה מנסיגונה. את הליקוי הזה יש לתלות בכך שלא פיתחה את נחתיה לכוח "פורץ מנעולים" גדול במידה מספקת. ארצות-הברית השכילה לעשות

מסובכת אבל יותר מדויקת של עצמת המהלומה וההגנה של אניות, על יסוד חישוב מתמטי של כשריהן ותכונותיהן האיכותיות.

המהפכה הטכנית הצבאית מוסיפה חידושים בלי הרף בכל תחומי הצבאות, אבל מטרתה הסופית של הלחמה הימית נשארת אחת: להביס את האויב ולהשמיד את כוחותיו ואת אמצעי-הלחימה שלו (כלומר, את אניותיו על צוותיהן ומחסני-הנשק שלהן ואת כלי-הנשק על מיתקני-החוף המצויים בטווח-הפעולה). מכאן שמיבצע-לחימה בים, כמו אלה שביבשה, הנעשים מתוך שמירת החוקים הכלליים של הדיאלקטיקה שתוקפם יפה תמיד, אינם יכולים להתנהל בנפרד ממטרות המדיניות שהולוכה אל המלחמה. ובימינו יש עניין איפוא להתחקות מנקודת-ראות היסטורית על הזיקה הדיאלקטית שבין התפתחות כוחות-הים ובין מטרות המדיניות הממלכתית שהם משרתים.

כבר אמר ו"א לנין כי "כל מלחמה קשורה קשר לא ניתק אל השיטה המדינית שממנה נב" עה. אותה המדיניות עצמה שניהלה מעצמה מסויימת או מעמד מסויים במעצמה הזאת זמן רב לפני המלחמה, היא-היא ולא אחרת המדיניות שימשיך אותה המעמד הזה במלחמה, ולא ישנה אלא את צורת הפעולה." ועוד אמר: "המדיניות היא התבונה, ואילו המלחמה היא המכשיר בלבד, ולא להיפך. ממילא לא נשאר אלא לכפוף את נקודת-הראות הצבאית לנקודת-הראות המדינית."

האמצעי האחד והעיקרי לעשות מלחמה בין מדינות היה תמיד צבא-היבשה וחיל-הים, שבימי שלום הוסיפו להיות המכשיר או כלי-הנשק של המדיניות הממלכתית. הרבה דוגמאות בהיסטוריה מעידות שבתקופת הפיאודליזם והקפיטליזם הוכרעו כל שאלות מדיניות-החוך בכוח העצמה הצבאית של הצדדים "הנושאים ונותנים", ומתוך הבאתם בחשבון של השיקולים והעצמה הצבאית הפוטנציאלית של מדינה זו או אחרת. עצמה זו, שנבנתה לפי אפשרויותיה הכלכליות והכיוון המדיני שלה, איפשרה לה לקיים מדיניות

חילות-ים במלחמה ובשלום

אדמירל סרגי גורשקוב*

מאות שנים היו מרחבי האוקיינוס לא רק דרך תחבורה נוחה בין יבשות ובין ספקי מוצרים חשובים לאנושות, אלא גם זירה למאבקים עזים ולסכסוכים צבאיים. מידת השימוש בים למטרות צבאיות, כלומר, להגנת ארצך שלך ולתפיסת נכסים מעבר לים, גדלה ככל שגדלו הדעת והשליטה של האדם באוקיינוס. בימינו, בתקופה של תגליות מדעיות גדולות ושימושן לצרכים צבאיים, גדל להפליא הכושר לנהל מיבצע-לחימה במרחבי האוקיינוס, ומירוך החימוש הימי בתוך-לארץ ויצירת אמצעים רבים ושונים לחימה בים גדלו גידול רב-רושם שלא היה כמוהו.

סימנם המובהק של כוחות-ים הוא כושר התמרון הגבוה שלהם ויכולתם לנוע לריכוז בחשאי ולהתאגד לכוחות-משימה רבי-עצמה שיש בהם הפתעה לאויב. כוחות-הים אף עמידים יותר מכוחות-היבשה בפני פעולתו של נשק גרעיני. כל אלה הטילו את חילות-הים אל השורות הקדומניות של האמצעים המודרניים המגוונים של הלחימה. הפעלתם בלחמת הטילים הגרעיניים קשורה בהנהגת רבים מן החידושים בטקטיקה ובמיומנות המקצועית, בעיצוב האניות ובזיוודן בציד ובחימוש.

השינויים באיכותם של כוחות-הים שינו גם את הגישה להערכת יחסי-הכוחות של חילות-הים וכוחות-המשימה שלהם. היה עלינו לחדול להשוות את מספר אניות-המלחמה מטיפוס זה או אחר ואת ההדחק הכללי שלהן (או את מספר התותחים במטח או את משקלו של המטח), ובמקום זה אנו נזקקים להערכה יותר

* המאמר מתורגם מתוך הבטאון האמריקני U.S. Naval Institute Proceedings, January, 1974

זה הטביע את רושמו כמוכּן גם על התפתחות הכוחות המזוינים של המדינות שעסקו במידה זו או אחרת בניית חילות־ים והפעילו אותם במידה זו או אחרת במלחמה.

בתקופות היסטוריות שונות היתה לגורמים הנזכרים השפעה מובהקת על אופיים ומבנם של הכוחות המזוינים למרכיביהם השונים. בלי להיזקק לעיון מפורט בשינויים במבנה הכוחות המזוינים של מדינות במישור ההיסטורי, נסתפק ונאמר שכל המדינות הימיות, בלי יוצאת מן הכלל היו להן בדרך־כלל (או השתדלו שיהיו להן) כוחות־יבשה וחילות־ים. ועל זה אמר פיטר הראשון: "כל שליט שיש לו צבא־יבשה בלבד יש לו יד אחת בלבד; ומי שיש לו גם חיל־ים יש לו שתי ידיים." תפקידו וחשיבותו של כל אחד מאלה, ברמת ההתפתחות הטכנולוגית והאפשרויות הכלכליות שהיו קיימות, נקבעו תמיד על פי המצב המדיני האסטרטגי המתפתח והעמדות ההדדיות של המדינות ואופיין של הברייתות. בשלבים מסוימים של ההיסטוריה של מדינות מילאו כוחות־יבשה את התפקיד העיקרי, ובאחרים חיל־הים.

מקומה ותפקידה של כל אחת מזרועות הכוחות המזוינים של ארץ יכול להשתנות בימי שלום ובמלחמה הכל לפי ההתארגנות הטכנית המחודשת, והאויב שעומדים בפניו, והתנאים הגיאוגרפיים, וכו'. יש בהיסטוריה הרבה דוגמאות לכך. מהן אנו יכולים ללמוד על גידול חלקו של חיל־הים במלחמת־הצפון של שנות 1700–1721, שבה העבירה רוסיה את המיבצעים מאדמתה שלה אל אדמת האויב וכפתה אותו לחתום על חוזה שלום. אבל יש שמלחמות שבראשיתן היתה לחיל־הים חשיבות מכרעת נסתיימו בהכרעות של צבא־יבשה (למשל, מלחמת רוסיה־יפאן ב־1904–1905). דבר ברור אחד נשאר בלי שינוי בכל המקרים: את תוצאות הנצחון במערכה או במלחמה אין להבטיח אלא בכוחות־יבשה המסוגלים לקיימן הלכה למעשה בעצם נוכחותם. תיריה מזו, נסיון ההיסטוריה מלמד שכל זרוע

לוטובה שלה ולרעת מדינות אחרות שלא היו בעלות עצמה צבאית דומה.

התפתחות הכוחות המזוינים קשורה ישירות לתולדות השיטות החברתיות־הכלכליות ולשיטות הייצור החומרי האופייניות להן. עלייתם או שקיעתם נקבעת על־ידי תהליך ההיווצרות או ההתפוררות של שיטה חברתית זו או אחרת. התקופות שבהן הוחלפה שיטה חברתית־כלכלית אחת בשיטה אחרת מתקדמת ממנה, נתנו תנופה לקידמה בתחום הצבאי. התגליות הטכניות פעולתן היתה מהפכנית תמיד על התפתחות הכוחות המזוינים ועל אמנות הפעלתם. דבר זה מוכיח עד כמה משפיעה ההתפתחות הכלכלית של החברה והגידול בכוחות הייצור על התחום הצבאי. ועל זה אמר ו"א לנין: "הטקטיקה הצבאית תלויה ברמת ההתפתחות של הציוד הצבאי..." גורמים חשובים ביותר, כמו השיטה המדינית והכלכלית, ההרכב החברתי של העם שהכוחות המזוינים לקוחים ממנו, מידת אימוני הלחימה, רמת הדעת, והקירוף הנפשי־המוסרי של הסגל, כל אלה משקפים אף הם את מצב הכוחות המזוינים ואת רמת האמנות של הפעלתם. וכל התכונות האלו תלויות באפיים של מנהיגי האנשים הלוחמים.

המרכסיוס מביא בחשבון את התנאים הגיאוגרפיים, המשפיעים אף הם על אפיים וכיוון התפתחותם של הכוחות המזוינים, והם תנאים קבועים ולא משתנים בהתפתחות החברה האנושית. בין כל היסודות הכלולים במושג תנאים גיאוגרפיים והמשפיעים על התפתחות האנושות וממילא על הכוחות המזוינים של מדינות, יש למנות את הימים ואת האוקיינוסים. לשם פתרון בעיות של סחר, של נתיבי תחבורה טובים, של יחסים בין עמים, של תעשיות דיג וים, כבר פיתחו בני־האדם בימי קדם שטחי חוף של ימים ואוקיינוסים. ארצות רבות ששכנו לחוף ימים טיפחו ופיתחו תעשיות מיוחדות (כגון בניית אניות, ודיג של דגים וחיות־ים ועיבודם) שהיתה להן השפעה טובה על התפתחותן הכללית של הארצות האלו, ודבר

הפעלתם המתואמת אפשר לנחול נצחון. עוד בשנת 1921 כתב על זה מ"ו פרונוזה בחיבורים מוקדשים להקמת הצבא האדום. הרעיון בדבר חשיבותן המכרעת של פעולות מתואמות של צבא-היבשה וחיל-הים בכל שטחי הלחימה בא לידי ביטוי בהיר בחיבורו "דוקטרינה צבאית אחת והצבא האדום".

בדיקת הפעלתן של הזרועות השונות של הכוחות המזויינים בזמן מלחמה או בימי שלום יש בה עניין מובהק גם מצד התפתחות אמנות המלחמה וגם מצד הדעת של סגל הפיקוד בתכונות הטבועות בכל זרוע מזרועות הכוחות המזויינים.

מתוך נתינת הדעת לכך שהבנה כזאת מסייעת לפתח אחדות-דעים מיבצעית בסגל הפיקוד של הכוחות המזויינים, והיא תנאי חשוב ביותר שאי-אפשר בלעדיו למימונת של הפעולה

של הכוחות המזויינים מרימה את תרומתה הודאית והמיוחדת לה לנצחון. בשביל לנחול נצחון הכרחית נוכחותן של כל זרועות הכוחות המזויינים כשהן מאורגנות ומצוידות ומאומנות כהלכה. לכל אחת מהן תכונותיה המיוחדות לה, תחום עיסוקה והפעלתה, והתנאים הנדרשים לה לפעולה משולבת ומתואמת. ההפעלה המיומנת (או מצד אחר הלא-מיומנת) ונתינת הדעת על התכונות המיוחדות האלו, קובעות פעמים רבות את הצלחתם (או את כשלונם) של המיבצעים, של המערכות, ואפילו של המלחמות בכללן.

בזמננו עצמתן הצבאית של מדינות פירושה השילוב ההרמוני של כל הזרועות של כוחות מזויינים מפותחים ומאוזנים איזון רציונלי, ודוקא משום כך עקרון שיתוף-הפעולה בין כל זרועות הכוחות המזויינים הוא היסוד לדוקטרינה הצבאית הסובייטית. רק על-ידי

נושאת-המטוסים הסובייטית "קייב".

הדיאלקטית. כשמתחקים על תלותה הישירה של האנושות באוקיינוס העולמי בכל מהלך מאות שנות ההיסטוריה שלה, אי־אפשר שלא לראות כיצד יכולתם של עמים ללמוד להוקיר את האוקיינוס ולהשתמש בו לצרכיהם, משפיעה ישירות על גידול היוקרה המדינית של ארצם ועל עצמתה הכלכלית והצבאית.

העבר וחשיבותו להבנת תפקידם של חילות־הים

חילות־הים חלקם היה גדול תמיד בחיזוק עצמאותן של מדינות שוכנות לחוף ימים ואוקיינוסים, שהרי היו מכשיר חשוב של המדינות. העצמה הימית היתה אחד הגורמים שאיפשרו למדינות יחידות להתקדם ולעלות אל שורות המעצמות הגדולות. ולא עוד אלא שההיסטוריה מראה שמדינות שאין להן כוחות־ים אינן יכולות לקיים בידן מעמד של מעצמה גדולה לאורך ימים.

ואי־אפשר אחרת, שהרי תחום המיבצעים הימיים הוא הימים והאוקיינוסים התופסים שבע עשיריות משטח כדור־הארץ. היבשות הן מיסודן איים ענקיים ששטחם הכללי כ־150,000,000 קילומטרים רבועים, והן מוקפות ומחוברות זו לזו באוקיינוס העולמי ששטחו 350,000,000 קמ"ר, ומתקיימות מבחינות רבות (ביחוד מצד האקלים) במצב מתמיד של תלות בו.

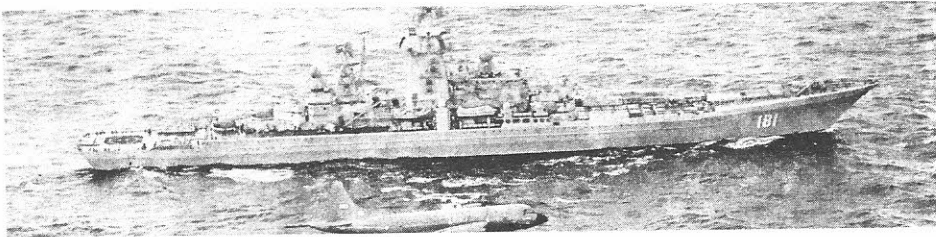
הימים והאוקיינוסים הם מקור לא נדלה של משאבים של מיני מזון, חומרי־גלם לתעשייה, ואנרגיה. בימים ובאוקיינוסים עוברים נתיבי

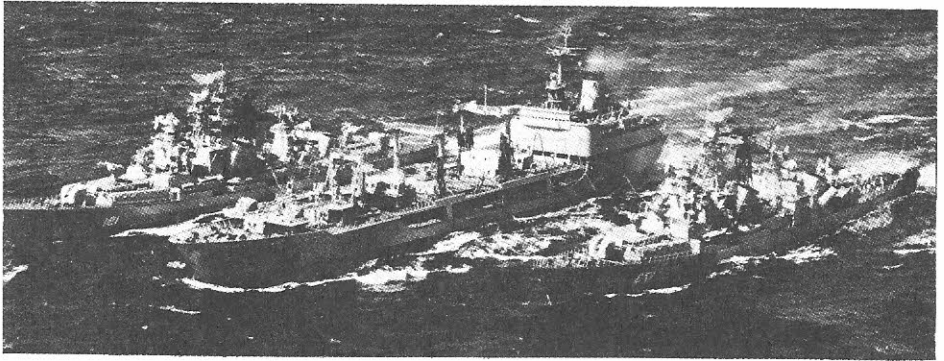
המשולבת והמתואמת, נעיין עתה בשאלות שעניינן בחיל־הים, מן הבחינה ההיסטורית ומבחינת הבעיות המיוחדות לו. אין כוונתנו לסקור את כל תולדות האמנות הימית, ובודאי לא להגדיר את סיכויי התפתחותם של כוחות־ים. לא נביע אלא מחשבות אחדות על מקומם ותפקידם של חילות־הים בתקופות היסטוריות שונות ובשלבם השונים של התפתחות הציוד הצבאי ושל אמנות המלחמה, ועל היסוד הזה נעמיד את המגמות ואת העקרונות של השינוי בתפקידם ובמעמדם של חילות הים במלחמה, וגם בהפעלתם בימי שלום כמכשיר של המדיניות הממלכתית. התמקדות זו בחיל־הים אינה באה ללמד על איזו חשיבות מיוחדת במינה שנודעת לכוחות־הים במלחמה המודרנית, אלא היא נובעת מן השיקולים הנזכרים למעלה.

מאחר שתכונתו המיוחדת של חיל־הים היא שהוא גורם צבאי שאפשר להשתמש בו גם בימי שלום בשביל להוכיח את עצמתן הכלכלית והצבאית של מדינות מחוץ לגבולותיהן, ומאחר שזה מאות שנים חיל־הים הוא הזרוע היחידה של הכוחות המזויינים המסוגלת להגן על האינטרסים של ארץ מחוץ לגבולותיה, נראה לנו שכדאי לעיין בשאלות הקשורות בתכונה המיוחדת הזאת של כוחות־הים כמרכיב־יסוד ממשי של הארגון הצבאי של מדינה.

בבדיקת השאלות האלו יש לתת את הדעת על עניינם הגדל והולך של צדדים חברתיים שונים בבעיות האוקיינוס מבחינות שונות – כלכליות, מדיניות וצבאיות – ובזיקתן

“קירוב” – סיירת סובייטית נושאת־טילים, מונעת בכוח אטומי: אחת מאניות־המלחמה המשוכללות ביותר בעולם.

קיום עצמה ימית הרחק מנמלי הבית: שתי משחתות טוביטיות מתודלקות בלב ים.

והסכסוכים המדיניים, אילצו מדינות לבנות ולהחזיק כוחות ים גדלים והולכים ברמה המודרנית של זמנם, במסגרת המערכת הכללית של הכוחות המזוינים. בשלב מסוים של ההתפתחות העמידו מדינות רבות (ביחוד הולנד, ספרד, אנגליה, צרפת, יפאן וארצות הברית) את האסטרטגיה הימית שלהן בעיקר על העצמה הימית.

כל שיטה חברתית-כלכלית הקימה ופיתחה כוחות מזוינים, הכל לפי אפשרויותיה הכלכליות והטכניות. בחברת העבדות, למשל, עמדו חילות הים על גלרות (אניות-קרוב מונעות במשוטים). בתקופת הפיאודליזם הופיעו אניות-המפרש, ואלו פותחו והלכו עד שעלה הקפיטליזם לזירה העולמית.

המהפכה הטכנית המדעית של הימים ההם הוליכה באמצע המאה התשע-עשרה לשינוי יסודי באמצעים החומריים ובציוד של כוחות הים – ליצירת צי-הקיסור, וכוחות תת-ימיים בצדו. ולבסוף, בזמן האחרון חלו שינויים חרוצים ומהפכניים מאלה, הכרוכים בבניית חיל-הים המונע בכוח גרעיני של תקופת הטילים הגרעיניים.

השלבים האלה בהתפתחות חיל-הים לא היו רק שלבים בשיפור הטכני של אניות-המלחמה. בו בזמן ששנו האמצעים החומריים והציוד, חלו שינויים גם במעמדו של חיל-הים בתוך מערכת הכוחות המזוינים, בשליחותו

התחבורה החשובים והסכסוכיים ביותר שבין ארצות, שבהם נעשה סחר-הים וקשרים אחרים בין עמים. כל אלה קובעים את חלקם ותפקידם המיוחד של הימים והאוקיינוסים בכלכלת המדינות.

התפתחות המדינות הימיות קשורה בים כל-כך, שבדרך-כלל התפתחו בירותיהן ועריהן הגדולות על החופים. שבע מעשר הערים הגדולות שבעולם שוכנות לחוף ימים ואוקיינוסים. הקמתם ופיתוחם של אזורי תעשייה רבים בארצות הימיות, והכלכלה התלויה בים שגררה התפתחות תעשייתית גבוהה יותר בארצות הימיות האלו, טיפחו את הגידול הכללי של הכלכלה שלהן ואת קצב הגידול הזה. לא מקרה הוא איפוא שהציביליזציה החלה והתפתחה בדרך-כלל על חופי ימים ואוקיינוסים. ולא מקרה הוא שארצות שאוכלוסייהן היו יורדיים התחזקו מן הבחינה הכלכלית מוקדם מאחרות. בין אלו יש למנות בתקופות שונות בהיסטוריה את ספרד, אנגליה, הולנד, צרפת, פורטוגל, תורכיה וארצות-הברית. כל המעצמות המודרניות הגדולות בזמן הן מדינות ימיות.

בו בזמן נעשות רוב המלחמות זה ימים רבים לא ביבשה בלבד אלא אף במרחבים של מים, תחילה בנהרות ובאגמים ובאזורים סמוכים לחוף, ואחר-כך בימים ובאוקיינוסים. הכורח הצבאי, התפתחות הכלכלה הקשורה בים,

השקט, אלא אף החלו את הקולוניזציה של האזורים האלה. האנגלים והצרפתים וההולנדים הצטרפו לספרדים ולפורטוגלים והשתתפו בתגליות הגיאוגרפיות ובקולוניזציה של הארצות החדשות.

במאה ה-16 נראה היה שספרד קנתה לה מעמד איתן של מעצמה גדולה, בעלת מושבות רחבות ידיים. אבל בגלל נחשלוּתה המדינית ואי־יכולתה להתחרות באנגליה המתפתחת במהירות, לא היה בכוחה לנצל את העושר שנבזז מן המושבות ולפתח במהירות את כלכלתה ואת התעשייה שלה, וממילא אף לא להקים ולפתח כוחות מזוינים וביחוד חיליים מודרניים לשעתו. זמן קצר לאחר שהביס הצי האנגלי החדש יותר את "הארמאדה שאין לנצחה", לא יכלה ספרד עוד להגן על נכסיה מעבר לים ואיבדה אותם, ונהייתה בהדרגה ממעצמה גדולה למדינה ממדרגה שלישית.

באמצע המאה ה-17 נעשתה הולנד, שעלתה על דרך הפיתוח הקפיטליסטי מוקדם מן האחרות, והיה לה חיליהם החזק שבעולם, המעצמה הקולוניאלית הגדולה שבעולם והגיעה לשיא עצמתה. לא ארכו הימים ואנגליה, שהקפיטל התעשייתי מילא בה את התפקיד הראשי לעומת הקפיטל המסחרי שמשל בהולנד, נעשתה יריבתה העיקרית. המאבק בין שתי הארצות האלו הגיע לעיצומו בכמה מלחמות הידועות בהיסטוריה בשם "מלחמות אנגליה-הולנד". מרחבי הים הצפוני היו הזירה העיקרית למאבקהן. לאחר שהפסידה הולנד בכמה קרבות ים ולאחר התקפות של האנגלים מן היבשה, הכירה הולנד בתבוסתה ונהייתה למעצמה קולוניאלית ממדרגה שניה. גורלה נחתם בנצחון הקפיטל התעשייתי של אנגליה על הקפיטל המסחרי של הולנד, שבא על ביטויו הצבאי בעליונותו של הצי הבריטי (או, בסופו של דבר, בעצמתה הימית של אנגליה).

ועל זה אמר קארל מארכס: "מידת עליונותו של המסחר כבר כרוכה היום בהשתררותו היתירה או הפחותה של תנאי קיומה של תעשייה גדולה. כדאי לעשות השוואה, למשל, בין

הבסיסית, ובחלקו ובתפקידו במדיניות הממלכתית בימי שלום ובמביצעים צבאיים בים. גם בימי קדם פיתחה לה האנושות, אגב פתרון של בעיות סחר ונתיבי־תחבורה וקשרים בין עמים ותעשיות דיג וים, כמה שטחי חוף על ימים ואוקיינוסים. במקביל קנה לו האדם דעה והרחיבה, תחילה על אזורים יחידים על כדור־הארץ ואחר־כך על כדור־הארץ כולו, והאוקיינוס העולמי בכלל. קשה להפריז בחשיבות חלקו של חיליהם בכך.

בו בזמן, למן ימי חברת העבדות ועד היום הזה, הופעלו חילות־הים במלחמות רבות כאמצעי החשוב ביותר (ופעמים רבות היחיד) לסייע בהובלת מטענים צבאיים וכחות־יבשה או לפלישת גייסות לאדמת אויב, וגם להגן על נתיבי־הים שלהם ולתקוף את אניות־הסוחר של האויב.

במאות ה-16 וה-17 החלה אחת התקופות החשובות ביותר בתולדות האנושות – תקופת התגליות הגיאוגרפיות הגדולות, תקופת התחלת הצבירה של הקפיטל והתפתחות הקפיטליזם. הארצות הגדולות של אירופה המערבית עשו את חילות־הים שלהן למכשירים של הצבירה הראשונה של הקפיטל: הם היו תופסים מושבות כדי לשעבד עמים של יבשות שלמות ולבזו אותם, ושימשו שליחים של המאבקים העזים בין היריבים על ביות המושבות, וגם לשם השליטה במושבות ובנתיבי הים. "גילוי מכרות הזהב והכסף באמריקה, השמדתם ושעבודם ושריפתם של הילידים חיים בפירי־המכרות, הצעדים הראשונים לכיבושה ולבזיזתה של הודו המזרחית, ועשיית אפריקה לשמורה של ציד כושים – זה היה שחר תקופת־הייצור הקפיטליסטית." (קארל מארכס, "הקפיטל").

ספרד ופורטוגל מיהרו ראשונות לגלות ארצות חדשות ולעשותן מושבות. המשלחות הימיות של קולומבוס, מאגלן, ואסקו־דה־גאמה ויורדי־ים אחרים, לא זו בלבד שפתחו את יבשת אמריקה ואת נתיבי־הים מסביב לאפריקה אל הודו ואל סין, וגילו הרבה איים באוקיינוס

הכלכלית ועל הנכסים הקולוניאליים ועל השליטה בסחר העולמי, לתחום היריבות שבין אנגליה ובין צרפת. שיאו של המאבק הזה היה המלחמה הקרויה "מלחמת שבע השנים", שכמעט כל ארצות אירופה היו מעורבות בה. כדברי לנין: "אנגליה וצרפת נלחמו על המושבות במלחמת שבע השנים, כלומר, הן נלחמו מלחמה אימפריאליסטית..."

המאורעות העיקריים בעת ההיא התפתחו בים, ולכן מילאו חילותיים את התפקיד החשוב ביותר. תוצאות המערכות בין הצי האנגלי ובין הצי הצרפתי חלקן היה מכריע בהשגת המטרות המדיניות של המלחמה הזאת. וצרפת, שאיבדה כל תקוה לעליונות או אפילו לעמדה של חשיבות בים, ואיבדה את השליטה בנתיבי-הים, היתה אנוסה בגלל פעולות האיבה האלו לוותר על צפון-אמריקה ועל הודו לאנגליה.

באמצע המאה ה-18 נעשתה אנגליה המעצמה העולמית הראשונה, לאחר שעלתה על כל שאר הארצות בהתפתחות הכלכלית והיתה בעלת תעשייה מפותחת ומושבות רבות. בכוחה של כלכלה אדירה שסיפקה לה את העליונות הבאה מן הבעלות על החזק שבצי האוקיינוס העולמי, נטלה לה מקום ראשון בקרב הארצות הקפיטליסטיות והחזיקה בו כמאתיים שנה.

אנגליה ובין הולנד. ההיסטוריה של נפילתה של הולנד ממעמד אומת-הסחר השלטת היא ההיסטוריה של כפיפות הקפיטל המסחרי לקפיטל התעשייתי."

גם אנגליה השתמשה פעמים רבות בחיל-הים שלה להתעשרות ישירה. די לזכור שהרבה אניות אנגליות וסוחרים אנגלים בשירות המלך פעלו כשודדיים, ושדדו אניות-סוחר של ארצות אחרות, תפסו אותן וגררו אותן לנמלים אנגלים. תחת להיות צרכן נעשה איפוא חיל-הים מקור התעשרות למדינה.

בראשית המאה ה-18 עלתה גם צרפת על דרך ההתפתחות הקפיטליסטית. עלידי שעבוד ארצות מעבר לים, שחיל-הים מילא בו תפקיד נכבד, נעשתה אף היא אימפריה קולוניאלית רחבת-ידיים שכללה את קנדה, שטחים גדולים בעמק המיססיסיפי, כמה מאיי הודו המערבית, חלק מהודו, ואזורים נרחבים באפריקה. עיקרה של המדיניות של אנגליה היה לקנות לה מעמד של "גברת הימים", ולגלם ככה מעצמה מדינית וכלכלית עולמית. בשביל להשיג את המטרה הזאת אחזה בכל דרך אפשרית כדי להוריד את יריבותיה בים למדרגת המדינות שלא יכלו לעמוד בפני חיל-הים שלה, והפעם נעתק המאבק בזירה העולמית, על ההגמוניה

אניית-מלחמה היא הטוב שבשגרירים.

אוליבר קרומול

מדינאי בריטי, 1599-1658

ובמיבצעים צבאיים.

הכוח המארגן העיקרי של המלחמות בתקופה הזאת היה מעמד הבורגנות האנגלית, שביקש לתפוס את שארית נכסיה הקולוניאליים של צרפת. בתוך כך השתדלה אנגליה להעביר את נטל הקרבות ביבשת-אירופה לידי בעלות-בריתה האירופיות, ואת השתתפותה שלה במלחמה צימצמה בעיקר למיבצעים בים ונגד השטחים הצרפתיים השוכנים לחוף ימים.

ראוי לציין שהבורגנות הגדולה שעלתה לשלטון בצרפת לאחר הפיכת תרמידור, העמידה לה אף היא לאחת ממשימותיה העיקריות לצמצם את עצמתה הקולוניאלית של אנגליה. חיל-המשלוח של נפוליון במצרים נשלח לתכלית זו, ומתוך מטרה לתפוס את הודו בשלב יותר מאוחר. הגייסות הצרפתיים, שהובלו אל מעבר לים שלא בידיעת האנגלים, החלו במיבצעי לחימה מוצלחים במצרים. בתוך חודשיים וחצי בלבד מצא הצי האנגלי בפיקודו של נלסון את האניות הצרפתיות עוגנות במפרץ אבוקיר והביס אותן. השמדת הצי הצרפתי פגעה בעיקר בכושר-הלחימה של אותו חלק של צבא-היבשה שהיה במצרים, שנמצא מנותק ככה מבסיסי האספקה העיקריים שלו באירופה. ולא עוד אלא שפגעה גם במיבצעים של הכוחות העיקריים של צבא-היבשה של צרפת, ובתוך ששה חודשים מתבוסת הצי הצרפתי באבוקיר הסגירו לאויב בחודשים אחדים כל מה שהשיג נפוליון עד כה בעשרות נצחונות בקרב.

חולשת הצי הצרפתי היתה איפוא אחת הסיבות העיקריות לכשלון התכניות לכבוש את מצרים, לעבור אל הודו, ולקצץ בעצמתה הקולוניאלית של אנגליה, אף-על-פי שהיו לה לצרפת כוחות-היבשה הנדרשים לכך.

בהמשך המאבק הזה החליט נפוליון להנחית כוח-נחיתה גדול היישר באיים הבריטיים, ולשם כך הוכנו 2343 אניות גייסות ותובלה למיניהן. דומה היה שסכנה קטלנית תלויה על אנגליה. אבל ההכנות לפלישה התעכבו. התקפה שפתחו בה גייסות רוסיים בפיקודו של קוטווב אילצה את נפוליון להסתלק מהנחתת כוח באנגליה.

שאיפתם של הקפיטליסטים הבריטיים לעכב בכל האמצעים את פיתוח התעשיות במושבות, כדי להחזיקן כספקות של חומרי-גלם בלבד וכצרכניות של סחורות התעשייה הבריטית, גררה את מלחמת העצמאות של מושבותיה היותר מפותחות בצפון אמריקה. חילות-הים של יריבותיה הישנות של אנגליה – צרפת, הולנד וספרד – פעלו לטובת המושבות. עמדתה של רוסיה, שהכריזה על מה שהיה קרוי "ניטרליות מזוינת", שנסתייעה בעצמתו של חיל-הים הרוסי, איפשרה לאנגליה להטיל מצור ימי על אמריקה ועשתה את שלה לטובת האמריקאים. "גברת הימים" נאכפה להילחם בתנאים שבהם היה חיל-הים שלה נחות במידה ניכרת מן הצי המאוחד של אויבותיה. לאחר שהפסידה אנגליה בכמה קרבות ביבשה, עכשו שיחסי הכוחות בים היו לרעתה, מה שמנע תגבור נקי מהפרעות בדרך האוקיינוס, נכפתה להכיר בעצמאותה של ארצות-הברית של צפון-אמריקה.

אף-על-פי שהמשימות העיקריות של מלחמת-העצמאות הזאת נעשו בידי צבאות-היבשה, נתאשרה שוב השפעתם הגוברת של כוחות-הים על מהלכן ותוצאותיהן של פעולות הלחימה בסכסוכים מזוינים ביבשה. במלחמה הזאת הועתקו המיבצעים הימיים ממימיה של אירופה לאזורים רחוקים באוקיינוס, והובלטה מאוד חשיבותם של נתיבי התחבורה, והבעיות של הגנתם ושיבושם כדי לסייע לפעולות צבאיות ביבשה עלו בפעם הראשונה במידה שכזאת.

התנאים החדשים של מיבצעי הלחימה הימיים העמידו דרישות יותר גבוהות לגבי יכולת עמידתן של אניות-מלחמה בסערות הים ולגבי יציבותן ועמידותן בקרב. לכן הוגדלו מידותיהן, שונו עיצוביהן, חוזק חימושן, ולבסוף הופיע גם מעטה השריון. הגידול הניכר בכשרה של התעשייה הקפיטליסטית המתפתחת במהירות קידם את בנייתו של מצאי לאניות-מלחמה, הכל לפי הצרכים החדשים. כל זה החיש את התפתחות חיל-הים, ומשנכנסה המאה ה-19 גדל עוד חלקו של חיל-הים במאבקים מדיניים

"אודאלוז" – אניית-מלחמה טובייטית חדישה. חמושה בתותחים, טילים שטח-שטח מדגם "ס.ס.ג. 14", טורפדות ומשגרי רקטות. נושאת שני מסוקים. מיועדת, כנראה, ללוחמה נגד-צוללות.

על הים היתה שכמעט לא היה אפשר לפגוע עוד באיים הבריטיים ובמושבות הבריטיות בהתקפות מן הים. אנגליה הצליחה לקפח את האויב מן הנשק שהיה המסוכן מכל לגביה – מחיל-הים. רק חילים יכול בעת ההיא לסכן במישרים את הארץ-האם ואת בטיחות נתיבי התחבורה בין אנגליה ובין מושבותיה, שסיפקו את חומרי-הגלם לתעשייה שלה ומוצרי מזון לאוכלוסיה. עם חיסול הסכנה מן הים נתפנו ידיה של הבורגנות האנגלית לארגן ולממן בריתות חדשות להמשך המאבק נגד צרפת הנפולייונית. אבל צרפת נאכפה להסתלק אחת ולתמיד מכל מיבצע-יבשתיים בים ולבקש לה דרכים אחרות שאינן קשורות בים להילחם באויבה העיקרי.

מהלך המלחמה בים והשליטה שקנה לו חיל-הים האנגלי בים היו להם השפעה גדולה על המשך המדיניות של הצדדים הלוחמים.

מכל האמור יוצא שמשחר התקופה הקפיטליסטית היו חילות-הים של מדינות המערב לא רק חלק מן הכוחות המזוינים שהופעלו במלחמה בזירות הים, אלא אף נשק של המדיניות הממלכתית בימי שלום, שאיפשר להן לשעבד עמים וארצות לא מפותחים מעבר לים ולעשותם למושבות שלהן. ציי מעצמות אירופה המערבית עברו את הדרך מ"אניות פיראטים בשירות המלך" לכוחות-ים סדירים בעלי מבנה מאורגן וטקטיקה מיבצעית רשמית.

ב-21 באוקטובר 1805 התחולל באוקיינוס האטלנטי מול חופה של ספרד קרב טרפלגר, שבו הנחילו האנגלים, בפיקודו של נלסון, תבוסה מכרעת לצי הצרפתי-הספרדי. חשיבותו של הקרב הזה, וחלקו של הצי האנגלי במאבק נגד צרפת הנפולייונית, אכן היו גדולים, אבל הובלטו בהפרזה יתירה בפי ההיסטוריון המערב-אירופי פייף, שכתב כי "טרפלגר לא היה רק הנצחון הימי הגדול ביותר, אלא גם הנצחון הגדול והמופלא מכל הנצחונות שהיו ביבשה ובים במהלך כל מלחמת המהפכה. שום נצחון יחיד ולא שורה של נצחונות נפוליון לא פעלו פעולה כה גדולה על אירופה."

אי-אפשר להסכים לדברים האלה. ידוע יפה שהמאבק נגד נפוליון נמשך שנים רבות, ואת החלק העיקרי והמכריע מילאה בו רוסיה, שהשמידה את צבא-היבשה הצרפתי במלחמה הפטריוטית של 1812. נצחונה של רוסיה פעל פעולה גדולה מזו על המצב המדיני באירופה.

קרב טרפלגר עצמו, מבחינת תוצאותיו, לא היה כמובן התנגשות צבאית רגילה בין ציים. לאחר שורת המפלות שנחל הצי הצרפתי הוכיחה תבוסתו המוחצת הסופית בקרב הזה את אייכולתה של צרפת להילחם בקרביים עם אויב בעל צי יותר חדיש של אניות שאיכותן טובה יותר ורמת האימון של הסגל שלהן גבוהה יותר, המפעיל טקטיקה שהיתה חדשה בימים ההם. התוצאה העיקרית של הנצחון במערכה

כאמצעי חשוב להוסיף עושר ולהרחיב את ההתפשטות ואת הקולוניזציה. מלבד זה מילאו חילות־הים תמיד את התפקיד הנעים של הגילויים והתגליות. אניות חיל־הים של המעצמות הגדולות, ושל רוסיה בכללן, עשו מחקרים אוקיינוגרפיים נרחבים והרימו תרומה שאין שיעור לערכה למדע הגיאוגרפיה. מסורת זו של ימאים (לרבות ימאי חיל־הים) נמשכת עד היום הזה, בזמן ש"הנקודות השחורות" באוקיינוס מתמעטות והולכות, אבל דעת סודות האוקיינוס היא עדיין משימה מדעית גדולה עד היום הזה.

הפעלת הכוח הימי הזה במלחמות, וביחוד בזמן שהיה הכוח העיקרי בהשגת מטרות המלחמה, היתה לה השפעה ניכרת על המדיניות הממלכתית, שנקבעה ונוהלה מתוך נתינת הדעת על תכונות הכוחות בים בזמנים מסויימים. מדינות ימיות בעלות אפשרויות כלכליות גדולות השתמשו שימוש נרחב בכוחות־הים שלהן בימי שלום כדי ללחוץ על אויביהן, על־ידי הפגנת־כוח צבאית, על־ידי איום בנייתוק נתיבי התחבורה בים, ועל־ידי שיבוש סחר האוקיינוס. חילות־הים שירתו את המדינות האלו

דברי פרשנות מאת אדמירל־משנה (בדימוס) ג'ורג' ה' מילר, חיל־הים של ארצות־הברית

יכולתם להתאגד בחשאי לכוחות־משימה רבי עצמה "שיש בהם הפתעה לאויב". האדמירל גורשקוב ובני ארצו יודעים משהו על התקפת־פתע. הצי היפאני פתח את מלחמת רוסיה־יפאן ב־1904 בהתקפת־פתע על פורט־ארטור. ב־1941, בזמן שמנהיגים גרמנים וסובייטים חתמו על חוזה של ידידות ושיתוף־פעולה ודיטאנט, התפרס הצבא הגרמני בחשאי ויצא בהתקפת־פתע המוחצת ביותר בתולדות רוסיה. והנהגה הסובייטית זוכרת. האדמירל גורשקוב דוחה את המשחק הפוליטי והתקציבי שהיה מקובל מימים ימימה, של השוואת מספרי אניות מטיפוס זה או אחר לשם השוואת יחסי־הכוחות של חילות־הים, ומציע שיטת הערכה מסובכת ומדוייקת מזו. המטרות הסופיות של התנגשות מזויינת בים הן עדיין בעיני האדמירל הבסת האויב והשמדת כוחותיו ואמצעיו החינויים. ביחוד מיועדות להשמדה האניות על צוותיהן ואספקתן, וכלי־נשק על מטרות־חוף בטווח־הפעולה. האדמירל מביא מדברי לנין על הקשר שבין המלחמה ובין השיטה המדינית שממנה היא נובעת. הוא מראה שהמדיניות הלאומית היא הגורם החולש והמפקת, והמלחמה אינה אלא המכשיר.

למן ראשית שנות החמישים ראה העולם את ברית־המועצות בונה את צי־הסוחר ואת צי־המלחמה שלה ופורצת אל האוקיינוסים הגדולים בתכנית מקיפה של חדירה מדינית ומסחרית וחדירה בכוח־הזרוע לשטחים הפחות מפותחים. גישתה הכללית היא גירסה מעודכנת של הגישה שנקטו המצליחות והמאריכות ימים שבין המעצמות הגדולות בהיסטוריה. מאמץ מיוחד הופנה לשלושה צמחים גיאוגרפיים חשובים: הים התיכון – תעלת־סואץ – הים הערבי; דרום־מזרח אסיה – מצרי מאלאקה; והים הקאריבי. מפעולות הסובייטים ניכר ניצול שיטתי של הגיאוגרפיה האסטרטגית ולקחי ההיסטוריה לקידום האינטרסים מעבר לים. והנה באים דברי אדמירל הצי הסובייטי סרגיי גורשקוב ומאשרים שאכן הפעולות האלו הן פרי תכנון מדוקדק וביצוע קפדני. בפיסקאות הפתיחה של המאמר הזה, הראשון מאחד־עשר מאמריו, מעמיד האדמירל גורשקוב על חשיבותם ההיסטורית של האוקיינוסים בחיי האדם: נתיבי תחבורה בין יבשות, בין ספקי מוצרים בעלי חשיבות חיונית לאנושות; ניצול מדיום המים לצרכי שלום, להגנת ארצן שלך ולתפיסת נכסים מעבר לים. המחבר מעמיד על יכולת התמרון הגבוהה של חילות־הים, ועל

מעמד של מעצמה גדולה לאורך ימים."

המחבר מראה כיצד התפתחה הציביליזציה ושיגשגה ביחוד על חופי ימים ואוקיינוסים, ואיך השתמשו הארצות הגדולות של אירופה בציים שלהן בשביל "לתפוס מושבות כדי לשעבד עמים של יבשות שלמות ולבוז אותם..."

הסובייטים משתמשים אף הם כמובן בציים כ"נשק של המדיניות הממלכתית" לשם חדירה של ימי שלום לשטחים פחות מפותחים. אבל את מיבצעים שלהם הם עוטפים במטבעות לשון יותר ערבים לאזניה של הקהילה הבינלאומית, כגון "משלחות-סחר", "מלחמות שחרור לאומיות" ו"דמוקרטיות עממיות".

חשוב לזכור שעצתו והשפעתו של פיקוד חיל-הים הסובייטי מוזרקות אישית ובמישרים בדרגות הפוליטיות והבטחוניות הגבוהות ביותר של הממשל הסובייטי.

האדמירל גורשקוב הוא בלי ספק אחד מבני-הסמך הראשונים במעלה באסטרטגיה הימית של זמננו. את כתביו יש ללמוד בעיון מדוקדק לא פחות משלמדו מדינאים אירופיים את דברי האדמירל אלפרד תאיר מאהאן בשנים שלפני מלחמת-העולם הראשונה. חשיבותם גדולה בקביעת אופיה וממדיה של התחרות בין המעצמות הגדולות שיש לצפות לה בשנים הבאות.

קשה למצוא במאמר הזה דבר שאינו בעל חשיבות. הדברים רציניים ביותר. ■

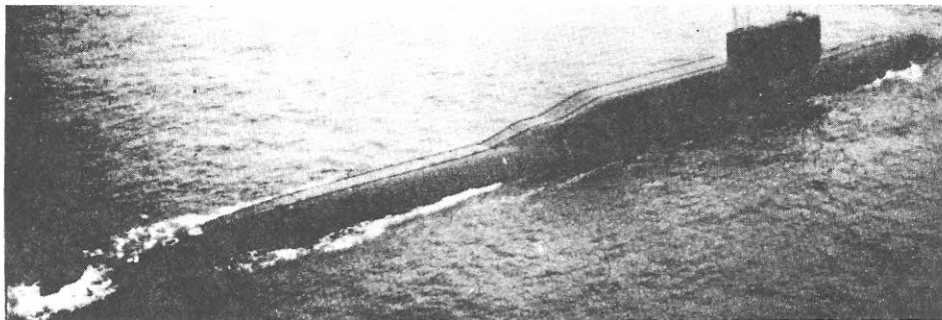
האדמירל גורשקוב מדגיש את חלקה של הגיאוגרפיה, וביחוד של הימים והאוקיינוסים, בהשפעה על אופיה וכיוונה של התפתחות הכוחות המזוינים, וגם של החברה האנושית. את הכוחות המזוינים הוא רואה מחולקים לצבא-יבשה ולחיל-ים, ומראה איך מקומה וחלקה של כל זרוע משתנה בשלום ובמלחמה.

הוא מציין כי "תכונתו המיוחדת של חיל-הים היא שהוא גורם צבאי שאפשר להשתמש בו בימי שלום בשביל להוכיח את עצמתן הכלכלית והצבאית של מדינות מתוך לגבולותיהן.... והוא הזרוע היחידה של הכוחות המזוינים המסוגלת להגן על האינטרסים של ארץ מעבר לים." אין בדבריו כל הידרשות לשאלת הצבתם של כוחות-יבשה על אדמה זרה בימי שלום.

ועוד הוא אומר: "...א-אפשר שלא לראות כיצד יכולתם של עמים ללמוד ולהוקיר את האוקיינוס ולהשתמש בו לצרכיהם, משפיעה ישירות על גידול היוקרה המדינית של ארצם ועל עצמתה הכלכלית והצבאית."

את הסיכום הקצרצר של העבר ההיסטורי פותח המחבר בפיסקה הזאת: "חילות-ים חלקם היה גדול תמיד בחיזוק עצמאותן של מדינות שוכנות לחוף ימים ואוקיינוסים, שהרי היו מכשיר חשוב של המדיניות. העצמה הימית היתה אחד הגורמים שאיפשרו למדינות יחידות להתקדם ולעלות אל שורות המעצמות הגדולות. ולא עוד אלא שההיסטוריה מראה שמדינות שאין להן כוחות-ים אינן יכולות לקיים בידן

צוללת גרעינית נושאת-טילים מסוג "דלתה": אחד המרכיבים העיקריים של העצמה הסובייטית.

אבל בשנים האחרונות באה בנייתו המואצת של חיל־הים הסובייטי וזרעה בלבול בתמונה הזאת. בזמן שבמערב חיפשו רעיונות ופתרונות חדשים, שנסתייעו בנימוקים טכניים משכנעים, בא המפקד העליון של הצי האדום, אדמירל הצי של ברית־המועצות סרגי ג' גורשקוב, והשתמש בחיבורו האחרון (1976) בלקחים ההיסטוריים של המחשבה הימית הקלסית בשביל לייסד עליהם את תכנית הבניה הסובייטית.

דומה שנתהפכו שני צדי המחלוקת. ניטיב להבין איך קרה הדבר כשנערוך השוואה בין שימושם של כוחות־הים בשלושים השנים האחרונות של המלחמות והסכסוכים המוגבלים ובין ההיסטוריה הימית של מלחמות־העולם, ונסה למיין ולשבץ את אלו ואלו במסגרת השיטה של התורה הימית.

הלחמה הימית היתה בדרך־כלל התמודדות על נתיבי־הים. העליונות הימית פירושה היה שאפשר להשתמש בהם בלי הפרעות. מעצמה ימית יכלה להשתמש בנתיבי הים בתוך שטח שליטתה לתובלה הצבאית והאזרחית שלה, ובו בזמן יכלה לשלול את השימוש בהם מן האויב על־ידי הסגר ימי.

בשביל לקנות שליטה בים ולקיים אותה נדרש למעצמה הימית צי עדיף של אניות חזקות, כשירות לעמוד בסערות ומסוגלות להביס צי של אויב פוטנציאלי בקרב. אניות־המלחמה של המעצמות הימיות נבנו מעיקרן לקרבות שכאלה בין ציים. מעצמה ימית נזקקה לאניות־מלחמה גדולות לקרבות הגדולים, ולאניות קלות מהן לסיורי מודיעין ולשימוט־עזר אחרות, ובשביל לייצג אותה בשטחים מרוחקים.

מעצמה ימית נזקקה גם בבסיסים שמהם היתה לאניותיה גישה לא מופרעת אל נתיבי־הים או אל עמדות ההסגר הימי, ויש בהם לספק לאניות מזון ותחמושת, ולמן אמצע המאה ה־19 גם זלק ומיתקני־תחזוקה מורכבים.

ככל שגדל צי־הקרב של מעצמה ימית כן

הלחמה הימית למן שנת 1945

יורגן רובר *

מי שסוקר את ההיסטוריה של הלחמה בים משנת 1945 ואילך, מתרשם מן הניגוד המתמיה לעומת תקופת מלחמת־העולם השנייה: מ־1939 עד 1945 התחולל חלק ניכר של המלחמה בים. מהלך המאורעות הימיים חשיבותו היתה מכרעת לתוצאות המלחמה עצמה. בסכסוכים המזויינים של שלושים השנים האחרונות, לעומת זה, נראה שמעטה חשיבותם של המיבצעים הימיים.

במלחמת־העולם השנייה ערכו מעצמות־הים אנגליה ואמריקה את התקפותיהם המכריעות באירופה ובאוקיינוס השקט מן הים, גם כשעמד בפניהם בים אויב חזק. למן הימים ההם נראה לכאורה שהמעצמות הימיות האלו לא הצליחו שוב ושוב לסיים מלחמות בנצחונות אפילו נגד יריבים חלשים הרבה שאין להם חיל־ים יעיל.

אין פלא איפוא שבקרב הרבה מדינאים ואנשי־צבא במערב קנתה לה מהלכים הדעה שאפשר לצמצם את חילות־הים. על־יד מערכות החישנים והנשק המצויים היום לשימוש ביבשה, בים ומחתת לפני המים, באויר ואפילו בחלל החיצון, שתחזיות היעילות שלהן מרחיקות אל מעבר לגבולות אמצעי־התקשורת השונים, על־יד המערכות האלו נראים מיושנים מושגים כמו עצמה ימית ושליטה בים וכליהן, אניות־המלחמה הגדולות. בעידן זה של התקדמות טכנולוגית מהירה, כללי התורה הימית שתוקפם היה יפה מאות שנים נחשבים כאילו עבר זמנם.

* המאמר מתורגם מהבטאון האמריקני, U.S. Naval Institute Proceedings, Naval Review,

בא למנוע את המעצמה הימית היריבה מלהתקיף את חופו של המתגונן או מלהטיל הסגר יעיל. הלחמה נגד אניות-סוחר, שנמשכה בלי הרף בסיירות שנבנו לפי העקרון "מהירה מכל ספינה חזקה ממנה, חזקה מכל ספינה מהירה ממנה", ואחר-כך בצוללות-אוקיינוס, נועדה לשלול מן המעצמה הימית שימוש בלי הפרעה בנתיבי-הים.

אבל נסיון כל ההתנגשויות הימיות עד 1945 מראה ברור שהתורות האלו של "האסכולה הצעירה" לא נתנו את התוצאות המקוות. אמנם בתקופות שונות חוללה הלחמה הזאת של המעצמות הנחותות נגד אניות-הסוחר משברים אצל המעצמות הימיות העליונות, אבל עד נצחון סופי לא הגיעה מעולם. העצמה הימית גברה. ההסגר יש שנהדף והורחק מן המים הסמוכים לחופים, אך לא הוסר. והנשק "הזול" של לחמת-הגרילה לבדו לא נמצא מסוגל לסכל התקפות המוניות על החוף.

בשתי מלחמות-עולם גבה חיל-הים הגרמני, במלחמתו נגד ספונת-התובלה על-ידי פשיטות קומנדו וצוללות, מחיר כבד מן העצמה הימית האנגלית-האמריקאית עד 1917 ועד אמצע 1943, אבל מכאן ואילך היתה ידה של המעצמה הימית על העליונה בשל משאביה הטבעיים העדיפים והפוטנציאל התעשייתי שלה, והיה בידה להשתמש בשליטתה בים בשביל לערוך את ההתקפות המכריעות על היבשה – ב־1918

התרחבה שליטתה בים, עד שבסופו של דבר – כמו במקרה של אנגליה במאה ה־19 – היתה שליטה זו עולמית.

מעצמה ימית שלטת יכלה להשתמש בים לא רק כדרך-המלך לתובלה הימית שלה או בשביל להטיל הסגר על יריבתה, אלא אף כדרך-גישה בטוחה אל חוף העצמה היבשתית של האויב. על-ידי הפעלה משולבת של כוחות-היבשה שלה עצמה ושל התובלה הימית שלה ככוח אמפיבי, יכלה לאחוז בכמה וכמה דרכי-פעולה אפשריות, למן פשיטות-הסחה ועד הנחתת ארמיות שלמות במהלומה המכרעת.

מאהאן תיאר ברוב דעת וכשרון את הצורות האלו של הפעלת העצמה הימית, והשתמש בעיקר בדוגמה של אנגליה. ב־120 השנים האחרונות ראינו נסיונות חוזרים של מעצמות ימיות שניות במעלה לעבור על הכללים האלה של "האסכולה הקלסית" של האסטרטגיה הימית על-ידי שימוש בהמצאות חדשות ופיתוח מערכות-נשק חדשות. "האסכולה הצעירה" של האדמירל הצרפתי אוֹבֶה וחסידיה בחילות-ים אחרים האמינה שהם מסוגלים לפגוע קשה במעצמה ימית עליונה בכלי-הנשק של לחמת-הגרילה, ולהימנע כך מן הבניה היקרה והקשה של צי-קרב.

נשק תת-ימי חדש, כמו המוקש הזול והטורפדו הנורה מספינות קטנות או מצוללות, ואחר-כך המטוס הנושא פצצות או טורפדות,

**תמצית העיקרון של הלחימה בים
היא להיות מסוגל לנוע לכל מקום ועם כל
דבר ארור שנמצא ברשות הצי.**

סר ג'ון פישר
הלורד הראשון
של האדמירלות,
1841–1920

אניית-הרגל של האדמירל הולנדי רויטר, בן המאה ה־17.

מדגים זאת יפה. זו וזו בשעתה, הכל לפי הטכנולוגיה של זמנה, היתה הגרעין והסמל של העצמה הימית, וזו וזו יכלו, בבטחון יחסי, להפעיל נשק עדיף מן המרחק האפשרי הגדול ביותר. באניות-הקרב היה פירוש הדבר הטווח היעיל של תותחיהן בהשמדת אויב מתקרב, ונושאות-המטוסים נטלו להן את התפקיד הזה כשיכלו המטוסים למלא אותן בטווחים שלא יכלה ארטילריית האניה להגיע אליהם. ייתכן שיום אחד תוחלף נושאת-המטוסים כ"אנייה הראשה" של העצמה הימית על-ידי שילוב חדש של משטח שט ומערכות-נשק בעלות טווח גדול.

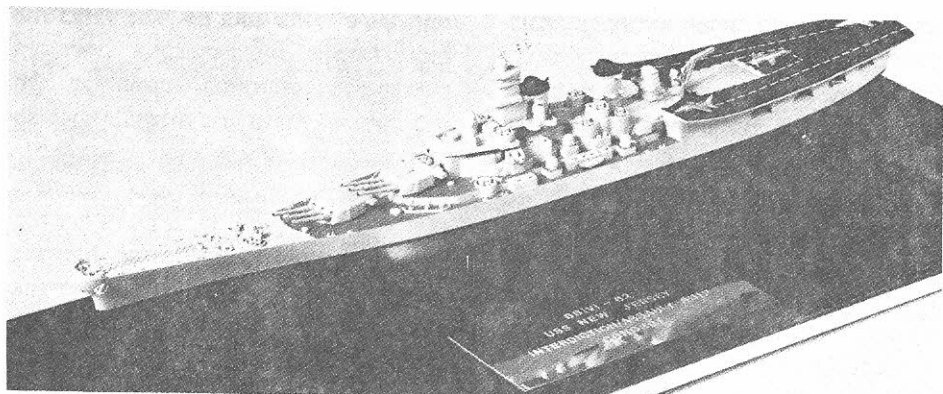
אבל טעות היא לראות בצוללות גרעיניות בעלות טילים בליסטיים לטווח ארוך את התמורה הזאת, שכן עד כה תוכננו טילים שכאלה למטרות קרקע "אסטרטגיות", במסגרת כוח-ההרתעה הגרעיני שהקימו המעצמות הגרעיניות. אין הם מכוונים נגד אניות, שהן המגלמות את העצמה הימית. "אניות ראשות" – בין שהן אניות-מפרש של קו-המערכה, אניות משוריניות, אניות-קרב, נושאות-מטוסים או בריות חדשות לגמרי – היו תמיד ויהיו תמיד אניות שמסוגלות להביס כל אויב בים כדי לקיים שליטה בים. רק כשהן מוכיחות יפה את היכולת הזאת יש בהן, בסיוע בסיסים נאותים, להעמיד עצמה ימית.

ולא רק במלחמות גדולות נמצאו הציים יעילים. יותר מזה יש בכוחם להשפיע על המאורעות בימי שלום ובמצבי סכסוך שמתחת לסף "המלחמה החמה". הרבה מן הבלבול השורר עתה מקורו בחסרון הבחנה ברורה בין מה שכוחות-ים יכולים לעשות במלחמה ובין מה שהם יכולים לעשות שלא במלחמה. האדמירל-משנה אדוארד וגנר גרס שהמושגים "עצמה ימית" ו"שליטה בים" יישמשו בזמן מלחמה בלבד, שהרי במלחמה בלבד יכולה העצמה הימית לקיים שליטה בים. בימי שלום או שלא במלחמה שורר העקרון הבין-לאומי המוכר של "חופש הימים", המניח לכל אניית-מלחמה ואניית-סוחר – גם לאלו של

על-ידי הובלת צבא-היבשה של ארצות-הברית אל צרפת, וב-1943 על-ידי הכנתה של בריטניה הגדולה, בכוחות ובאמצעים שהובלו אל מעבר לאוקיינוס האטלנטי, להיות בסיס להתקפה האמפיבית על "מצודת אירופה". באוקיינוס השקט יכלה יפאן ב-1941–1942, כל זמן שנשארה המעצמה החזקה בים, להרחיב את שלטונה על שטחים נרחבים בדרום-מזרח אסיה, אבל משנת 1943 ואילך נאכפה להניח לעליונותה הגוברת של העצמה הימית האנג'לית-האמריקאית לקבוע את כללי המשחק.

טעותה הגורלית של "האסכולה הצעירה" היתה שהיא ציפתה לא רק להצלחה זמנית אלא גם לתוצאות לאורך ימים מן האמצעים החדשים של הלחמה, ולא נתנה דעתה שהחידושים בטכנולוגיה של הנשק גררו תמיד תגובה מהירה של היריב. נמצאו שיטות יעילות נגד המוקש; התותח מהיר-הירי ומשחתת-הטרפדות הוכיחו את יעילותם נגד טרפדות. הטכניקות והשיטות המגוונות בלחמה נגד צוללות הציבו גבולות לתועלת שבצוללות. מטוסי נושאות-מטוסים גברו מעל לים על מטוסים שבסיסם ביבשה. כל כלי-הנשק החדשים האלה הביאו מידה של הצלחה, כמובן, אבל הם בפני עצמם לא יכלו להכריע את הקרבות. כיון שסיגלה לה המעצמה הימית העליונה את הפיתוחים החדשים לעצמה, ושילבה אותם בנשקה שלה, הוכבד משקל עדיפותה עוד יותר במאזן הכוחות. חיל-הים המלכותי (הבריטי) וחיל-הים של ארצות-הברית, למשל, השתמשו אף הם בצוללות במלחמת-העולם השנייה, והתוצאות היו חמורות לקווי האספקה של ה"ציר" בים התיכון ולמערכת התובלה היפאנית באוקיינוס השקט, אבל מיבצעי-הצוללות האלה באו לסייע לכוחות-שטח ונסתייעו מהם.

שילובם של פיתוחים טכניים יש שחולל שינויים מופלגים בהרכב הציים ובהפעלתם, אבל לא נשתנו עקרונות היסוד של העצמה הימית. המעבר מאניית-הקרב לנושאת-המטוסים, שהטעה רבים מן הבחינה הזאת,

שיבתה של אניית-המערכה? דגם של אניית מערכה מתקופת מלחמת-העולם השנייה, מטיפוס "איובה", שתשופץ – על-פי ההצעה – ותצויד בטיילים, סיפון-טיס ומערכות משובלות, ותשוב לשירות פעיל בחיל-הים האמריקני.

בדרך-כלל נסתיימו על-ידי התערבות המעצמות הגדולות, כגון מלחמת הודו-פקיסטן ב-1965 ומלחמת ששת הימים בין ערב לישראל ב-1967. בגלל הגיאוגרפיה, וחולשתם או חסרונם הגמור של כוחות-ים, וביחוד בגלל משך הזמן הקצר, לא הספיקו העצמה הימית והשליטה בים לפעול פעולה של ממש, אף-על-פי שבמלחמת הודו-פקיסטן ב-1971, למשל, יכול צד אחד לעצור את כל התנועה המסחרית של הצד האחר.

מלחמות-אזרחים נמשכו בדרך-כלל זמן רב מזה במידה ניכרת. אבל גם כאן לא מילאו תפקיד חשוב כוחות-הים החלשים של הצדדים הלוחמים, כגון במלחמת-האזרחים בסין ב-1947-1950, או במלחמת-האזרחים בניגריה ב-1967-1970. רק כשהמלחמות בין המדינות או מלחמות-האזרחים האלו נהיו, מפני התערבותן של המעצמות הגדולות, ל-

מלחמות התערבות, נודעה חשיבות לכוחות-הים, כגון במלחמת-קוריאה ב-1950-1953, במיבצע סואץ ב-1956, או בחלקה של ארצות-הברית בקרבות מלחמת וייטנאם ב-1964-1972. אבל שלא כמצב במלחמת-העולם השנייה, יכלו כוחות-הים הללו לפעול רק נגד הצדדים המקומיים או האזרחיים הלוח-מים, ולא יכלו לפעול נגד מעצמות שאינן לוח-

המדינות הקטנות ביותר – להפליג בכל מים שמחוץ למים טריטוריאליים, גם במים שהם בתחום שליטתה הפוטנציאלית של מעצמה גדולה. הכרות "אזורי כלכלה מורחבים" אינה משנה את מצב העניינים הזה, שהרי היא אמורה לגבי הניצול הכלכלי של מי המדף היבשתי המרוחק בידי מדינות שוכנות לחוף הים.

ההבחנה שמבחין וגנר בין "עצמה ימית" במלחמה ובין "עצמה בים" במצב שאינו מלחמה, בין "שליטה בים" בזמן מלחמה ובין "נוכחות ימית" שלא במלחמה, תסייע לנו למנוע אי-הבנה שנוח להיכשל בה כשעושים השוואה בין המיבצעים הימיים של שתי מלחמות-העולם ובין אלה של שלושים השנים האחרונות, וביחוד כשפעולות המדינות השרויות במלחמה ופעולות המדינות שאינן שרויות במלחמה מצטלבות פעמים רבות למן שנת 1945.

אם נעיין על הרקע הזה במאורעות הימיים למן 1945, נמצא שההבדל המובהק ביותר לעומת שתי מלחמות-העולם הוא שלא היתה מלחמה בין המעצמות הגדולות.

מלחמות בין מדינות היו מעטות, רובן קצרות מאוד, סכסוכים בין מדינות בינוניות וקטנות שנלחמו בעיקר באויר וביבשה.

דוגמה אחרת היא תמרונני הצי האמריקאי והצי הסובייטי במלחמת ששת הימים ב־1967, שבהם מנעו זה את זה מלהתערב במלחמה. עוד דוגמאות יש בעימות מול חוף צפון־קוריאה ב־1968 וב־1969, כאשר אניות סובייטיות שנשלחו מנמל ולאדיבוסטוק מנעו את האמריקאים מלהחזיר לעצמם את "פואבלו" או מלנקום את נקמתו של מטוס הביון שהופל, EC-121; וכן במלחמת הודו־פקיסטן ב־1971, כשמיהרו כוחות־המשימה של האמריקאים ושל הסובייטים גם יחד להפליג אל האוקיינוס ההודי ולנטרל זה את זה; והמיבצעים הסובייטיים במלחמת־האזרחים באנגולה ב־1975–1976, כאשר אניות־מלחמה סובייטיות חיפו על מיבצעי־האספקה של אומות מזרח־אירופיות. יש שמיבצעים שכאלה עשו את שלהם בימים של אי־שקט וזעזועים פנימיים במימשל, כמו שעשה הצי הסובייטי במרכז הים התיכון בזמן שהופלה ממשלת לוב ב־1969. יש לזכור את הסוגים המשתנים האלה של הלחמה ביים, להבדיל ממלחמות גדולות, כשאנו באים עתה לבדוק בדיקה שיטתית במידה של פירוט את דרכי הפעלתם של כוחות־ים למן שנת 1945. יידונו בנפרד לחמת־אוויר ימית, לחמת־שטח, לחמת־צוללות, לחמת־מוקשים, ולחמה אמפיבית, וכן חלקה של התובלה הימית והלוגיסטיקה הימית, ולחמת ה"תקריות" והטרור.

לחמת־אוויר ימית

בלחמת־האוויר הימית שימשו מטוסים שבסיסם ביבשה ומטוסים מנושאות מטוסים גם בהתקפה וגם בהגנה.

מטוסים שבסיסם ביבשה הופעלו בעיקר בסיורי מודיעין ובסיוורים קרביים, ובתפקיד הזה יש שכמעט אי־אפשר לעשות הבחנה ברורה בין הפעלה לצרכי התקפה ובין הפעלה לצרכי הגנה. יש לקיים תצפית נרחבת על שטח־ים כדי להגן על גייסות לוחמים שפועלים פרק־זמן ממושך בשטח מצומצם מפני התקפות־פתע, כגון במלחמת־קוריאה

מות בפועל ממש, גם בזמן שהללו סיפקו חומרים לאויב המעצמה הימית. הגבולות דומות חלו על הפעלת כוחות־הים של מעצמות האימפריות הישנות נגד תנועות לעצמאות ב־מלחמות קולוניאליות, כגון המלחמה הראשונה בהודו־סין ב־1946–1954, או במלחמת־אלג'יריה ב־1954–1962. גם במלחמות האלה, ובסכסוכים בין הולנד ובין אינדונסיה ב־1947–1949 וב־1961–1962, הציבה השפעתן המדינית של מעצמות־העל בשיתוף עם האו"ם גבולות לשימוש בכוחות־ים.

בצדו האחר של סולם ההפעלה של ציים למן 1945 היו המיבצעים שאפשר למינם כך:

הפגנת כוח. בזה נכללים כל המיבצעים שבהם שימשו חילות־הים לאיים ולהרתיע מפני שימוש בכוח צבאי. על פי רוב היה פירוש הדבר שבלי כל חילופי אש או סכסוך ממושך נשלחו אניה אחת או קבוצת אניות או צי שלם להפגין כוח צבאי עדיף לעיני יריב יותר חלש, כדי להשיג מטרה מדינית או כלכלית. היו כל מיני הפעלות שכאלו, למן ביקורים קצרים בזירת הסכסוך, כגון בסכסוך הבריטי־האלבני ב־1946, או ההפלגות של הצי השביעי של ארצות־הברית לתוך מצרי פרמזוה, דרך הסגר ימי ממושך או "קאראנטינות" סלקטיביות, כגון בהפעלת כוחות־הים הבריטיים בשביל למנוע את העליה הצינית לארץ־ישראל ב־1945–1948, או בהפעלת צי ארצות־הברית במשבר קובה ב־1961, ועד להנחתת גייסות לפרקי־זמן קצרים, כגון במיבצעים האמריקאיים בלבנון ב־1958, או ברפובליקה הדומיניקנית ב־1965. ולבסוף היו:

מיבצעי חיפוי, שבהם ניסו כוחות־ים של מעצמות גדולות להגן על מיבצעי בעלות־בריתן מהתערבות כוחות־ים מבחוץ. דוגמה לפעילות שכזאת אפשר למצוא במשבר סואץ ב־1956, שבו סיפקו משחתות צרפתיות מגן לחופה של ישראל מפני התקפה של אניות מצריות, ובתוך כך גרמו נזק כה גדול למשחתת מצרית עד שבמהרה נתפסה בידי הישראלים.

TU-95 "בר": מטוס-סיוור ארוך-טווח לסיוור ימי ולהכוונת כלי-נשק אל מעבר לאופק.

ארץ-ישראל נגד העליה הציונית נחלה הצלחה, מפני שנסתייעה בעבודתו המצויינת של המודיעין הבריטי, שדיווח בעוד מועד על בואן של ספינות-מעפילים לקירבת החוף ואיפשר לכוחות הבריטיים המעטים לפעול ביעילות. 64 ספינות מעפילים יורטו לא פחות מ-60.

השימוש במטוס-סיוור ארוכי-טווח שבסיסם ביבשה לאיכון אויב פוטנציאלי ממלא תפקיד חשוב בלי ספק בתכניות המיבצעיות של חיל-הים הסובייטי. הקצאתם לבסיסים בעולם השלישי, כגון בהפעלתם ממצרים ב-1970 בשביל לצפות על הצי הששי, או מגיניאה ומקובה ומסומליה בזמן התמרונים "וסנה" ו"אוקיאן II" ב-1975, רצופה איזודאויות מדיניות, כמוכח מגירוש הסובייטים ממצרים ב-1975, אבל גם ממה שנראה ממשברים מקומיים בארצות שמשטריהן מקבלים סיוע מברית-המועצות, כגון בסכסוך סומליה-אתיופיה היום.

להוציא מקרים מעטים מאוד, למן 1945 לא שימשו מטוסים שבסיסם ביבשה לתקוף אניות, אף-על-פי שהפעלה שכזאת עולה על הדעת לאור נסיונם של פיקוד החופים של חיל האוויר המלכותי, כוחות האוויר של צבא-היבשה ושל חיל-הים של ארצות-הברית, זרוע האוויר של חיל-הים היפאני, ה"לופטנאפה", וחיל-האוויר הסובייטי במלחמת-העולם השניה. למן 1945

ובמלחמת-וייטנאם. ויש לפקח על תנועת האניות לאורך קווי ההסגר הימי, כגון בזמן ה"קאראנטינה" של קובה או במיבצע "מארקט טיים" לאורך חופי דרום-וייטנאם, שנועד למנוע הסתננות של לוחמי-גרילה ואספקה מן הים. לפעילות שכזאת התאימו יפה מטוסים אמפיביים שבסיסם על אניית-אם או על החוף. אבל התנאי המוקדם להצלחה מלאה של פעילות שכזאת הוא שיש די מטוסים לקיים תצפית עשרים וארבע שעות ביממה. חיל-הים של ארצות-הברית בקוריאה ובוייטנאם הצליח לקיים תצפית שכזאת רק לפרקים, ואילו מאמצי הצרפתים בדבר הזה מול חופי הודו-סין ואלג'יריה, והמאמצים היותר רציניים של ההולנדים בסכסוך עם אינדונסיה, השיגו תוצאות פה ושם בלבד. המאמצים הבריטיים בימי סכסוך רודסיה ב-1965-1966 לשלוט בתנועה הימית אל בירה, על-ידי מטוס-סיוור ארוכי-טווח שיצאו מבסיסים במדגסקר, נכשלו מפני שכוחותיהם היו מעטים מדי ומפני ההתנגדות המדינית של ממשלת מדגסקר, ולכן נאלצו הבריטים להשתמש במטוסים מנושאות-מטוסים במקום המטוסים שבסיסם היה ביבשה. אבל נושאת-המטוסים "איגל" לא יכלה להישאר שם לאורך זמן, ולכן נכשלה גם השיטה הזאת. הפעלת סיוור מטוסים בריטיים מן היבשה בימי ההסגר על חוף

לשיתוק האש הנגד־אזרחית של האויב מן הקרקע. הצד החשוב ביותר בכל אלה הוא שחיל־הים של ארצות־הברית היה מסוגל להחזיק את כוחות המשימה מנושאות־המטוסים בזירת המיבצעים כמעט ברציפות כל זמן המלחמה, שלוש שנים בקוריאה, ושבע בויי־טנאם, ולצאת בלי הפסק למשימות־אוויר שהיו חלק נכבד בסך־כל הפעילות האזרחית, עד 25 אחוזים, כגון באותו מיבצע "חנק" לשיבוש התובלה והתעבורה בקוריאה, שנמשך שנה. סוג זה של מיבצע מתמיד לאורך זמן נתאפשר גם מפני שהיה לו לחיל־הים של ארצות־הברית הצי הנדרש של נושאות־מטוסים בעלות כושר מיבצעי, שמסתייע בארגון לוגיסטי מתואם ויעיל להפליא, וגם מפני שבחסרונה של כל התנגדות פעילה בים, גם בשטח המיבצעים וגם בשטח ההספקה, היה לו חופש תנועה גמור בלי כל הסתכנות, ואלו תנאים שאין לראותם מובנים מאליהם בסכסוך בין מעצמות גדולות.

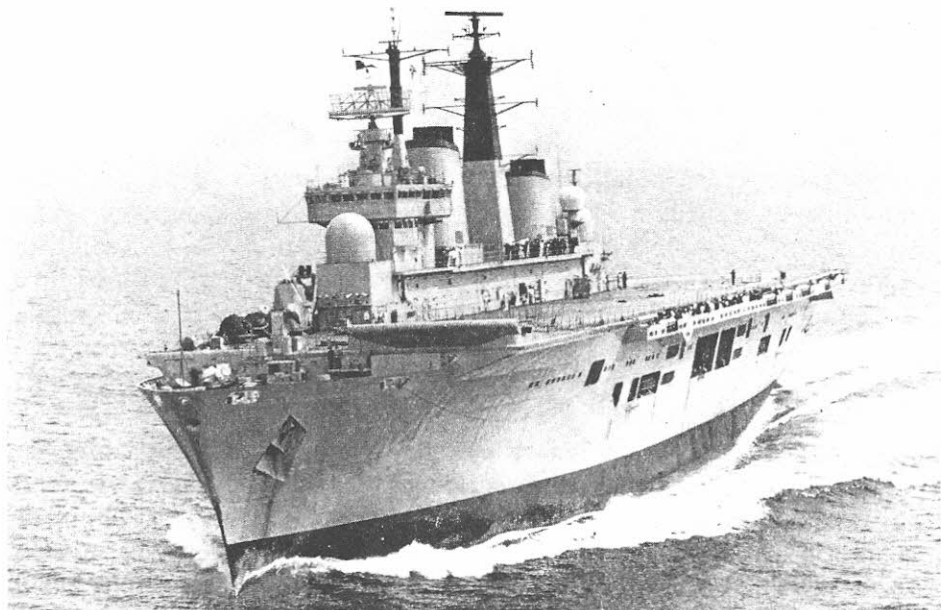
לעומת חיל־הים של ארצות־הברית, שיכול ללחוץ במטוסי נושאות־המטוסים לחץ מתמיד על האויב ולסייע ככה למערכה על היבשה, מטוסי נושאות־מטוסים של חילות־ים אחרים, מפני שהיו מעטים, לא הצליחו להביא תוצאות אלא בסכסוכים קצרים בלבד, כגון בזמן שהשתמשו הבריטים במטוסי נושאות־מטוסים לסייע לכווייתים נגד העיראקים במשבר 1961. אבל ברוב המקרים היתה פעולתן של נושאות־המטוסים ארעית ולא רצופה במשימה שכזאת, כגון במיבצעי הצרפתים מול חופי הודו־סין ואלג'יריה, ומיבצעי ההולנדים באינדונסיה, וכמה יזמות בריטיות "ממזרח לסואץ" בשנות הששים, ופעולות היהודים במפרץ בנגל ב־1971. אפילו המיבצע האנגלי־הצרפתי במשבר סואץ ב־1956, שהיה חלק גדול מן המאמץ האזרחי נגד מטרות מצריות, לא יכול להתקיים פרק־זמן ארוך יותר, כי לא היה סיוע לוגיסטי לשלוש נושאות־המטוסים הבריטיות ולשתי הצרפתיות שהופעלו. במלחמת־קוריאה נתאפשרה הפעלתן

פיתחו חילות־ים שונים ופרסו כוחות משימה אזרחיים למשימות שכאלה, כגון אלו של ברית־המועצות ומזרח־גרמניה. אבל הצדדים הלוחמים בסכסוכים שהיו למן 1945 לא היו להם כוחות אוויר ימיים שבסיסם ביבשה, או שלא היה להם סיכוי נגד צי מוגן במטוסים מנושאות־מטוסים. היוצאים המעטים מן הכלל הזה, שאין התקפות־אוויר על אניות, אירעו במלחמות קוריאה ווייטנאם, כאשר מפעם לפעם היו כמה מטוסי "מיג" תוקפים או מנסים לתקוף אניות של ארצות־הברית, בדרך־כלל בלי הצלחה. היה גם מקרה אחד בים התיכון, שידון להלן.

במשימות־סיוור של מטוסים שבסיסם ביבשה נגד צוללות, כגון אלה שהיו באורח סדיר במלחמות קוריאה ווייטנאם, לא הופעל נשק, כי לאויב לא היו צוללות, או שלא הפעיל אותן. גם בזריעת מוקשים לא שימשו מטוסים שבסיסם ביבשה למן 1945, אף־על־פי שהפעלתם במשימה הזאת היתה נפוצה במלחמת־העולם השניה.

מטוסים מנושאות־מטוסים תפקידם בלחמה הימית למן 1945 היה גדול במידה ניכרת מזה של המטוסים שבסיסם ביבשה. אבל שלא כבמלחמת־העולם השניה לא נודמן להם להוכיח את עצמם בקרב על העליונות הימית. תחת זאת הופעלו על פי רוב נגד מטרות־קרקע במלחמות־התערבות ובמלחמות קולוניאליות. בכל מיני דרכים הופעלו המטוסים האלה, מהתקפות על מטרות "אסטרטגיות", בעיקר מפעלי־תעשייה ותחנות־כוח בצפון־קוריאה והמטרות באזור האנטי־הייפונג בשלב האחרון של מלחמת וייטנאם; דרך מיבצעים של שיבוש התעבורה והתובלה של האויב, בעיקר במיבצע "סטרטאנגל" ("חנק") ב־1951–1952 שנמשך שנה תמימה בקוריאה, וההתקפות על נתיבי־ההספקה של הצפון־וייטנאמים והוייטקונג שנמשכו שנים רבות; ועד סיוע צמוד לכוחות־הקרקע הלוחמים, ביחוד במלחמות קוריאה ווייטנאם. המיבצעים האלה לוח בדרך־כלל בגיחות נגד־אזרחיות ובפעילות

"אינוניקבל" – התחלף הבריטי לנושאת-מטוסים: סירת שטוחת-סיפון, הנושאת על סיפונה מסוקים ומטוסי הנ"ק.

נתאפשר להרחיב את ההגנה האוירית נגד צוללות למים שלא היה אפשר להגיע אליהם במטוסים שבסיסם ביבשה. מאחר שמערכת התובלה המערבית בים נוחה להיפגע בהתקפות של צוללות, ובגלל התכנית הגדולה של בניית צוללות של הצי הסובייטי בשנות החמישים, ביקשו המעצמות הימיות המערביות לפתח עוד את רעיון השימוש במטוסי נושאות-מטוסים נגד צוללות. לשם כך פותחו מטוסים חד-מנועיים ודו-מנועיים מיוחדים, וצויידו בחישנים לגילוי צוללות ובנשק לתקוף אותן. יותר ויותר מסוקים הותאמו אף הם למשימה הזאת וצויידו אף הם בחישנים ובמערכות-נשק מיוחדות לדבר. נושאות-המטוסים של מלחמת-העולם השניה, שלא נבנו לביצועי המשוכללים של מטוס-הסילון, הוכנסו לשימוש נגד צוללות. אף-על-פי שאחת מנושאות-המטוסים האלו צורפה לצי השביעי של ארצות-הברית כל זמן המלחמה נגד וייטנאם, ועמדה הכן בכל הפוטנציאל שלה נגד צוללות,

של נושאות-המטוסים הקלות של חבר-העמים הבריטי (הבריטיות, הקנדיות והאוסטרליות) זו אחר זו ברציפות רק בשיתוף-פעולה עם נושאות-המטוסים של ארצות-הברית והמערך הלוגיסטי של ארצות-הברית, שכוחות חבר-העמים הבריטי מצדם חיזקוהו במידת-מה.

בהגנה שימשו מטוסי נושאות-המטוסים בעיקר לאבטח את נושאת-המטוסים עצמה ואת קבוצת-הצי הקשורות בה. מאחר שלא היו התקפות רציניות של מטוסים שבסיסם ביבשה או בנושאות-מטוסים על קבוצת-צי מוגנות במטוסי-קרב ליירוט, לא הועמדו למבחן רציני לא סיורי מטוסי-הקרב ולא התותחים והטילים נגד מטוסים שעל האניות.

מלבד שימושם בקרבות בין ציים ונגד מטרות-קרקע, גדולה היתה חשיבותם של מטוסי נושאות-המטוסים במלחמת-העולם השניה על שום חלקם במלחמה נגד צוללות, ביחוד כשהופעלו מאניות-משא או ממכליות שהוסבו לנושאות-מטוסים של ליווי. בעזרתם

לחמת-שטח

במלחמת-העולם השניה היו הרבה קרבות בין כוחות-השטח של הצדדים הלוחמים, גם במימי אירופה וגם באוקיינוס השקט. בקרבות האלה, שנערכו בכל מיני תנאי מזג-אוויר ומצבים טקטיים, נפגשו כל סוגי האניות שאפשר להעלות על הדעת בצירופים שונים ומשונים מאין כמוהם.

בהרבה קרבות-שטח השתתפו מטוסים בסוירים ובלחימה, אבל עיקר הלחימה נעשה בתותחים ובטורפדות או בשילובם של אלה ואלה.

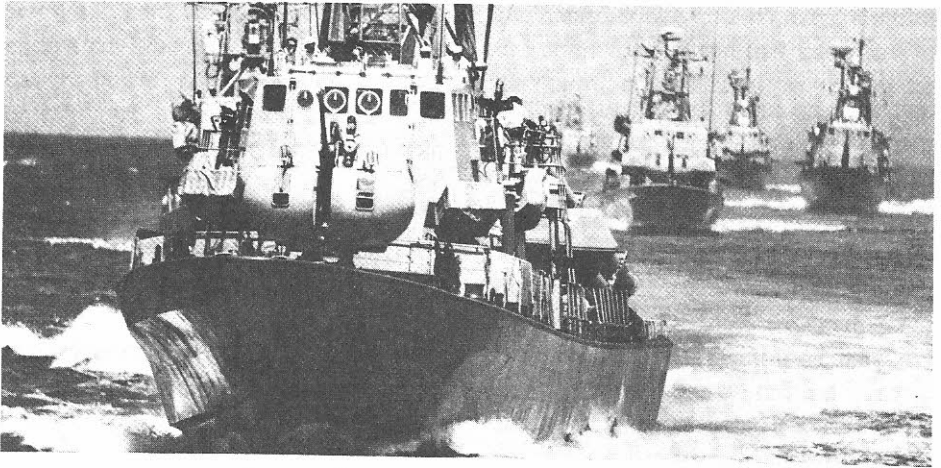
שלא כהמון הקרבות הימיים האלה שנערכו על השליטה המקיפה או המקומית בים ועל ניתוק קווי-ההספקה של האויב, למן מלחמת-העולם השניה ואילך נערכו קרבות מעטים בלבד בתותחים, וגם אלה בין אניות יחידות ובכוחות לא שקולים כלל. ביום הראשון למלחמת-קוריאה הצליחה אניית הלחימה היחידה כמעט של דרום-קוריאה, ציידת-צוללות שמשקלה 300 טונות, להטביע אניית-חובלה חופית צפון-קוריאנית שמשקלה 1000 טון על 600 אנשיה ומנעה ככה את כיבושה של פוסאן, הנמל החשוב היחיד שיכלו האמריקאים להעביר בו אספקה וסיוע לצבא דרום-קוריאה. בשני השבועות הבאים יירטו סירות ומשחתות וסלופות אמריקאיות ובריטיות והטביעו עוד כמה כלי-שיט של תובלת חופים כמעט בלי התנגדות. הקרב הימי היחיד נערך ב-2 ביולי, כאשר ארבע טרפדות ושתי ספינות-תותחים של חיל-הים הצפון-קוריאני, בשוכן מליווי שיירה של עשר ספינות-מכמורת לצ'ומינג'ין, יורטו בידי כוח בריטי-אמריקאי של סירות וסלופות והושמדו כמעט כליל. בהתקפת-הטורפדו המוצלחת היחידה – אולי בידי שתי טרפדות של סין הקומוניסטית בזמן המיבצעים על-יד איי טאשן ב-1954 – הוטבעה משחתת-ליווי אחת של סין הלאומנית.

בימי סכסוך סואץ ב-1956 גרמה משחתת צרפתית נזק כה גדול למשחתת-ליווי מצרית קטנה ממנה, עד שבסופו של דבר עלו עליה

לא היתה כל לחימה, כי האויב לא השתמש בצוללות.

ככל שגדל איום הצוללות הגרעיניות בעלות הטילים הבליסטיים על ברית-המועצות, כן הוסיפה חשיבות הלחמה נגד צוללות בצי הסובייטי. במסוק השתמשו הסובייטים ככלי-הטיס העיקרי לשימוש בנשק מן האוויר. הם הציבוהו על "סיירת נגד צוללות" לפי פירוש חדש, שהותאמה להיות נושאת-מסוקים או נושאת-מטוסי-הנ"ק (המראה-נחיתה-קצרה). במלחמת-העולם השניה חשוב היה חלקן של נושאות-מטוסים של ציים וליווי בסיוע הצמוד למיבצעים האמפיביים בים התיכון וביחוד באוקיינוס השקט. עם הופעת המסוק ככלי-תובלה יעיל לגייסות, הוסיפו נושאות-המטוסים אפשרויות לחימה חדשות. תחילה שימשו מסוקי נושאות-מטוסים במלחמת קוריאה לחלק טייסים שהופלו מאחורי קווי האויב ולפנות פצועים. אחר-כך, בימי מיבצע סואץ ב-1956, השתמשו הבריטים בפעם הראשונה בלחימה בנושאות-מטוסים בשביל להוביל יחידות של חיל-רגלים ימי ולהנחיתן על החוף במסוקים מושטים באניות.

לאחר שעשה חיל-הים של ארצות-הברית ב-1948 ניסויים בנושאות-מטוסים של ליווי ובמסוק האמפיבי, התחיל ב-1955 להסב שלוש נושאות-מטוסים של הצי לאניות נושאות מסוקים אמפיביים, ואחר-כך התחיל לבנות נושאות-מסוקים מיוחדת לתכלית זו. כינון שרעיון "האיגוף האנכי" הוכיח את עצמו בהרבה מיבצעים מנושאות-מסוקים במלחמת-וייטנאם, הוחל בבניית אניות-נחיתה גדולות מאוד שהיה בהן, מלבד מסוקים, רציף מיוחד, כדי שיהיה אפשר להוריד אל החוף בנחתות טנקים ותותחים גדולים ושאר פריטים כבדים. עכשיו שחיל-הים המלכותי הוצרך להסב לתכלית אחרת את נושאות-המסוקים של ה"קומנדו" שלו, מסוגל רק חיל-הים של ארצות-הברית להנחית הנחתה אנכית של גייסות מן הים.

הסטי"ל - עמוד השדרה של הציים הקטנים. בתמונה - סטי"לים ישראלים.

לתוך טווח הנמל שנורו ממנו הטילים, בלי לתת את הדעת על עמדתה ועל האפשרות שיירו אליה. בדומה לזה, שתי התקפות הלילה של ספינות הודיות מטיפוס "אוסה" שירו טילי "סטקס" על אניות פקיסטניות מול חוף קאראצ'י, קשה לראות בהן דוגמה לשימוש בטילים במצב מלחמה של ממש, כי האניות הפקיסטניות היו בעמדות-חוץ קדומניות אף-על-פי שלא היו להן חיילים מתאימים, או שעגנו עליהם מבואות-הים של קאראצ'י.

הקרבות היחידים שכוחות ימיים שווים, בכושר מיבצעי, השתמשו בהם בטילי שטח-שטח מונחים היו שני הקרבות בראשית מלחמת יום-הכיפורים ב-1973 בין ספינות-טילים ישראליות ובין ספינות-טילים הסורים במקרה האחד ושל המצרים במקרה השני. בשני הקרבות השיאו הישראלים ברוב מיומנות ובטקטיקה מעולה ביותר את הספינות הסוריות והמצריות לירות את טיליהן ארוכי-הטווח ממרחקים גדולים יחסית, עד שהספינות הישראליות, בחישיניהן ובנשקן החדשים, הצליחו להפילם בירי או להתחמק מפניהם. ואז התקדמו הסטי"לים הישראליים במהירות וירו את טילי "גבריאל" שלהם, שהטווח שלהם יותר קצר אבל הם יותר

צוותים של משחתות ישראליות, ובים סוף הטביעה סירת בריטית ועמה משחתת אחת פריגטה מצרית. בסכסוך על גואה ב-1961 השמידה סירת הודית פריגטה פורטוגלית. ובסכסוך על איראן ב-1962 נפלה טרפדת אינדונסית תוקפת טרף למשחתות הולנדיות, ובתקרית מפרץ טונקין ב-1964 הדפו משחתות אמריקאיות פעם אחת או פעמיים מה שנראה נסיגות התקפה של ספינות-סיור של צפון-ווייטנאם. ב-1967 תקפו טרפדות ומטוסים ישראלים את אניית חיל-הים האמריקאית "ליברטי", שזיהו אותה בטעות כאניית-תובלה מצרית, בהתקפה האוירית-הימית המתואמת היחידה בשלושים השנים האחרונות. ולבסוף, בינואר 1974, בזמן ההתקפה על איי הוואנג-סה (פאראסל), לחמו אניות של סין הקומוניסטית עם כלי-שיט של דרום-ווייטנאם והיו טביעות ונוקים בשני הצדדים. עדיין לא ברורה מידת השימוש בטורפדות ובטילים בקרבות האלו בין הסינים לדרום-ווייטנאמים.

הטבעת המשחתת הישראלית "אילת" בידי ספינה מצרית מטיפוס "קומאר" חמושה בטילי "סטקס", שנוהגים להביאה כדוגמה לשימוש בטילים נגד אניות-שטח, אין ללמוד ממנה הרבה על יעילותם של טילים, כי המשחתת נקלעה

הים היפאני, כי בעת ההיא היו הצוללות איטיות מדי מתחת למים. הצלחה נחלו בעיקר צוללות אמריקאיות, בריטיות וגרמניות, וב-1942 גם יפאניות, כשניידות צי האויב הוגבלה בגלל תנאים מיבצעיים וגיאוגרפיים.

נגד הצוללות של כל חילות-הים הופעלו אמצעים נגד צוללות שנקטו חילות-הים האלה עצמם. לשירות הזה הוועקו לא רק חלק גדול מכוחות-הים הקלים אלא אף ציי הדיג. המאמץ נגד הצוללות אף העמיד דרישות כבדות מכושר בניית האניות. חשוב ביותר במאמץ נגד הצוללות היה השימוש במטוסים שבסיסם ביבשה ומנושאות-מטוסים.

לפיתוחן של טכנולוגיות חדשות לצוללות ולהגנה מפניהן מופנה חלק גדול של המחקר והפיתוח ויכולת התפוקה. רק בהדרגה הוכרה חשיבותם העולה של אמצעי הלחמה האלקטרונית, ולא של המכ"ם בלבד אלא אף של מודיעין-הרדיו להתמחויותיו: הערכת תנועה, מציאת כיוון, ופענוח צופנים.

על יסוד נסיונם במלחמת-העולם השנייה השקיעו לא רק חילות-הים הגדולים אלא אף הבינוניים והקטנים מימון ניכר ואמצעים טכניים בבניית צוללות לאחר המלחמה. חילות-הים הגדולים עברו במידה גדלה והולכת לבניית צוללות גרעיניות, שקצתן נועדו ללחמה נגד מטרות שטח תת-מימיות ואחרות ללחמה נגד מטרות-יבשה בטילים בליסטיים בעלי ראשי-חץ גרעיניים. בו בזמן נבנו במידה לא מעטה צוללות דיזל-חשמליות קטנות ובינוניות מהירות מאוד. ברוב חילות-הים פותחו ונבנו אניות ומערכות-נשק נגד צוללות.

למן שנת 1960 מקיימות צוללות קונבנציונליות וגרעיניות, אמריקאיות, סובייטיות, בריטיות וצרפתיות, חמושות בטילים בליסטיים אסטרטגיים, סוירים רצופים בים, מתוך שיא מפליא של בטיחות מיבצעית, על אף המאמצים הכבדים הנדרשים מהן (ככל הידוע אבדה רק צוללת טילים בליסטיים קונבנציונלית אחת, סובייטית, בתאונה מצפון-מערב להאוואי ב-1968), אבל הן לא השתמשו במערכות-הנשק

מדוייקים. כמה טילים ישראליים פגעו במטרותיהם, וספינות האויב שלא טובעו בפגיעת הטילים הושמדו אחר-כך בתותחים מהיריירי של 76 מ"מ ו-40 מ"מ שהיו על הספינות הישראליות. הדוגמה הזאת מראה שאפילו מערכות-טילים אינן נשק-פלא, ושהצלחה תלויה בשימוש טקטי נכון לפי אפשרויותיך הטכניות ומתוך ניצול מרבי של חולשת מערכת האויב.

לחמת-צוללות

במלחמת-העולם השנייה השתתפו הצוללות של כמעט כל חילות-הים, ובסוגי הפעלה רבים ומגוונים ביותר, בזירה האטלנטית-האירופית ובאוקיינוס השקט. חשובות ביותר היו פעולתה ותוצאותיה של המלחמה על קווי ההספקה שעשו צוללות גרמניות ואיטלקיות באוקיינוס האטלנטי וצוללות אמריקאיות באוקיינוס השקט נגד אניות-משא של האויב שהפליגו יחידות או בשירות מאובטחות. המיבצעים האלה היו כרוכים במידה ניכרת של תנועה מיבצעית ביחידים או בקבוצות לפי הוראות-רדיו מן החופים, אבל צוללות היו מוצבות גם בשטחים קטנים מול החופים ובימים המקיפים את אירופה, במקום שיכלו לתקוף את תנועת ההספקה של האויב לאורך החופים. ראויים לציון מיוחד מיבצעי הצוללות הבריטיות, האנגליות-האמריקאיות, הסובייטיות, והגרמניות מול חוף נורבגיה ובים הצפוני; מיבצעי צוללות גרמניות, פיניות וסובייטיות בים הבלטי; צוללות גרמניות, רומניות, וסובייטיות בים השחור; צוללות גרמניות, איטלקיות, בריטיות, ואנגליות-אמריקאיות בים התיכון; צוללות גרמניות מול החוף האמריקאי; צוללות גרמניות, יפאניות, בריטיות והולנדיות באוקיינוס ההודי; ומיבצעי צוללות אמריקאיות, בריטיות והולנדיות בין איי דרום-מזרח אסיה. הצוללות שימשו גם ללחימה נגד מיבצעי הצי של האויב. אבל הצלחתן נגד קבוצות של אניות-מלחמה מהירות נפלה מן הציפיות, וביחוד מן התקוות הגדולות שתלה בהן חיל-

אבל לא טובעה כל צוללת. יעילותם של חישינים נגד צוללות הוכחה בימי משבר קובה, כאשר קבוצות אמריקאיות של כלי־שיט נגד צוללות יכלו לגלות את כל הצוללות הסובייטיות הקונבנציונליות שפעלו בשטח ולאכוף אותן לעלות אל פני המים. ובמלחמת סואץ ב־1956 נאכפו שתי צוללות אמריקאיות לעלות אל פני המים לאחר שגילו אותן שתי משחתות צרפתיות שסייעו לצד הישראלי. היו הרבה תקריות עם צוללות לא ידועות במימי נורבגיה, שבדיה וארגנטינה, אבל נכשלו הנסיונות לאכוף אותן לצוף.

כל התקריות האלו מעטות הן מדי מלבסס עליהן מסקנות כלליות.

לחמת־מוקשים

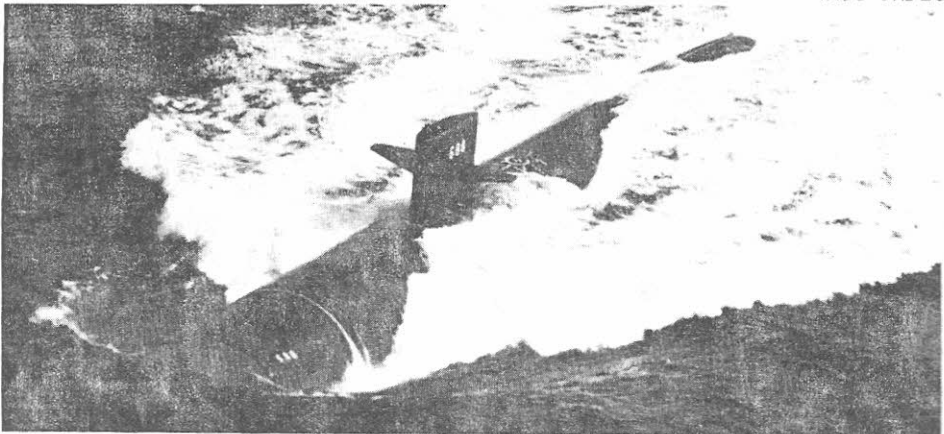
במלחמת־העולם השניה השתמשו שני הצדדים שימוש נרחב במוקשים, גם לצורך התקפה – לשבש ולחסל את תנועת האויב בים, וגם בהגנה – להגן על תנועתם וחופיהם שלהם. מעצמות ה"ציר" זרעו כ־340,000 מוקשים, ובעלות־הברית כ־360,000 מוקשים, מהם 600,000 בזירה האירופית ו־100,000 באוקיינוס השקט. את המוקשים זרעו מקשות מיוחדות לדבר, אניות־משא מוסכות לתכלית הזאת, כלי־שיט לוחמים עד גודל של סיירת, וצוללות.

שלהן. גם צוללות גרעיניות וקונבנציונליות חמושות בטילים מונחים לא השתמשו בנשקן. צוללות־טורפדו, ככל הידוע, הפעילו את נשקן בקרב רק פעם אחת למן 1945, במלחמת הודו־פקיסטן ב־1971, כשהצליחה צוללת פקיסטנית מתוצרת צרפת, ששיגרה טורפדות־ביות, להטביע פריגטה הודית אחת מקבוצה של אניות נגד צוללות, וגרמה נזק לאחרת.

לא ידוע שצוללות זרעו מוקשים למן 1945. ייתכן שצוללת פקיסטנית ישנה מתוצרת ארצות־הברית אבדה בעת נסיון לזרוע מוקשים ב־1971. במלחמת־קוריאה הנחיתו צוללות אמריקאיות גייסות קומנדו על החוף בשביל לפוצץ דרכי הספקה צפון קוריאניות סמוך לחוף. במלחמת ששת הימים ב־1967 שילחו צוללות ישראליות אנשי־צפרדע מחוץ לנמלים מצריים לתוכם, כדי לתקוף אניות מצריות במוקשי־חבלה. לא ידועה מידת הצלחתם.

גם בלחמה נגד צוללות היו למן 1945 רק מקרים בודדים של פעילות בקרב ממש, על אף חשיבותה בתכנון של רוב חילות־הים. במלחמת ששת הימים תקפו משחתות ישראליות חזור והתקף את בסיסיהן של צוללות מצריות, אבל התוצאות לא ידועות. במלחמת הודו־פקיסטן נכנסו קבוצות הודיות של כלי־שיט נגד צוללות פעמים אחדות בקרב עם צוללות פקיסטניות,

צוללת גרעינית אמריקנית מדרג "לוס אנג'לס": מיועדת ללוחמה נצ"ל, הנחת מוקשים ותקיפת ספינות־שטח.

אמפיביות. הרוויית מפרץ־וונסאן בכ־3000 מוקשים שכאלה, שהאמריקאים גילוה מאוחר מדי ולא היו להם מן המוכן כוחות לשליית מוקשים, עיכבה את הנחיתה המתוכננת בשבעה ימים. מאחר שלא היו עוד נחיתות גדולות שכאלה בהמשך מלחמת־קוריאה, לא הועמדו למבחן שאר מסכי המוקשים במקומות אחרים לאורך החוף. אבל משחתות אמריקאיות שעסקו בהרעשות חופים ובפעולות הסגר נתקלו מפעם לפעם במוקשים וניזוקו במידת־מה, אבל אף אחת מהן לא טבעה. היו אבידות בקרב האניות הקטנות יותר.

למן 1967 ועד מלחמת יום כיפור מילאו שני הצדדים את תעלת־סואץ מוקשי ים ויבשה ושאר מטעני־נפץ. מאחר שהתעלה לא שימשה לתעבורה ימית עד לאחר תום מלחמת יום כיפור ב־1973, לא היתה למוקשים האלה כל השפעה על תנועת אניות או על מיבצעים ימיים בזמן המלחמה.

מוקשים ימיים צפים ומוקשי־חבלה שהניחו אנשי־צפרדע מילאו תפקיד בעיקר במלחמות־גרילה, כגון בידי אנשי הווייטקונג בדלתה של המקונג ובמבואות המים של סייגון נגד אניות אמריקאיות נושאות נשק ואספקה לדרום־וייטנאם, או בידי פרטיונים בנגליים נגד אניות של פקיסטן בשפך הגאנגס קודם שפרצה מלחמת הודו־פקיסטן ב־1971.

היום כבר שוכחים שהשימות הימיות הגדולות ביותר למן 1945 היו מיבצעי שליית־המוקשים במימי אירופה והמזרח הרחוק שהחלו מיד לאחר תום המלחמה ונמשכו עד אמצע שנות החמישים. "הועד הבין־לאומי לפינוי מוקשים" באירופה, שבראשו עמד אדמירל בריטי והמטה שלו היה בריטי־אמריקאי־צרפתי־סובייטי, היו ברשותו בשיא כוחו כ־1600 כלי־שיט שוליי־מוקשים: 452 סובייטיים, 319 בריטים, 150 פינים, 50 צרפתים, 38 שבדים, 31 יוונים, 30 נורבגים, 22 דנים, 8 בלגים, 2 בולגרים, ו־402 ספינות של חיל־הים הגרמני לשעבר, ועוד כמה כלי־שיט איטלקים, תורכים, ויוגוסלבים שנרכשו לאחר

גם מטוסים התחילו לוקחים חלק של ממש בזריעת מוקשים. נורעו המוקשים העגונים הקלסיים ומוקשי־קרקעית, מהם בעלי נפציים־מגע, נפצים מגנטיים, ונפצים אקוסטיים, ובשלבם האחרונים של המלחמה נפצי־לחץ. היו מוקשים עם שניים או שלושה סוגים של נפצים. המוקשים גרמו אבידות ניכרות לכל הצדדים הלוחמים, אבל פעולתם העיקרית היתה בחסימת שטחי־ים לתקופות קצרות או ארוכות. למן 1945 היו ככל הידוע רק ארבעה מקרים של מיקוש התקפי בשטח שבשליטת האויב. העילה למלחמת ששת הימים היתה ההכרזה המצרית על מיקוש מצרי טיראן בפי מפרץ אילת ועמו ההסגר על אילת, הנמל היחיד שיכלה ישראל להגיע ממנו לים סוף. במלחמת יום כיפור ב־1973 נקטה מצרים אסטרטגיה דומה אבל בטקטיקה שונה, וביקשה לקנות לה שליטה בים סוף על־ידי זריעת מסך מוקשים במצרי באב אל־מאנדב.

מיקוש נמלי צפון־וייטנאם בידי מטוסי נושאות־מטוסים אמריקאיים ב־1972, ועמו המלחמה האוירית לשיבוש התעבורה והתובלה, בודאי הרימו תרומה חשובה לכשלון המתקפה הצפון־וייטנאמית נגד הדרום ולחידוש שיחות השלום. מצד אחר לא היתה כל השפעה למיבצעי־המיקוש של ההודים מול הנמל המזרח־פקיסטני צ'יטאונג, כי ממילא פסקה תנועת האניות בשטח.

מסכי־מוקשים להגנה נורעו כמה וכמה פעמים לאחר 1945, במידות שונות. בקיץ 1946 זרעו אניות אלבניות בתעלת קורפו מוקשים שנרכשו מן הגרמנים בסוף המלחמה, כדי להפריע למיבצעי כוחות־ים יוונים שסייעו לגייסות הממשלה הלוחמים בלוחמיה־הגרילה היווניים הקומוניסטים. באוקטובר באותה שנה ניזוקו קשה שתי משחתות בריטיות מן המוקשים האלה.

במלחמת־קוריאה ב־1950 השתמשו הצפון־קוריאנים בכלי־שיט מאולתרים ובספינות־דיג קטנות לזרוע מוקשים סובייטיים, רובם ישנים, כדי להגן על נמלים חשובים מפני נחיתות

שולות-מוקשים סובייטיות את השטח שלפני הנמל, ובו-בזמן הוחל בפינוי שברי האניות שטובעו שם בידי מטוסי נושאת-מטוסים של הודו.

חיל-הים האמריקאי יצא החל ב-1966 ל-מיבצע נרחב, ביחוד בספינות שולות-מוקשים, לפינוי מבואות הנהרות לסייגון, אבל מאמץ השליה העיקרי שלו היה פינוי מימי החופים של צפון-ווייטנאם בין ינואר לאפריל 1973, ובפעם הראשונה השתמש במסוקים שוליי-מוקשים לפי-נות את השדות שזרע במקשים מגנטיים ובמוקשים אקוסטיים ובמוקשי-לחץ.

פינוי המוקשים מתעלת-סואץ ומפרץ-סואץ נמשך מאפריל עד נובמבר 1974. בתעלה עסקו בכך שולות-מוקשים בריטיות, אמריקאיות וצרפתיות, ולכלי-השיט הבריטיים והצרפתיים היה כאן העיסוק הנרחב הראשון לאחר זמן רב. האמריקאים השתמשו כאן שוב גם במסוקים שלהם. חיל-הים הסובייטי קיבל עליו את פינוי מפרץ-סואץ, ושולות-המוקשים שלו הסתייעו בנושאת-מסוקים. כפי שנמסר פונו או הושמדו בכל הפעולות האלו יותר מ-670,000 מיתקני-נפץ שונים ומשונים ביותר, פחות ממחציתם מוקשיים. היו אבידות בין המצרים שעסקו בפעולות החיפוש וההשמדה.

מיבצעים אמפיביים

חלקם של המיבצעים האמפיביים במלחמת-העולם השנייה היה גדול יותר מכל מלחמה קודמת, למן הרעשות-תותחים דמויות-פשיטה על החוף ומשימות קומנדו, ועד הנחתות של ארמיות שלמות, בסיוע אש כבדה של תותחים ומטוסים ימיים, שנועדו להכריע את המלחמה. באלה כלולות גם פעולות פינוי בשיעורי-גודל שונים. אניות-מלחמה קונבנציונליות ואניות-משא ונחתות מאולתרות שהוסבו מכלי-שיט של דיג וסחר של נהרות, וכמובן גם נחתות ואניות-נחיתה, הובילו והנחיתו גייסות וציד.

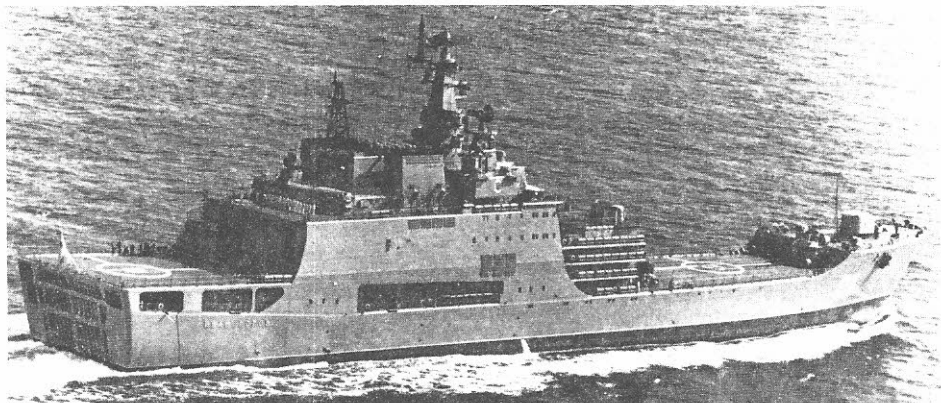
לאחר 1945 היה מיגוון המיבצעים האמפיביים כמעט לא פחות רחב מבחינת הממדים והתנאים המיבצעיים והכוחות

זמן. מאוגוסט 1945 ועד סוף 1951 נסרקו 250,000 מילים ימיים רבועים, ופונו או הושמדו 38,973 מוקשים. 17 כלי-שיט שוליי-מוקשים טבעו, ו-12 ניווקו. 218 אניות-משא טבעו בהתפוצצות מוקשים באותה תקופה, ו-186 אחרות ניווקו. גם לאחר שסולקה הסכנה העיקרית של המוקשים, עדיין נמצאו מוקשים עד שנות הששים, ומפעם לפעם טבעה אניה בהתפוצצות, עד שהוצרכו חילות-הים הלא-ימיים לצאת שוב לשליית מוקשים.

במזרח הרחוק נעשו פעולות שלייית-המוקשים בתחילה בידי קבוצות שוליי-מוקשים של הצי האמריקאי באוקיינוס השקט ושוליי-מוקשים יפאניים, ולאחר מאי 1946 עסקו בכך היפאנים לבדם ב-350 כלי-שיט שוליי-מוקשים. כלי-שיט אמריקאי אחד ו-19 כלי-שיט יפאנים טבעו. עד שיצאו הכוחות האמריקאים מיפאן סולקו כ-12,000 מוקשים. לא ידוע כמה מוקשים פינו היפאנים אחר-כך.

מעניין לציין שעל אף מיבצעי שלייית-המוקשים הנרחבים האלה צימצם חיל-הים האמריקאי את כוחות שוליי-המוקשים שלו במידה כה רבה עד קיץ 1950, עד שבמזרח הרחוק לא היו לו עד פרוץ מלחמת-קוריאה אלא שבעה כלי-שיט שכאלה בלבד. משנמצאו המוקשים הראשונים מתוצרת ברית-המועצות בסוף אוקטובר והתחילו גורמים אבידות, היתה השעה מאוחרת מלתגבר את הקבוצות החלשות של שוליי-המוקשים לפני הנחיתה המתוכננת בונסאן כדי שיפנו את שטח הנחיתה. אבדן שתי שולות-מוקשים אמריקאיות ושתי דרום-קוריאניות היה מחיר ההזנחה של כוחות שוליי-המוקשים. בהמשך המלחמה לא התקשו שולות-המוקשים האמריקאיות, שנעזרו תחילה בכלי-שיט דרום-קוריאנים ואחר-כך בכלי-שיט יפאנים, לטפל במקשים שרוכם היו מוקשים סובייטיים ישנים.

במלחמות שלאחר-כך נעשו פעולות שלייית-המוקשים בעיקר רק לאחר תום מעשי-האיבה. לאחר שפינו שולות-מוקשים הודיות מעבר אל צייטאונג בינואר 1972, פינו קבוצות של

"איוראן רוגף": אנייה אמפיבית סובייטית, בנפח 13,000 טון, מיועדת למבצעים גדולים בטווחים ארוכים.

רה, כיבוש תעלת-סואץ, עד שכפו מעצמות העל הסדר מדיני לסכסוך. הבריטים השתמשו בשיטת ההנחתה האנכית בכמה סכסוכים קטנים, כגון כשהנחתו אנשי-קומנדו במסוקי נושאות-מסוקים במפרץ הפרסי לסייע לכווייתים נגד העיראקים ב-1961, ולדכא מרד באפריקה המזרחית ב-1964, ולסייע לגייסות שלהם ושל המאלאים בימי ה"עימות" האינדונסי ב-1963-1966.

הנחיתה התורכית בקפריסין ביולי 1974, שהיתה אף היא הנחתה משולבת מן הים ומן האויר, נעשתה בהצלחה על אף נקזים חמורים בתיאום שבין הזרועות המשתפות פעולה (שייטת משחתות תורכית הותקפה בידי חיל-האויר התורכי), כי לכוחות היוונים הקפריסאים לא היו כל אמצעים ופיקוד הנדרשים להגנה מוצלחת.

לעומת כל המיבצעים האלה, שנעשו באניות ובציוד שפותחו למשימות אמפיביות, השתמש הצבא של סין הקומוניסטית בכלי-שיט מאולתרים לנחיתה ולסיוע, רובם ג'ונקות מוסכות, בנחיתה נגד היינאן בינואר 1950, וגם בנחיתה הקטנה מזו ביינקיאנג-שן מצפון-מערב לטאיואן בפברואר 1955. נראה שהיו משתמשים בכלי-שיט שכאלה בנחיתת הפלישה לטאיואן שתוכננה כנראה ליולי 1950. הנחיתה

שהופעלו, אבל היו גם הבדלים חשובים. אף-על-פי שבמלחמת-העולם השניה היו כמה הנחתות גדולות הרחק מעבר לקווי-החזית של האויב, על חופים שהגנתם היתה חלשה או שלא היו מוגנים כלל - כגון באפריל 1944 בהולנדיה, על החוף הצפוני של גיניאה החדשה - רוב הנחיתות בכוח גדול מדיביזיה הוצרכו להתגבר על התנגדות גייסות מוכנים לקרב בעמדות הגנה חזקות - כגון ביוני 1944 בנורמנדיה או בפברואר 1945 באי איוו ג'ימה שבאוקיינוס השקט.

למן 1945 מעטות היו הנחיתות הגדולות, כגון הנחיתה האמריקאית באינצ'ון בספטמבר 1950 והנחיתה האנגלית-הצרפתית בפורט-סעיד בנובמבר 1956. אבל שני המיבצעים האלה נעשו מתוך שליטה מוחלטת באויר ובים בשטח הקרב, ונגד אויב שלא היה מסוגל אלא להתנגדות מוגבלת ולא מתואמת אפילו ביב-שה. באינצ'ון השיגו האמריקאים את מטרם המיבצעית במלואה, ניתוק קווי-ההספקה של האויב אל החזית העיקרית, אבל הם לא הצליחו לתרגם את הנצחון הצבאי לנצחון מדיני. בפורט-סעיד הופעלו השיטות החדשות של האיגוף האנכי, וצנחנים וגייסות מונחתים ממסוקי נושאות-מסוקים נשלחו לקרב. אבל בגלל תכנון טקטי לא מספיק לא הושגה המט-

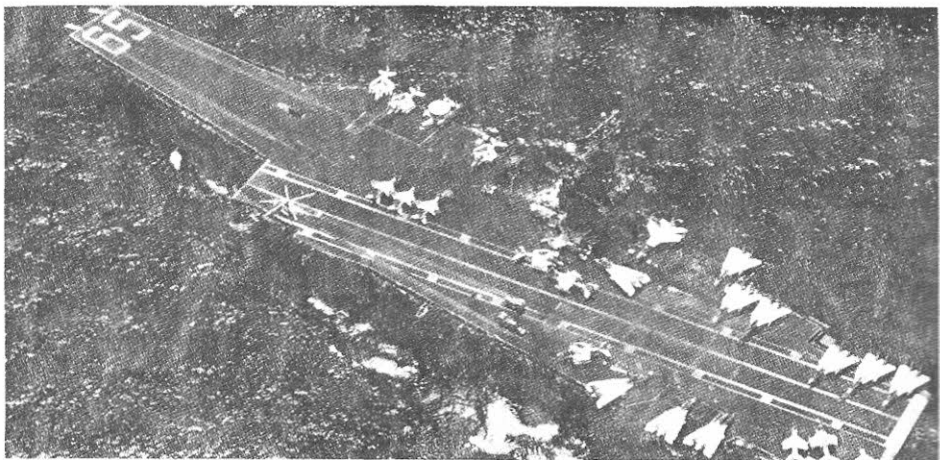
אף תנאי הקרקע שהיו בדרך-כלל לטובתם. צורות חדשות של לחמה אמפיבית פותחו במערכת המסועפת של נהרות הדלתה של המקונג וביצת רונג-סאט בדרום-ווייטנאם, במקום שחיל-הים וצבא-היבשה של ארצות-הברית – שלמדו מנסיונם של ה"דינאסוטים" הצרפתים (כוחות הסתערות) במלחמת הודו-סין הראשונה – פיתחו טכניקות ללכידת יחידות וייטקונג על-ידי הפעלת כלי-שיט של תובלה ולחימה בתיאום עם מסוקים נושאי גייסות. באזור המיוחד של ביצת רונג-סאט המשתרע על פני מבוא הים של סייגון, הופעלו בפעם הראשונה רחפות. יש שמטרת המיבצעים האלה היתה לתפוס שטח או עמדה לפרק-זמן, ויש שנעשו לפי עקרונן "פגע וברח".

גם במלחמות אחרות היו התקפות אמפיביות קטנות, כגון במלחמת קוריאה, שבה איפשרה העליונות הימית של האומות המאוחדות לנחתים דרום-קוריאנים לכבוש איים מול חוף צפון-קוריאה ולצאת לפשיטות-קומנדו מאניות-תובלה ומצוללות מהירות. במלחמת ששת הימים הצליחו הישראלים בפעולת קומנדו ימי לתפוס בשארם א-שייח' מעוז שחולש על מפרץ אילת. ב-1974 התקיפו הסינים הקומוניסטים וכבשו את איי פאראסל, וב-1975 הסתערו

הזאת וסוכלה כנראה עם פרוץ המלחמה בקוריאה והתערבות האמריקאים במצרי פורמוזה. באותן פעולות שיצאו אל הפועל נשברה מהר התנגדות המגינים של סין הלאומנית, שרוחם היתה מעורערת.

שוונת מאלה היו הנחיתות של מעצמות ימיות נגד אויב שנוקט טקטיקה של לחמת-גרילה על-ידי חופים או דרכי-מים שיש אליהם גישה. בשביל ליירט חבורות-גרילה שחומקות בדרך-כלל מלפני כוח-אויב עדיף, הופעלו יחידות אמפיביות בגודל גדוד או חטיבה מתוך שיתוף-פעולה טקטי הדוק עם גייסות שתקפו מן היבשה. מיבצעים שכאלה נקטו הצרפתים במלחמת הודו-סין הראשונה ב-1946-1954 (המיבצע האחרון היה "קאמאראג" ביולי ובאוגוסט 1953), ובמלחמת אלג'יריה ב-1954-1962, וכן הבריטים בחצי-האי המאלאי ב-1945-1954, אבל ביחוד האמריקאים במלחמת וייטנאם, שבה בוצעו מ-1965 עד 1969 יותר משישים מיבצעים אמפיביים. הנחתים האמריקאים או הדרום-ווייטנאמים יש שהועלו לחוף בספינות ויש שהועלו במסוקים. הצלחת המיבצעים האלה היתה תלויה תמיד בכיתור מהיר של לוחמי-הגרילה, כדי להפתיעם ולמנוע את בריחתם על

נושאת-מטוסים – בסיס צף לסיוע התקפי נושאת-המטוסים האמריקנית "אנטרפרייז".

של הסיירות ואפילו של אניות-הקרב, כגון בזמן לחמת-הבלימה בקוריאה ב-1951-1953. כמלחמת וייטנאם נמצא חיל-הים האמריקאי מוגבל מפני שהאניות שהיו שם, בגלל חימושן במערכות-טילים, היו מצויידות בתותחים מעטים מדי, ובכמה אניות לא היו כל תותחים להפעלה נגד מטרות-קרקע.

בזמן שעסקו האניות בסיוע לגייסות, או ניסו להרוס מטרות חשובות בעומק הארץ, או ביקשו לרתק גייסות אויב להגנת החופים על-ידי הכנות-הטעייה להתקפה, פרצו תדיר דו-קרבות בין האניות ובין ארטילריית החופים של האויב. זו אמנם פגעה מפעם לפעם באניה, אבל מעולם לא הצליחה להטביע אניה. מפני נידודתן של האניות לא נמצאה ארטילריית החופים יריב שקול כלל. אבל יש לציין שעד היום הזה לא הופעלו כל מערכות טילים מונחים להגנת חופים מפני אניות, ויש לחזות הפעלה שכזאת.

תובלה ולוגיסטיקה בים

למן 1945 מילאו מיבצעי תובלה של גייסות וציוד בים תפקיד חשוב רק כאשר נמשכו מעשי-האיבה בעצמה לא פוסקת פרק-זמן ניכר. באלה כוללים כל מיני סוגים, למן הַשְׂטִים סדירים באניות ועד הסתננויות של כלי-שיט קטנים לעת מצוא. שלא כמלחמת 1939-1945, שבה ציפו אניות בכל מקום ובכל עת תמיד לפעילות אויב, אניות-תובלה של גייסות וציוד למן אותו הזמן הוצרכו רק לעתים רחוקות ביותר לעמוד הכן לפעילות אויב, אף-על-פי שפעלו מתוך הרבה מגבלות והיה עליהן להביא בחשבון הרבה מגבלות.

רוב המלחמות בין מדינות היו קצרות כל-כך עד שכמעט לא היתה כל חשיבות לתובלה ימית של גייסות וציוד של הצדדים הלוחמים, והרבה היה תלוי בנשק שיובא לפני המלחמה. ממילא לא יכול אויב פוטנציאלי לנתק העברת אנשים וחומרים בים, ואף לא היה אפשר לנתקם כשהובלו באניות של אחת המעצמות הגדולות, כגון כשהובלו גייסות מארוקאים אל סוריה

האמריקאים הסתערות אנכית קטנה בחילוף האניה "מאיאגו" וצוותה.

תופעה מיוחדת במינה היא, שכמו במלחמת-העולם השניה נעשו בהצלחה כמעט כל המיבצעים האמפבייים בשלושים השנים האחרונות. היוצא מן הכלל האחד למן 1945 היא הנחיתה במפרץ-החזירים בקובה ב-1961, שנכשלה בגלל הכנות חמרות לא מספיקות ופיקוד קרבי גרוע.

יש לזכור גם כמה נחיתות "מנהליות" גדולות, שבהן נחתו גייסות בלי כל לחימה, כגון הנחיתה לכיבוש יפאן וקוריאה ב-1945, או הנחיתה לסייע לגייסות סין הלאומנית בצפון-סין ב-1945; הנחיתות מאחורי החזית בקוריאה, בפוהאנג ביולי, בונסאן באוקטובר, באיוון באוקטובר ובנובמבר 1950; הנחיתות האמריקאיות בלבנון ב-1958; וברפובליקה הדומיניקנית ב-1965 לייצב את הארץ בזמן משבר מדיני פנימי; והנחיתות האמריקאיות הראשונות בדרום-וייטנאם, בדאנאנג, ב-1965. הפינויים של גייסות ופליטים בדרך הים אף הם מיבצעים אמפבייים, כגון פינוי הדיכזיה הדרום-קוריאנית השלישית בפוהאנג ביולי 1950, פינוי הקורפוס האמריקאי העשירי מהונגאם בנובמבר ודצמבר 1950, ופינוי פליטים אזרחים ואנשי-יצבא בזמן התמוטטות דרום-וייטנאם וקמבודיה בראשית 1975, כולם נעשו בידי חיל-הים האמריקאי.

במיבצעים אמפבייים למיניהם ולהיקפיהם מילאה חלק חשוב אש-סיוע, בפועל או לפחות בכוח, של תותחי חיל-הים. אבל אש-תותחים מן הים על מטרות חוף נורתה לא רק בהתקפות אמפביות או בפינויים אמפבייים, אלא הונחתה בעצמה רבה לעתים קרובות יותר בסיוע לגייסות שכבר היו על החוף על מנת להישאר שם. במשימה הזאת הצטיינו המשחתות, ביחוד בקוריאה ובוייטנאם, כי השוקע הרדוד שלהן מאפשר להן להתקרב מאוד אל החוף ולירות אל מטרותיהן אש ישירה. נגד מטרות רחוקות יותר בעומק היבשה או נגד מטרות מבוצרות נמצאו יעילים ביותר התותחים הכבדים יותר

ביותר, כשהם משולבים במודיעין מעולה, אפשר לנחול מידה רבה של הצלחה, כמו בהסגר הבריטי על ארץ-ישראל עד 1948. אבל כשהתנאים הגיאוגרפיים נוחים לפעילות שכזאת, כפי שהיו בווייטנאם, לא הצליח אפילו חיליהם של ארצות-הברית בכל אניותיו ובסיוע חיליהם של דרום-וייטנאם לנתק את זרימת החומרים לתוך הארץ, עד שצירף והעמיד לו את "צי המים החומים" מכלי-שיט מיוחדים של נהרות וחופים, שהעסיק מספר לא קטן של אנשיו.

ומצד אחר, מעצמה קולוניאלית בעלת כוח ימי חזק או מעצמה ימית מתערבת, נהנתה מיתרונות חשובים באין לה מתנגדים של ממש בים. האמריקאים בקוריאה ובוייטנאם, למשל, יכלו להוביל בבטחון אספקה לכוחותיהם שלהם ושל בעלי-בריתם שלוש שנים כאן ושבע שנים כאן. בו בזמן הצליחו לתחזק חודשים ושנים רצופים על מקומם את כוחותיהם שלהם, וביתוד את קבוצות נושאות-המטוסים, שצרכו כמויות גדולות של דלק ותחמושת.

שום חיליים אחר לא היה מסוגל למאמץ כזה של הספקה וסיוע. חיליהם הצרפתי יכול לעמוד כמה שנדרש ממנו במלחמות הודו-סין ואלג'יריה רק כל זמן שהלחימה העזה נפסקה בהפוגות ניכרות. כשהתפתחה הלחימה לקרבות של קווי-עמדות או למצור ממושך למדי, כגון בדון-בין-פו ב-1954, נידלדל במהירות הכושר הלוגיסטי הימי. הסיבה האחת שלא קרה כך גם לאנגלים במיבצעייהם נגד לוחמי-הגרילה בחצי-האי המאלאי בשנות 1945-1954 ובעימות האינדונסי ב-1963-1966 היתה שלוחמי-הגרילה לא הצליחו לקיים זמן רב למדי את הלחץ הנדרש, בגלל הטקטיקה הנאותה של הבריטים. חיליהם של סין הלאומנית הצליח להוביל אספקה לאיים קמוי ומאצו ב-1957 וב-1958, אבל רק הודות לסיוע לוגיסטי של חיליהם של ארצות-הברית.

בחינה מיוחדת נשתוותה לתובלה הימית במלחמות התערבות כאשר הצד החלש בים קיבל סיוע ממעצמות שלא היו מעורבות

באניות סובייטיות לפני מלחמת יום כיפור. מצבים דומים יש שהיו במלחמת-אזרחים שנמשכו פרק-זמן, כשאת המעצמות הימיות מסייעת לאחד הצדדים הלוחמים בתובלה ימית, כגון כשהובילו האמריקאים כמה ארמיות סיניות לאומניות מדרום סין אל צפונה, לאפשר לצי-אנג קאי-שק לכבוש את מנצ'וריה במלחמת-האזרחים של 1945-1946. הסוביי-טים איפשרו מהפך במלחמת-האזרחים באנגולה כשדאגו להוביל את חיל-המשלוח הקובאני אל אנגולה במטוסים ובאניות של הגוש המזרחי.

רבים ומגוונים היו מיבצעי התובלה הימית במלחמת-אזרחים, במלחמת-עצמאות ובמלחמת-גריילה, ביחוד כשהתרחבו ונהיו למלחמות קולוניאליות או למלחמות-התערבות. הצד שעצמתו הימית נחותה ניסה להסתגל נגד ההסתגרות של האויב בכלי-שיט קטנים ומוסווים שנשאו או אנשים וחומרים. יזכרו ספינות-המעפילים של הצינים מול חופי ארץ-ישראל ב-1945-1948, תובלת-החופים של גייסות צפון-קוריאה לאורך חופה המזרחי של דרום-קוריאה ביוני 1950, מסעי האניות מארצות רבות שביקשו לעזור לביאפרה במלחמת-האזרחים בניגריה ב-1967-1970, האניות של חסידי קאסטרו שניסו להסתגל לארצות אמריקה הלטינית בשנות הששים, לוחמי העצמאות השחורים שניסו להסתגל למושבות הפורטוגליות מוזאמביק ואנגולה, והלוחמים מתנגדי טורה שביקשו להסתגל לגיניאה מגיניאה הפורטוגלית. לעיצומה הגיעה תנועה שכזאת במלחמת וייטנאם, כשניצלו ג'ונקות וספינות-מכמורת את התנאים ההידרוגרפיים לאורך קו-החוף בשביל להסתגל לדרום וייטנאם. צעדי-הנגד של המעצמה הימית החזקה יותר, כדי שיהיו יעילים, נדרשה להם הקצאת כוחות שלא רק המעצמות הקולוניאליות, כגון פורטוגל לגבי מושבותיה באפריקה, אלא גם מעצמות ידירותיות מבחינה אידיאלוגית, כמו ברית-המועצות לגבי גיניאה נגד לוחמי-גריילה שפעלו מגיניאה הפורטוגלית, לא יכלו לעמוד בה לאורך ימים. אבל גם במשאבים מוגבלים

הטריטוריאליים של הצד האחר לצרכי תצפית אלקטרונית, לולא נקבע בינתיים מנהג של סובלנות הדדית.

חמורות הרבה היו התקריות שבהן הסתכנו אניות של מעצמת-על בגלל פעולות של ארצות קטנות ממנה, כגון בתקריות מפרץ-טונקין באוגוסט 1964, בתקרית "פואבלו" בינואר 1968, ובתקרית "מאיאגו" במאי 1975. כוונות התוקפים לאשורן בשלושת המקרים האלה עדיין אינן ברורות, אבל תוצאות חמורות היו – או יכלו להיות – בכל אחד מהם מתגובתה של מעצמת-העל האמריקאית.

כשהיתה אמריקה המעצמה היחידה בשטח יכלה להגיב תגובה צבאית ולהשמיד את התוקף, וכך אמנם עשתה במפרץ טונקין והחלה ככה את חמורת מלחמת וייטנאם במקרה הזה. תגובה שכזאת אמנם היתה אפשרית גם בפרשת "פואבלו", אך לא התקבלה על הדעת, כי מפני נוכחותם של כוחות ים של המעצמה המגינה על התוקף, שבאו מולאדיבוסטוק הסמוכה, גברה סכנת הסכסוך המזויין עם מעצמת-העל האחרת. בפרשת "מאיאגו", כאשר לא היה לתוקף סיוע מזומן של מעצמה מגינה, היה אפשר להתזרזז בכוח את הספינה התפוסה ואת צוותה בפעולת תגמול מכוונת אך מצומצמת.

תקרית "מאיאגו" לא היתה הסגת-הגבול היחידה של ספינות קמבודיות בימי המשטר החדש של החמר-רוז; לפניה היו התקפות תותחים על אניה שבדית ואניה פיליפינית. אפשר לראות בפעולות שכאלה סימני סכנה לבאות. נדיבותן היתירה של ארצות תעשייתיות ממערב וממזרח ביצוא סחורתן מעלה את האפשרות שמערכות-הנשק החדישות ביותר יפלו בידי קבוצות של קנאים או בידי רודנים חסרי שיקול-דעת ואחריות. לאלה ולקבוצות של טירור בין-לאומי מזומנות הזדמנויות רבות לבצע פיגועים ופיגועי-מיקוח, ואלה יכולים להוליך לעימותים מסוכנים ואף להסלמה, ביחוד כשהם נעשים בחסותה של אחת ממעצמות-העל.

בלחימה עצמה, והמעצמה המתערבת לא העזה למנוע אותן מזה, כגון במלחמת וייטנאם. מן הדוגמה הזאת ניכר הצורך בהבחנה בין "שליטה בים" ובין "נוכחות ימית". אף-על-פי שהצי השביעי האמריקאי היה יכול לשלוט שליטה גמורה במפרץ-טונקין במלחמה כוללת, הרי בתנאים המדיניים הקיימים היה אנוס להגביל את עצמו לנוכחות ימית ולהניח לתנועת אניות קומוניסטיות ונייטרליות לצפון-וייטנאם לעבור באין מפריע. אף-על-פי-כן נתברר שנוכחות ימית מוגבלת שכזאת יכולה עם שינוי התנאים המדיניים להיות חישימהר לשליטה בים, כשהודיע הנשיא ניקסון במאי 1972, לאחר הבטחות נאותות של מוסקבה, על ההסגר על נמלי צפון-וייטנאם ועל מיקושם.

במשבר קובה ב-1962 למדה ברית-המועצות כמה בעייתיות יכולות להיות משימות של תובלה צבאית בים בתוך שטח-השליטה הפוטנציאלי של יריב הרואה את עצמו בסכנה, ובהיעדר אניות-המלחמה שלה עצמה. אפשר שבגלל הלקח הזה שלחו הסובייטים כוחות-ים לחפות על הובלת חיילי-המשלוח הקובניים והחומרים לאנגולה.

תקריות וטרור בים

מלבד הצורות הקלסיות של פעילות כוחות-הים שתוארו עד כאן, גם עימותים או פעולות של אניות יחידות של מדינות שונות גרמו משברים במידות שונות של חמורה למן 1945. בין אלה היו תקריות שהיו מעורבות בהן אניות-מלחמה של המערב ושל המזרח, ביחוד כאשר צפה צד אחד בתמרונים של האחר, בזמן שחוקי הספנות הבין-לאומית וההוראות למניעת התנגשות בים אינם נשמרים כראוי. מפעם לפעם היתה התנגשות, ועוד התנגשויות היו קרובות. התקריות יכלו להוליך להסלמה בימי משברים מדיניים, עד שב-1972 קבעו שתי מעצמות-העל כללים שנועדו לצמצם את הסכנה.

שפע של תואנות לסכסוכים יכלו להמציא סיורי אניות הצד האחד לאורך גבולות המים

הדור הבא של הסטי"לים: ההידרופיל (סנפירית) - ספינה קטנה, מהירה ורבת עצמה. בתמונה - הספינה האמריקנית "פגסוס", מתוצרת "בוינג", חמושה בתותח 76 מ"מ ובטילים ים-ים "הרפון".

מערכות-נשק חדישות לעולם השלישי, ובלמת התוצאות האפשריות של תקריות ופיגועי טרור בים.

סוף דבר

במבט ראשון נראה לכאורה מבדיקת המאורעות הימיים שאפשר להתוות קו רצוף ממלחמת-העולם השניה ועד ימינו. אבל בדיקה דקה מזו מראה שקיימים הבדלים כה גדולים בין מצב המלחמה הכוללת במלחמת-העולם השניה ובין צורות-הלחמה השונות מאז, עד שהשוואה בין המאורעות הימיים יכולה להוליך למסקנות מוטעות. גם כאשר צורת הלחמה נראית שווה ביסודה, התנאים ממקרה למקרה שונים כל-יכך עד שקשה גם כאן לערוך

מה היה קורה, למשל, אילו נשמע מפקד צוללת מצרית שביקר בארץ ערבית אחרת להוראות ראש המדינה המארכת באפריל 1973, והטביע את אניית-הנוסעים "המלכה אליזבת השניה" שהסיעה יהודים אמריקאים עשירים לחגיגות יובל ה-25 למדינת ישראל? מה היו תוצאות פעולה נוסח "מאיאגז" שהיה עושה רושם אפריקאי? מה יקרה אילו קבוצות קנאים, שמבקשות להשיג את מטרותיהן על-ידי טרור, מבצעות פיגועי-מיקוח נגד הספקת הנפט למערב, למשל, על-ידי השתלטות על מכלית ענקית או פיגוע במיתקן סמוך לחוף?

סעיף חשוב בשיחות הדטאנט בין מזרח למערב צריך להיות הסכם בדבר הגבלת יצוא

השוואות.

מסקנות מנסינות שיש בהן להציע שיקולים מעשיים או לקחים לגבי התפתחויות בהווה או בעתיד צריכות להתבסס תמיד על מספר רב של התרחשויות שהיו בתנאים דומים, שהרי רק אז יכולות להסתמן סבירויות ויכולים להתגבש כללים, והמקריית כאמת-מידה נדחקה הצדה. אבל הלחמה הימית למן 1945 מצטרפת במידה רבה מהמון מאורעות מבודדים שקרו בתנאים מדיניים, אסטרטגיים, מיבצעיים, טקטיים וטכניים שונים ומשונים ביותר, וקשה לעשותם עניין להשוואות. גם בסדרות של מיבצעים דומים היו לכל סדרה תנאיה המיוחדים לה שקטן הסיכוי שיחזרו. מבחינת המשאלה להפיק תועלת מן הנסיון, הרי הפגם העיקרי של סדרות-המיבצעים האלו הוא חסרונן הגמור של פעולות-נגד, והלא פעולות-נגד צריך המתכנן לחזות תמיד. יש לזכור שהחימוש הימי והתכנון המיבצעי הימי של גושי המעצמות הגדולות לא הועמדו למבחן של ממש עד היום הזה. דבר זה נכון ביחוד לגבי המערכות ה"אסטרטגיות", שזה להן שנים רבות שהן אוכלות את חלק-הארי מתקציב ארצות-הברית וברית-המועצות, ולגבי הצוללות והמערכות נגד צוללות, שהן מרובות ורבות-עצמה.

מן הטעמים האלה אינו דומה מי שבודק ומעריך את הנסיונות שנקנו למן 1945, שעליו להיזהר מלהכליל הכללות ומללמוד דבר לגבי זירות ומצבים אחרים, למי שמעריך, למשל, את "הקרב על האוקיינוס האטלנטי" במלחמת-העולם השניה, שהוא רשאי יותר

ללמוד ממנו על בעיות של אבטחת התעבורה בים מפני מלחמה חדשה על התובלה בים. כשמיינים את מאורעות הלחמה הימית למן 1945 לא רק לפי ערכם המעשי לגבי טקטיקה חדשה וטכנולוגיות חדשות, ולא רק כדי להפיק כמה רעיונות של חישובי עלות/יעילות, אלא גם על-ידי הצבתם זה כנגד זה וכנגד נסיונות קודמים של מלחמה ושלום, הכל לפי סוגי ההפעלה וטיפוסי הלחמה, מתברר שהתורה הימית הקלסית לא בטל תוקפה כלל – ובלבד שמתאימים את יסודותיה להתפתחות הטכנולוגית של ימינו. ספרו של האדמירל גורשקוב "העצמה הימית של המדינה" מוכיח שהוא מכיר יפה את הצדדים השווים האלה. מן הסתם כתב את דבריו בעיקר כדי לעשות נפשות למחשבתו בין הממונים עליו, ולתת ככה בסיס יותר רחב לתכנית בנייתו של הצי הסובייטי, שתיכן אותה לפי תורתו, ועל-ידי כך להבטיח לתכנית הזאת עדיפות ראשונה במעלה בעתיד.

הגיעה השעה שפיקודי חילות-הים של המערב וממשלותיו יחלצו את עצמם מן הבלבול הפילוסופי השורר במחשבתם האסטרטגית הימית, שלתוכו נקלעו בגלל התפתחויות טכניות ומגבלות כספיות – כפי שקרה לחסידי "האסכולה הצעירה" בשעתם. בדיקה קפדנית וביקורתית של הנסיונות הימיים, כשהם סדורים נכון זה כנגד זה, יכולה להמציא לנוגעים בדבר שפניהם לעתיד כלים רבי-ערך לקבלת החלטות, ששום מחשב אינו יכול לבוא במקומם. ■

וכושר ביצוע.

מִחְדָּל זה אפשר להסבירו בחלקו בנטייה השוררת אצלנו להעדיף מבצעי פלישה וכיבוש, כדוגמת אלה שרשמנו לזכותנו בתחום זה במאה האחרונה. למה לפשוט אם אפשר לכבוש? למה להטריד אם אפשר להכניע? אך אילוצי המלחמה המודרנית ומטרותיה הפחיתו מכוח המשיכה של הפלישה. בתנאי המלחמה המוגבלת תופסת הדקירה המכאיבה את מקום המהלומה המהממת.

שימושיה של הפשיטה הימית חורגים מגדר מלחמה כוללת או מוגבלת. פשיטה מבודדת יכולה לשמש מכשיר בידי הדיפלומטיה. כיוון שהיא מוגבלת בהיקפה וביעדה, אין היא עוברת את סף הסבל של המדינה הנפגעת וזו תעדיף גם היא להגיב באורח מבוקר במקום לצאת למלחמה. הפשיטה המבודדת מניחה למדינה הפושטת לאתר גורם סכסוך מסוים, להרוס או לנטרל אותו, ועם זאת להימנע מלהסתבך במלחמה בהיקף מלא. הפשיטות הימיות של יחידות הקומנדו הימי הישראלי כנגד עמדות אש"ף בצור מדגימות עניין זה. הפשיטות על חוף צור הניחו שימוש יעיל בכוח בלא לגרור את לבנון כולה לסכסוך. כשמדובר בפשיטה, ההנחה היא שהכוחות הפושטים יוצאו מן השטח כתום הפעולה: הם קטנים מכדי שיוכלו להחזיק בו והסיוע הלוגיסטי המוענק להם הוא מוגבל בהכרח. בסכסוכים דיפלומטיים, הפשיטה היא אמצעי ליצירת לחץ מאולתר, כאשר שימוש בכוח מופרז עלול לפרוץ את קווי התיחום ולסבך את שני הצדדים במאבק מתיש וממושך.

ייעודי הפשיטה מן הים

מעצם טבעה מתאימה הפשיטה הימית באופן מיוחד לחמישה ייעודים עיקריים: מלקוח: בווייטנאם, במסגרת מבצע פניקס, ניהלו יחידות לוחמה מיוחדת של הצי מבצעים מוצלחים ללכידת מפקדים רמיזדרג של הווייטקונג והצבא הצפון-ווייטנאמי. לכידות אלה סיפקו מידע רב-ערך, פגעו בפיקוד האויב

הפשיטה הימית – זרוע פלדה שהחלידה

לוטננט קומנדר רוג'ר ל' קרוסלנדר *

"והנה מגיחה מן הים יד פלדה הקוטפת את משמרות הגרמנים מעמדותיהם",
וינסטון צ'רצ'יל, 1942.

הפשיטה הימית, כלומר – חדירה המבוצעת בהיקף מוגבל ולמשך זמן מסוים, אך בדייקנות של סכין מנתחים, על-ידי כוח רגלים בעל ניידות גבוהה, המופעל מן הים – ימיה כימי הלוחמה הימית. היא קנתה לה מוניטין דווקא בימים הקודרים של מלחמת-העולם השנייה: אך היא עודנה נהנית מיישום נרחב גם כיום. אין היא עשוייה לשנות את גורל המלחמה בסכסוך גלובלי. מעצם טבעה היא מכוונת להביא לפיצול כוחות, להסיט את המאמץ מן היעד העיקרי, לגרום לאבידות כבדות. היא מהווה, על כן, אחת מן השיטות העומדות לרשות מפקד כוח משימה, והיא מניבה בדרך כלל הצלחה מרובה. אך זו שיטה שחיל-הים האמריקני לא עשה בה שימוש מספיק בשנים האחרונות.

הערך האסטרטגי

בעיקרו של דבר, הפשיטה הימית היא לוחמה זעירה (מלחמת גרילה) הנתמכת מן הים. היא משבשת את קווי התקשורת של האויב, כוחנת את כליותיו, מתישה את כוחותיו, ובכלל גוררת אותו לטירת התגוננות. ארצות-הברית, אף שיש לה מסורת מוכובדת של לוחמי גרילה מוצלחים – רוברט רוג'רס, פרנסיס מריון, ג'והן סינגלטון מוסבי – הנה בשטח הלוחמה הזעירה הימית לא הוכיחה עד כה יזמה

* מתוך הפרסום האמריקני U.S. Naval Institute Proceedings, December 1979

אלמוגים שהקיפו את החופים לא אותרו בצילומים, וכוח הנחיתה נתקע על השוניות וסבל אבידות קשות. אילו עשו אז שימוש בצוותי צוללני-חבלה (שטרם הוקמו אז) לסיור מוקדם בשטח, היה האסון נמנע. אך דומה שהצי האמריקני אוהב לחזור על עצמו. נסיון החילוץ של "מאיאגו" נשען אף הוא כמעט אך ורק על מודיעין-צילום. אם היו משגרים יחידת פשיטה לצורך סיור מוקדם, הייתה זו בלי ספק מספקת את המידע שהיה מונע מבצע יקר וכושל.

אין נתנים את הדעת לערכה של הפשיטה דווקא לצרכי מודיעין בעת שלום. הצי, מעצם טבעו, הוא מכשיר מצוין לאיסוף מודיעין בזמן שלום. הצי יכול לשייט משך זמן ארוך במים בין-לאומיים, כשהוא בוחר לו את העיתוי הנוח ביותר לפשיטה חשאית לצורך מודיעין.

העלאת המוראל הציבורי: דו"ח של שירות המודיעין האמריקני, מיום 9 באוגוסט 1942, מביא את הדברים הבאים על הקומנדו הבריטי:

"ההדים המוראליים שמעוררת פשיטה חשובים הרבה יותר מתוצאותיה המעשיות. אם התוצאה המעשית היא חשובה יהיה ערכה המוראלי גדול פי כמה. אך אפילו אם לא תושג הצלחה, עדיין מובטח הערך המוראלי."

כאשר מביאים בחשבון שתפנית במוראל הציבורי עלולה להיות הרסנית יותר מאשר מפלה בקרב, שיטת הפעולה נעשית חשובה לא פחות מאשר תוצאות הפעולה. תקיפה אווירית המבוצעת על-ידי אומה עשירה וחזקה, הנהנית מיתרונותיו של כוח אווירי כלי-יכול, עלולה להסתכם בהצלחה מבצעית אך באובדן תמיכה ציבורית. כוח פשיטה, לעומת זאת, נהנה מכאריזמה, שהיא לפעמים הסיבה העיקרית להעסקתו. צ'רצ'יל ראה בפשיטות הקומנדו במלחמת-העולם השנייה אמצעי יעיל לקצץ במוניטין כוחות הצי, להוכיח את רצון הלחימה הנחוש של בריטניה בעיני

וזרעו בתוכו מבוכה.

במלחמת-העולם השנייה יועדו כמה פשיטות ימיות ללקיחת אמצעי לחימה של האויב. בד"אפ, שבצרפת, באוגוסט 1942, לקחו יחידות קומנדו בריטיות מיכשור ראדאר חיוני ממתקנים שאותם באו להרוס לכאורה. תודות לאופייה החשאי של הפשיטה ניתן לבצע פעולות מלקוח גם במסגרת מבצע המיועד כביכול להשמדת כוח אויב ומיתקניו. באמצעות מיכשור זה ניתן היה להעריך את רמת פיתוח הראדאר הגרמני. במקרה אחר, נלכדה צוללת גרמנית, U-505, במבצע מתוכנן של צי ארצות-הברית, על-ידי יחידת בקרה ימית שצוידה בנשק קל. מלקוח זה סיפק מידע טכני ומודיעיני חשוב ביותר.

מיבצעים אלה יועדו אמנם בעיקר למטרות מודיעין, אך ניתן היה אחר-כך גם להפעיל את המלקוח נגד האויב שהפעיל אותו במקור. בפעולות מלקוח ניתן גם לחלץ שבויים שלנו. פעולת החילוץ המוצלחת ביותר אולי בזמננו הייתה תפיסת אניית האספקה הגרמנית "אלטרמק", במימי נורבגיה, שעל סיפונה היו 400 שבויי מלחמה בריטים. פעולה מוצלחת מאוחרת יותר הייתה במלחמת וייטנאם, במחוז קסוין, שם חילצו יחידות צי אמריקניות 28 שבויי מלחמה דרום-קוריאניים בפשיטה שנערכה בסירות דיג קטנות.

האניה "פואבלו" וצוותה, שנתפסו בידי הקוריאנים בשנת 1968, שימשו יעד לפשיטת חילוץ מתוכננת, שלא הוצאה אל הפועל. המכלית "מאיאגו", שנתפסה על-ידי הקמבודים ב-1975, הייתה יעד מצוין לפשיטה ימית, שהוחמצה אף היא. בשני המקרים האלה התברר כי ארצות-הברית איננה מוכנה לפעולה בשטח זה.

איסוף מודיעין: הפשיטה הימית מרחיבה את מגוון מקורות המודיעין. יתר על כן, היא מהווה אמצעי אמין עד מאוד לאישור דוחות מודיעיניים. כך, למשל, מודיעין-צילום אינו יכול לשמש מקור מספיק. לקח חשוב נלמד בשעתו מן ההתקפה על טראוה. שוניות

היחיד, מחוץ לגבולות גרמניה, שהיה מסוגל לתחזק את אניית המערכה "סירפיץ". הפושטים הטביעו משחתת ישנה, טעונה חומריי־נפץ, בתוך הנמל, לאחר שנגחו את שעריו ופרצו פנימה במהירות 19 קשר. המטענים התפוצצו כמתוכנן והמבדוק הוצא מכלל פעולה לכל תקופת המלחמה. הגרמנים הביעו השתאותם לאנשי הקומנדו הבריטים, על־ידי שאירגנו מצעד צבאי לכבוד אחד מגיבורי הפעולה, שנשבה וזכה לצלב ויקטוריה על חלקו במעלל.

גורם נוסף התורם לפופולריות של הפשיטה הוא נקיונה היחסי. בפשיטה ניתן להפריד בין מטרות אזרחיות וצבאיות ולמנוע אבידות בקרב האוכלוסייה האזרחית: מה שאין כן בהתקפה מן האוויר, למשל. ההתקפה הנועזת של חיל־האוויר הבריטי על מטה הגסטאפו בקופנהאגן, ב־1945, פגעה גם בבית־ספר בשכונה סמוכה, שהיה הומה תלמידים.

בעלות־בריתה לעתיד ולהעלות את המוראל הלאומי. כושרו של חיל־רגלים בעל ניידות גבוהה להעסיק כוחות גדולים ממנו פי כמה ובמגרשו של האויב מהווה גורם במשיכת אהדתו של הציבור.

הפעולה הישראלית לחילוץ בני הערובה באנטבה שבאוגנדה, אף שלא הייתה בגדר פשיטה ימית, היא דוגמה מובהקת לפשיטה שעוררה התלהבות כללית למען הצד החזק יותר. באנטבה הופעל כוח נייד קטן על־ידי מדינה מפותחת, בעלת אמצעים טכנולוגיים מתוחכמים, כנגד גורמים דלים באמצעים, בלתי מתוחכמים מבחינה טכנולוגית. ישראל לא זו בלבד שחילצה את קורבנות החטיפה, היא גם זכתה באהדת העולם. התעוזה עשויה להקנות מה שהטכנולוגיה לבדה לעולם לא תקנה. דוגמה לפשיטה ימית בעלת תוצאות דומות היא ההתקפה הבריטית על נמל סט. נואר בצרפת, במרס 1942. היא הייתה מיועדת לחבל במבדוק

אימוני פשיטה: חיילי קומנדו בריטיים בתרגיל.

הכללית שכוח גס עדיין איננו מבטיח ניצחון. ארצות-הברית ניצחה במלחמת-העולם השנייה בעיקר תודות להפעלה מאסיבית של כוח אדם ונשק. לאחר המלחמה השתלטה אצלנו הגישה הכמותית וארצות רבות אחרות הלכו בעקבותינו. אך ההצלחות הרבות שצברו החל בשנות ה-50 כוחות שניהלו מערכת טרור או מלחמות התשה מוגבלות שינו את התמונה. יריבינו עמדו על כך ש-

- אנו תקועים בגישה כמותית כמעט לכל סכסוך.
- גישה זו עושה אותנו פגיעים מאוד כשמדובר בלחימה שאין בה קרבות הכרעה.

במצבים אלה מופיעה ארצות-הברית כגוליית המנסה להרוג זבוב בחניתו. איפיון זה פוגע בתדמיתנו וכתוצאה מכך גם מחליש את מעמדנו הצבאי.

בסכסוכים הנהוגים היום אין כמעט מלחמת הכרעה. גילויי האיבה נמשכים עד שצד אחד נשחק מבחינה פסיכולוגית. בדרך כלל זה הצד שהתעלם מחשיבות יחסי-הציבור בלחמתו ועל כן גם ננטש על-ידי דעת הקהל. הפשיטה היא אמצעי למשיכת דעת-קהל אוהדת. גישה איכותית ללחימה היא התשובה לבעייה. הלוחמים עצמם, ולא רק המנהיגים, צריכים לפתח חושים להבחנת הצדדים הפוליטיים של הסכסוך, להבנת המשמעויות האפשריות של מבצעייהם, כדי שיוכלו לנצל את השפעת פעולותיהם על דעת-הקהל. לגישה מעין זו מתבקש לוחם מתווכח וכן אסטרטגיה חכמה, שיש בה רגישות מספקת לסדר הקדימויות החדש במבצעים הצבאיים של ימינו. בסדר הקדימויות החדש יש עדיפות לרכישת דעת-הקהל הלאומית והעולמית על פני הישג צבאי טהור בשטח. הפשיטה הימית מותאמת היטב לגישה איכותית זו. אסור לנו לזנוח שיטת לחימה רבת-ערך כפשיטה הימית.

באמצעים הטכנולוגיים החדשים אפשר אולי כיום להגביר את הדיוק; אך עדיין רישומן של הפצצות אוויר על תודעת הציבור הוא קשה למדי ויש להתחשב בכך.

העסקת יריב לא-מתועש: גמישות, רגישות, מודיעין ודעת-קהל – אלה הם המרכיבים העיקריים בלוחמה בלתי-ממוכנת. היעדים הקבועים מעטים ולא תמיד מהים תשתית בארץ בלתי מתועשת. הפצצת הרס מן האוויר איננה יעילה אם איננה מלווה בפעולות כיבוש או פשיטה. הניסיון שלנו בצפון וייטנאם הראה כי אויב החלטי יכול לחמוק מן הפצצות, אם עליו לחמוק רק מפצצות. אויב נחוש בדעתו יכול להתכונן ולספוג מהלומה צפויה, חדי-ממדי. לוחמה זעירה היא תחום מיומנותה של ארץ בלתי-מתועשת. פשיטה ימית היא בבחינת לוחמת-נגד ללוחמה הזעירה, שאותה מנהלת המדינה המתועשת מתחום המיומנות שלה, היא.

הריסת מצודות עוז: הפשיטה הימית היא אחת השיטות להריסת מבנים שאי-אפשר להרוס אותם על-ידי הפצצה. יתר על כן, בהעדר עליונות אווירית יש צורך בשיטה לא-קונבנציונלית של הריסה. אמנם בפשיטה אי-אפשר לרכז כמות כה אדירה של כוח-נפץ קונבנציונלי כמו זו המופעלת בהפצצה אווירית. ריחוק היעד מקו החוף מקטין את כמויות חומר-הנפץ שיכול הכוח הפושט לשאת עמו ומגדיל את הסיכוי לגילוי המוקדם של הכוח הפושט עוד לפני הגיעו אל היעד. אף-על-פי-כן, ניתן לבצע פשיטות ימיות מעבר לטווח העליונות האווירית של המדינה הפושטת, כפי שהוכח בפשיטה על סינגפור ב-1943, שבוצעה למרות עליונות אווירית יפאנית, ובה הצליחו אנשי קומנדו ששטו בקיאקים לחדור לנמל ולטבע שבע אניות באמצעות מוקשי-עלוקה.

סיכום

האסטרטגיה של רכישת הישגים מדיניים באמצעים צבאיים השתנתה לאור ההכרה

מקצה אזור המים הטריטוריאליים ועד למרחק של 200 מילין ימיים. החלק המהווה את הים הפתוח הינו כל השטח המשתרע מעבר למים הקונטיננטליים, ומהווה נחלת האנושות כולה.

חששות המערב גברו עת החלו אניות הצי הסובייטי הצפוני (מנמל מורמנסק) לפעול בים התיכון. נמל מורמנסק הוא מן הגדולים בעולם ומכיל מעל 160 צוללות. באמצעות תעלות (חמשת הימים), ביכולתן של יחידות הצי הסובייטי להגיע תוך פחות מעשרים יום אל הים התיכון או לים הבלטי. עם פתיחת תעלת סואץ העבירה בריה"מ כוח ימי ניכר לאוקיאנוס ההודי לשם פיקוח על אזור המפרץ הערבי (הפרסי).

לאחר צעד זה ניתן להבין את חששות המערב מפני החרפת הסכסוך הישראלי-ערבי, ובמיוחד נוכח חולשתו היחסית של האגף הדרומי של נאט"ו, המצב במלטה ומשבר תורכיה.

המְצָרִים – עניבת חנק

בים התיכון מוגבלות אפשרויות הניווט בגלל המְצָרִים הקיימים (גיברלטר, בוספורוס ומסינה). מְצָרֵי תוניס מחלקים את הים התיכון לשני אגנים נפרדים: מזרח הים התיכון ומערב הים התיכון. באמצעות מיצר זה ניתן לעכב את התנועה בין שני האגנים.

תעלת סואץ משמשת עניבת חנק הידועה לעולם כולו. למרות הפתרונות שהוצעו למערב כתחליף לתעלת סואץ (כבניית מכליות דלק ענקיות), הרי שסגירת התעלה והפניית אניות

אסטרטגיה ימית כוללת של מדינות ערב *

הערת המערכת: מאמר זה מובא בשינויים קלים, תוך ניסיון לשמור על רוח המקור הערבי. יתר-על-כן, האחריות לנתונים שונים הכלולים במאמר – על מחברו.

חשיבות הים כמאזן האסטרטגי

בחינת הימים מהיבט אסטרטגי נערכת לפי אפשרויות המעבר בהם, ובמידת השוני שלהם מנתיבי מים אחרים. חשיבות רבה מיוחסת לפני המים ולמעמקי הימים והאוקיאנוסים. (שטח הים מהווה 71% משטח כדור הארץ).

ניצול תכונות הימים מעורר בעיות משפטיות ומדיניות, הנבחנות משלושה אספקטים:

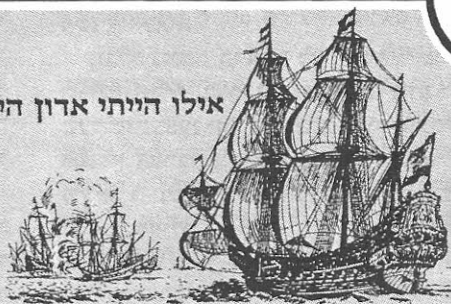
- אזור המים הטריטוריאליים.
- מים קונטיננטליים.
- הים הפתוח.

אזור המים הטריטוריאליים מסתיים במרחק של 12 מילין מהחוף, כפי שהוסכם בין מספר מדינות. אזור המים הקונטיננטליים משתרע החל

המקור: "מגילה עסקריה", יוני-יולי 1975.

אילו הייתי ארון הימים, יכולתי להיות שליט המזרח.

נפוליון ה-1
קיטר צרפת, 1769-1821

אניית-הדגל של האדמירל ההולנדי רויטר, בן המאה ה-17.

שביצעה ישראל בעבר. בשנת 1948 ניסתה ישראל להגיע לעבר הים התיכון, ושיגרה שלוש ספינות לטיבוע אניה מצרית (פארוק)°. בעקבות מלחמת 1967 ניסתה ישראל להמשיך בהסלמת התגריוותיה באומה הערבית על-ידי שיגור המשחתת "אילת" לאזור המים הטריטוריאליים של מצרים. המשחתת טובעה בידי חיל-הים המצרי. בנסיבות מסתוריות טובעה גם הצוללת הישראלית "דקר".

במלחמת 1973 היה תפקידו של חיל-הים הישראלי להעביר את הלחימה לשטח של סוריה, ולחזור ולתקוף את לאדקיה ואת ערי החוף בסוריה.

האומה הערבית בשנות השמונים
האומה הערבית נכנסה לעידן חדש, שלו ציפתה זה מכבר. עם חתימת הסכם "אויאן" בשנת 1962 ועם הכרזת העצמאות באלג'יריה, החלו המוני האומה הערבית מטנג'ר ועד בגדאד, כווית, אבו־דאבי וסעודיה בחיפוש אחר זהות פוליטית, תפקיד תרבותי, ועמידה גאה מול תוקפנות ישראלית; וכל זאת, במסגרת המושג "הריבונות הלאומית". תמורות חברתיות ורעיוניות החלו להסתמן בעולם הערבי אשר התלכד בנקודה אחת: ביסוס עצמאותו של האדם הערבי, וציפיותיו של הדור הצעיר להגשמת שאיפתו התרבותית. בנוסף לכך יש סימנים נוספים הראויים לציון, כגון התפוצצות האוכלוסין והגדלת ההכנסה הלאומית. סקרים מראים כי שיעור גידול האוכלוסין יגיע לכ-25 מיליון בחמש השנים הבאות.

עובדה נוספת הראויה לציון היא ריכוז ההון הערבי. על-פי הערכות משוערות, ניתן לצפות שעד שנת 1985 יהיו בידי לוב, סעודיה ונסיכויות המפרץ הערבי (הפרסי) עתודות הון של 997 מיליארד דולאר, השוות לכ-75% מרזרבות המטבע בעולם.

בסיטואציה זו, החלה להסתמן נטיית המעצמות לעולם הערבי. נטיה זו לבשה צורות ושיטות

° הכוונה לטיבוע ה"אמיר פארוק" – אניית-הדגל של הצי המצרי ב-1948 – המערכת.

המטען לשיט סביב כף התקווה הטובה, מעלות את הוצאות התובלה. מיצר באב אל מנדב, המהווה צוואר בקבוק נוסף, נמצא במפגשים סוף כדרום, עם האוקיאנוס ההודי (הים הערבי). מיצר הורמוז במפרץ הערבי (הפרסי) משלים את עניבת החנק. למיצר זה חשיבות רבה נוכח משבר האנרגיה. מִצְרֵי הים התיכון, ואפשרויות חסימה ועיכוב כל תנועה בו, מהווים מפתח למלחמה ולשלום.

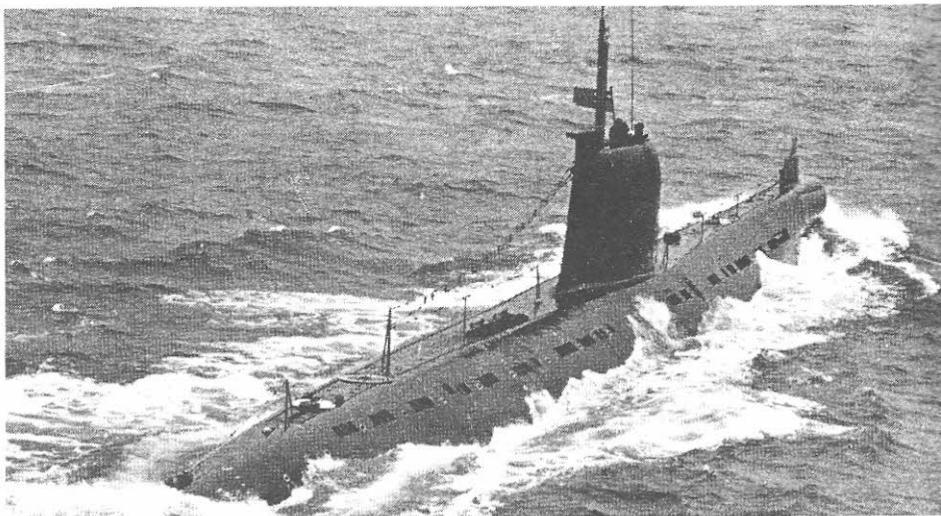
ישראל והים התיכון

מדינת ישראל שואפת להרחיב את גבולותיה בשיטת הסיפוח הזוחל, כדי להגיע לגבולות ההבטחה הקדומה האלוהית (מהפרת ועד הנילוס). מלחמת 1973 גרמה למצב חדש של הסכסוך הישראלי-ערבי, כאשר המאפיין הבולט הוא השימוש בנשק הנפט. דבר זה מחייב שינוי באסטרטגיה הישראלית-אמריקנית. בכתב-עת אמריקני הופיעה לא מכבר ידיעה, כי ארה"ב סיפקה לישראל שתי נושאות מטוסים ממלחמת העולם ה-2, אשר נפח כל אחת מהן הוא 15 אלף טון (משטח המראה עשוי מעץ). ביכולתה של כל אניה לשאת 20 מטוסים וניתן לציידן בטילי "גבריאל" מתוצרת ישראל. אניות אלו נמסרו לישראל בסכום של 2.2 מיליארד דולאר במסגרת תכנית הסינע. הפיקוד הישראלי החל להתרכז בפיתוח חיל-הים. הוחל ביצור ספינות חדשות המכונות "רשף", שעוצמתן עולה על זאת של ספינות ה"סער" (מתוצרת צרפתית) יותר מכפליים.

במקביל, המשיכה ישראל בפיתוח טיל המכונה "גבריאל-2", שביכולתו לפגוע במטרות שמעבר לאופק. טווח הטיל "גבריאל" הוא 25 ק"מ, ואילו של "גבריאל-2" – עד 41 ק"מ. כן הוקמו מספר בסיסים ישראלים בים סוף ובים התיכון, ומספר ספינות מסחריות הוסבו לספינות תובלה של חיל-הים.

נראה לכאורה, שפעולות אלה נועדו רק לבניית כוח להגנה עצמית, לולא הקשר שלהן למספר פעולות המוכיחות בעליל שישראל ממשיכה בנקיטת מדיניות של התפשטות.

לכך ניתן להוסיף את הפעולות הימיות

נשק אסטרטגי ערבי? הצוללת "אל ברר" – אחת משלוש צוללות סובייטיות מדגם "פוקסטרוט" שסופקו לצי הלבני.

כל התקדמות מדעית וטכנולוגית במדינות ערב.

- מיצוי יכולתה של האומה הערבית בכיוון המאבק נגד ישראל, הספקת הנשק הדרוש לליבוי סיכסוך זה לממדי מלחמה, והפיכת האזור למעבדה לנשק מתוחכם. לכן, על הערבים לראות את הסכסוך מזווית ראייה מציאותית.

אסטרטגיה כוללת של מדינות ערב

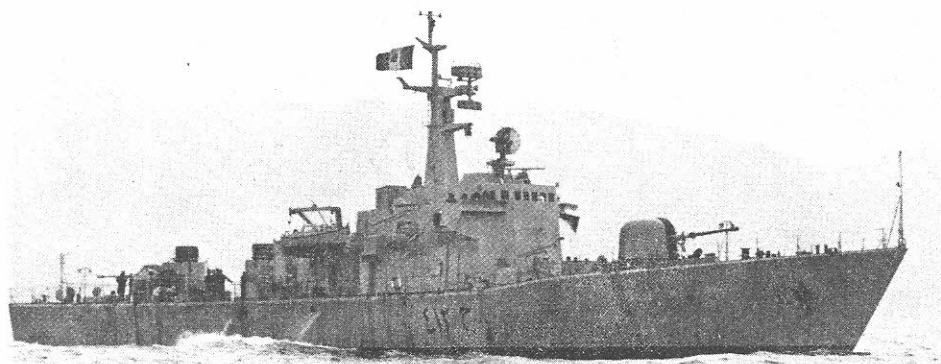
אסטרטגיה כזו מהווה ראייה כוללת של המצב הנוכחי, חיזוי ההתפתחות הצפויה לגבי צורות המאבק המועדפות, ושיטותיו. מדינות המערב (במיוחד אנגליה וצרפת) סיעו בתחילה לאימפריאליזם הישראלי, אך כאשר הפכו ישראל והציונות למכשיר בידי ארה"ב, החלו מדינות אלו לנקוט באסטרטגיה שתשחרר אותן מהשפעתה של ארה"ב.

המערב חש בטעות האסטרטגית שבגישתו לעולם הערבי, והחל לפעול בכיוון איחוד אגן הים התיכון וניטרולו. אולם, ישראל עמדה למכשול לאסטרטגיה זו ומכאן ניתן לראות, כי מדינה זו מהווה גורם מעכב בדרך לאיחוד הים התיכון

שונות המסתכמות במטרה אחת, והיא – בלימת האומה הערבית בהתפתחותה וניטרול עוצמתה.

להלן כמה משיטות אלו:

- הכשלת כל ניסיון של מפגש ערבי-איסלמי, שילבש צורה של הסכם "סיקס-פיקו" חדש, והבחנה בין מדינות ערביות עשירות ומדינות ערביות עניות.
- הבחנה בין גוש מזרח ים התיכון וגוש מערב הים התיכון, גוש המדינות המקיפות את ישראל או מדינות העימות, וגוש המדינות המסייעות. בנוסף, מותווית מדיניות המכוונת לחלוקת המאמץ הלאומי לאזורים נפרדים ללא קשר ביניהם, ויצירת פירוד בין הממשלות הערביות.
- יצירת בעיות אזוריות, וניפוחן לממדים בלתי רגילים.
- ניסיון להחזיק את עתודות ההון הערבי בשליטה מערבית באמצעות השקעה בתעשיית המדינות הקפיטליסטיות, ומניעת עודפי המטבע ממדינות ערב ומדינות העולם השלישי.
- משיכת הידע והטכנולוגיה הערבית לכיוון מרכזי התעשייה המתקדמת – על-מנת לעצור

"ואדי מראג": קורבטה שנבנתה באיטליה עבור הצי הלבני, שירכוש ארבע ספינות כאלה. נפחה של כל ספינה הוא 637 טון, והיא חמושה בתותח 76 מ"מ, בטילים ימיים, ובמספר כל נשק קטני-קוטר.

וניטרולו. ושליטתה על מְצָרֵי הימים הטריטוריאליים יהיו גורמים חשובים במקרה בו לא תיושם אסטרטגיה ימית אחידה. ברור הוא, כי האסטרטגיה הימית הנוכחית של מדינות ערב אינה עונה לדרישות ההווה ולציפיות העתיד. כן ברור, כי כוח הרתעה שיוכיח את עצמו בקרב העם הערבי במהלכים אסטרטגיים בים התיכון יבסס בכך את ציפיותיהן של מדינות ערב, אירופה ומדינות העולם השלישי במידה שווה. הדרך המומלצת למימוש אסטרטגיה זו היא כדלהלן:

- ארגון פיקוד ואסטרטגיה ימית אחידה לאומה הערבית, שמתפקידם לתכנן ולארגן את כוחות הים, חימושם וניהול פעולותיהם.
- ארגון כוחות הרתעה של חיל-הים בדרג אזורי. צי אחד יתמקם באזור המפרץ, אחד במצרים, אחד בסוריה, ועוד אחד במערב. פעולות יחידות צי אלו יבוצעו בהתאם לניהול הפיקוד האסטרטגי הערבי. הנאמר לעיל אינו מהווה תכנית מושלמת אלא חלק מהצעדים ההכרחיים בשלב בו נמצאת האומה הערבית עתה.

אין צורך לומר, שארגון כגון זה יבטיח לערבים עוצמה מספקת שתגרום להעלאת יוקרתם בעיני כל הנאבקים באזור אגן הים התיכון. הגשמת ציפיות אלה תגרום לגיבוש המדינות המקיפות את הים התיכון, והים לא יהווה עוד זירה להתנגשויות.

הסכסוך הערבי-ישראלי יצר מצב שגרם לתמורות במאבק. בראש השינויים ניצב נשק הנפט וניצולו לשם השפעות פוליטיות.

חשיבותה האסטרטגית של תעלת סואץ היתה אחת הסיבות לכיבוש מצרים, ניצול כוחותיה ודיכוי עמה. (כפי שמְצָרֵי הדרדנלים היו אחד מגורמי מלחמת קרים).

כל התופעות האלה מראות שאסטרטגיית המעצמות נגד מדינות ערב הינה סובייקטיבית, והספקת הנשק לישראל וסיוע לפיתוחה מהווים ראיה חדשה לאמיתות עובדה זו וחשיבותה.

ריכוז ההון בעולם הערבי והתפתחות הכלכלית בכלל וכן המצב האסטרטגי, השליטה על עניבות חנק בנתיבי מים בין לאומיים, תפקיד הים התיכון וחשיבותו במאזן האסטרטגי העולמי בנוסף לכוח האנושי – כל אלה נתונים שיש להתחשב בהם.

מכאן מתחייב גיבושה של אסטרטגיה אחת, כאשר האסטרטגיה הימית היא ראש החזית כולה. מדינות ערב בכללותן החלו לרכז מאמץ לניצול כוח התובלה הימית. במקביל, גורם הדבר לפעול לבניית כוח אסטרטגי ימי שיבטיח את ביטחון יחידות צי הסוחר ויאפשר יכולת תנועה בים. המעצמות מסתמכות על אסטרטגיה זו, כולל שמירת המאזן בין הצי המסחרי ובין הצי הצבאי. אבל, עצם הפיזור היבשתי של האומה הערבית

א) סודיות בהכנת הפעולות, גורם ההפתעה ובדיקת האפשרות להפעיל אמצעים בלתי צפויים.

ב) הרחבת שטחי הפעילות.

ג) שימוש מגוון בנשק מודרני וקונ-בנציונלי.

ד) הפניית הכוחות הנלחמים לפעולות התקפיות ותפיסת יוזמה.

ה) פיתוח תפקיד העתודה (מילואים).

ו) הגברת שיתוף־הפעולה, האבטחה והשליטה על הכוחות.

לגורם ההפתעה משמעות רבה ולעיתים מכריעה, והוא נחשב לאחד היסודות החשובים ביותר בהפעלת הצי. כיום קשה מאוד להפתיע ולשמור על סודיות ההכנות, מאחר שהמיכשור המודיעיני הוא משוכלל ומאפשר להשיג אינפורמציה על כל אזור בכל שעות היממה ובכל מזג אוויר. גורם נוסף המקשה על שמירת ההכנות בסודיות, הוא אופי הנשק וכמותו הרבה.

על אף האמור לעיל ניתן להשיג את גורם ההפתעה במבצע הימי באמצעים הבאים:

- פעולות הטעיה.
- שמירה קפדנית על בסיסים סודיים.
- בחירת כיוון המאמץ העיקרי בלתי צפוי ע"י האויב.
- בחירת מקום הפעולה וזמנה.
- הפעלת טקטיקה חדשה בלתי מוכרת לאויב בפתיחת הקרב ובמהלכו.
- בחירת סוגי כלי הנשק.
- שילוב הדיפלומטיה עם התכנון הצבאי.

גורם חשוב מאוד ביצירת ההפתעה הוא שמירה על מצב של כוננות מתמדת בקרב הכוחות הימיים. מלחמת יום־הכיפורים היא דוגמה טובה ליישום עקרונות ההפתעה בידי הערבים.

שטחי פעולה גדולים

לאחר גורם ההפתעה, חשיבות רבה נודעת לשטח הפעולה הנרחב לכוחות הימיים. עם

תפקידי הצי המודרני ומאפייניו הבסיסיים

מאת: עמיד (תא"ל) ופיק ברכאת, קמ"ט בחיל־הים הסורי*

- חשיבות הצי עלתה בימינו בגלל שתי סיבות: האפשרות להכות בעומק האויב, לדוגמא באמצעות טילים בליסטיים.
- לספינות המלחמה כושר תנועה ותמרון המאפשר להן להתחמק ממכת נגד של האויב ומשפר את סיכוייהן להישרד לאחר הפצצה גרעינית. זאת בניגוד לבסיסי הטילים הרגילים או לשדות התעופה.

תפקידי הצי במלחמה המודרנית

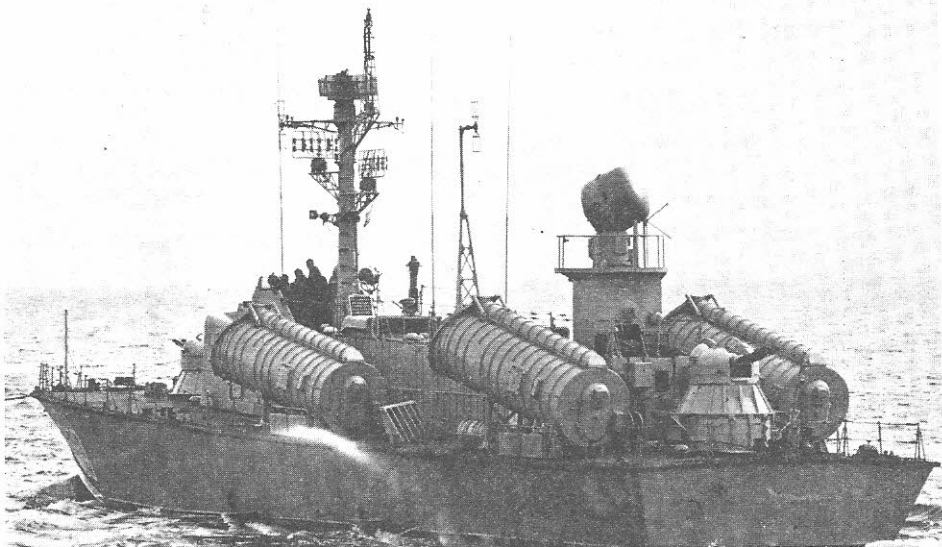
- בעקבות הסיכויים הטכנולוגיים המשמעותיים ניתן למנות את תפקידיו של הצי במלחמה מודרנית כדלקמן:
- השמדת מטרות ומתקנים חיוניים בעומק שטח האויב.
- לחימה נגד צוללות ונשק תת־ימי אחר.
- השמדת כוחות ימיים בימים ובאוקיינוסים.
- ניתוק קווי התחבורה הימיים של האויב.
- הגנה על קווי התחבורה הימיים הידי־דתיים.
- הנחתת כוחות ימיים.
- שיתוף־פעולה עם כוחות היבשה בחופים.

מאפיינים בסיסיים של הפעילות הימית המודרנית

- הצי מופעל בשני אופנים:
- עצמאי.
- בשיתוף־פעולה עם כוחות אחרים.

המאפיינים היסודיים של הפעולה תלויים בסוג הקרב, וניתן לסכםם כדלקמן:

* המאמר מתורגם מהבטאון הצבאי הסורי אלפכר אלעספרי, אפריל 1980.

טו"ל סובייטי מדגם "אזרה", שכמותו משרתים בציים אחדים של מדינות ערב.

בד בבד עם פיתוח כלי הנשק, לא נפקד הפיתוח המואץ של האמצעים האלקטרוניים, אשר ממלאים תפקיד חשוב בלוחמה הימית. תפקידי המכשור האלקטרוני בלחימה הם:

- שליטה על הכוחות.
- הנחיית טילים.
- ניהול אש תותחים.
- שיבוש פעולתו של המכשור האלקטרוני העוין.
- הנחיית מטוסים למטרות קרקע, ים ואוויר.
- שיבוש פעולות הספינות והמטוסים של האויב.

פעולות התקפיות ותפיסת היוזמה

הלוחמה הימית חייבת לשאת אופי התקפי, בהגנה ובהתקפה כאחד. אין להסתפק בצורות של הגנה פאסיבית – כגון ניתוק נתיבי גישה ימיים או זריעת מוקשים – אלא חובה לנקוט פעולות התקפיות אקטיביות.

יסודות נוספים בלחימה הימית הם:

- תפיסת יוזמה באמצעות הפעלת כלי נשק רבים בפרק זמן קצר.

זאת, יש הכרח לפעול תמיד בשילוב עם שאר הכוחות הלוחמים.

כיום, יכול צי מודרני לפעול בטווחים של אלפי ק"מ, ולאור הפיתוח של הצי במעצמות נראה שהצי מהווה גורם מלחמתי גם ביבשה וגם באוויר.

הפעלה מְרְבִית של סוגי נשק שונים

למרות השכלולים הרבים שחלו בכלי הנשק ופיתוח סוגי נשק חדשים, לא בוטלה התועלת שבכלי הנשק הישנים. במלחמת יום הכיפורים הוכיחו ארצות ערב את יעילותן של ספינות המלחמה, כאשר השתמשו בכל סוגי הנשק נגד מטרות ימיות ואוויריות.

מומחים צבאיים הגיעו למסקנה, כי זלזול בכלי הנשק הקונבנציונליים, כאשר אין אופציה גרעינית, עלול לפגוע בכושרם המבצעי של הכוחות הימיים.

בהתאם לאמור לעיל ממשיכים בעולם לפתח את הטורפדו ושאר כלי הנשק הקונבנציונליים, ביחוד עבור מטוסים ומסוקים ללוחמה נגד צוללות.

תיאום ושליטה

כיום, בעקבות הגידול שחל בהיקף הכוחות, ברוחב התפרסותם ובמספר משימותיהם, מתעוררות בעיות רבות בשליטה על הכוחות. שליטה טובה מצריכה מטה יעיל, שיהיה מסוגל לתאם שיתוף-פעולה יעיל בין הכוחות. הפיתרון לבעיות השליטה ושיתוף-הפעולה נעוץ בהקמת מנגנון אוטומטי מרכזי שישלוט על הכוחות והאמל"ח. ■

- כושר נייודות גבוה של כל כלי הלחימה.
- מהירות הפעולה היוזמה והתגובה על פעולות האויב.

כוחות המילואים

סחקרים צבאיים במדינות שונות מוכיחים כי גיוס המילואים חייב להתבצע עם תחילת הלחימה; עד להגעת המילואים יש להפעיל את כלי הנשק בצורה מבוקרת. עיכוב בגיוס המילואים עלול להיות מסוכן ולאחר את מועד ההפעלה האופטימלי.

טבלת נתונים עיקריים - צוי מדינות ערב¹

שם המדינה	מס' המשפרים בצי	ספינות עיקריות	ספינות בהזמנה
סוריה	2,500	2 פריגטות סובייטיות לשעבר, מסוג "פטיה" 18 סטי"לים: "אוסה" 1, "אוסה" 2, "קומאר"	סטי"לים
לב	4,000	3 צוללות סובייטיות לשעבר, מסוג "פוקסטרוט" 14 סטי"לים: "אוסה" 2, "קומבאטנט", פריגטה מדגם "וספר" 7, קורבטה תוצרת "וספר"	3 צוללות, 8 סטי"לים "קומבאטנט", 4 קורבטות מדגם "ואדי מראג"
ערב הסעודית	1,500	3 סטי"לים "יגואר"	4 קורבטות ר"9 סטי"לים, כולל חמושות בטילים "הרפון"
אלג'יריה	4,000	סטי"לים: "אוסה" 1, "אוסה" 2, "קומאר"	
רפובליקת דרום תימן	500	4 סטי"לים: "אוסה"	
רפובליקת צפון תימן	600	4 טרפרות	
סניסיה	2,600	פריגטה אמריקנית לשעבר 8 ספינות משמר	
כויית	500	ספינות משמר	4-5 סטי"לים
איחוד האמירויות הערביות	900	6 ספינות-תקיפה מהירות "יגואר" 6 ספינות-משמר "וספר תורניקפט"	10 ספינות תקיפה מהירות
מוזיק	4,500	2 ספינות-תקיפה מהירות 4 נחתות	1 פריגטה 4 ספינות-תקיפה מהירות
עיראק ²	4,250	12 סטי"לים 27 ספינות-תקיפה וטרפרות	6 פריגטות 4 קורבטות
מצרים ³	20,000	10 צוללות סובייטיות לשעבר 5 משחתות 18 סטי"לים: "אוסה", "קומאר", "רמאדאן", "אוקטובר", 26 טרפרות 3 פריגטות 3 "הוברקפטים"	5 סטי"לים "רמאדאן" 15 "הוברקפטים" חמושים בטילים

¹ נתונים על עיראק אינם משקפים את אבדות הצי העיראקי במלחמה עם איראן. מוערך שהצי המצרי מפעיל רק כ-1/3 מעצמתו שעל הגירה, בגלל בעיות של מחסור בחלפים סובייטים. במקורות לטבלה - דו"ח המכון למחקרים אסטרטגיים, לונדון, 1980-1981, וכן כרך "גיינס" על ספינות מלחמה, 1980-1981.

² אצ מפינים את הקוראים למאמרו של זאב קליין, "הזירה הימית - מרוץ טכנולוגי והיערכות לעתיד", "שערות" 281, נובמבר 1981. שם ניתן למצוא טבלאות נתונים של טילים וסטי"לים.

הוכיח מה חזקה השפעתו על התכנון היפני, בכך שתכניתו לתקוף את פרל הרבור נתקבלה בניגוד לדעתו של המטה הכללי של הצי. הצלחתו של מבצע זה ושל המבצעים שבאו בעקבותיו חיזקו מאוד את מעמדו. כמי ששירת כנספח ימי בושינגטון, הכיר יאמאמוטו את משאביה התעשייתיים העצומים של ארה"ב, והיה משוכנע, שמלחמה ממושכת תהיה פטאלית לגבי יפן. רק על-ידי השמדתו של שארית הצי האמריקני שבאוקיינוס השקט, ובייחוד על-ידי חיסול נושאות המטוסים של צי זה יכולה הייתה יפן, לדעתו של יאמאמוטו, לשמור על ביטחונה, לייצב את כיבושיה ולהיכנס למו"מ על תנאי שלום משביעי רצון. עד אז לא התמודד הצי האמריקני כגוף מאורגן נגד הצי היפני, אלא פעל בטקטיקה של פגע וברח בדרומו של האוקיינוס השקט, שם היה מטרד הולך וגדל עבור היפנים. לפיכך הייתה תכניתו של יאמאמוטו לפתות את הצי האמריקני שבאוקיינוס השקט להיכנס למערכה מכרעת ולחסלו ככוח לוחם.

כדי להשיג יעד זה הוא הציע לכבוש את שני איי האלמוגים הקטנים, המהווים את מידוויי, ואשר מרוחקים 1,800 ק"מ מערבית צפון-מערבית מפרל הרבור. איים אלה, הממוקמים בקצה המערבי ביותר של שרשרת איי הוואי, ואשר שמם בא להם עקב מיקומם בחצי הדרך בין ארה"ב ליפן (midway – חצי הדרך) נמצאים בבעלותה של ארה"ב מאז 1867, ומהווים כעין נושאת מטוסים יבשתית ענקית. ב־1942 עלתה רק פרל-הרבור בחשיבותה האסטרטגית על מידוויי בתור בסיס אווירי. בשל מיקומה של מידוויי יכול המטרסים שמוצבים בה לתת התראה מוקדמת על אודות כל תנועה יפנית לעבר הוואי מכיוון מערב. יאמאמוטו הגיע למסקנה הנכונה, שהאמריקנים לא יוכלו להרשות לעצמם לאבד את "הזקיף של הוואי", שכן הדבר היה מקרב את היפנים באופן מסוכן לפרל הרבור. על-ידי תקיפתה של מידוויי הוא קיווה למשוך את נושאות המטוסים האמריקניות לקרב נגד הצי

קרב מידוויי *

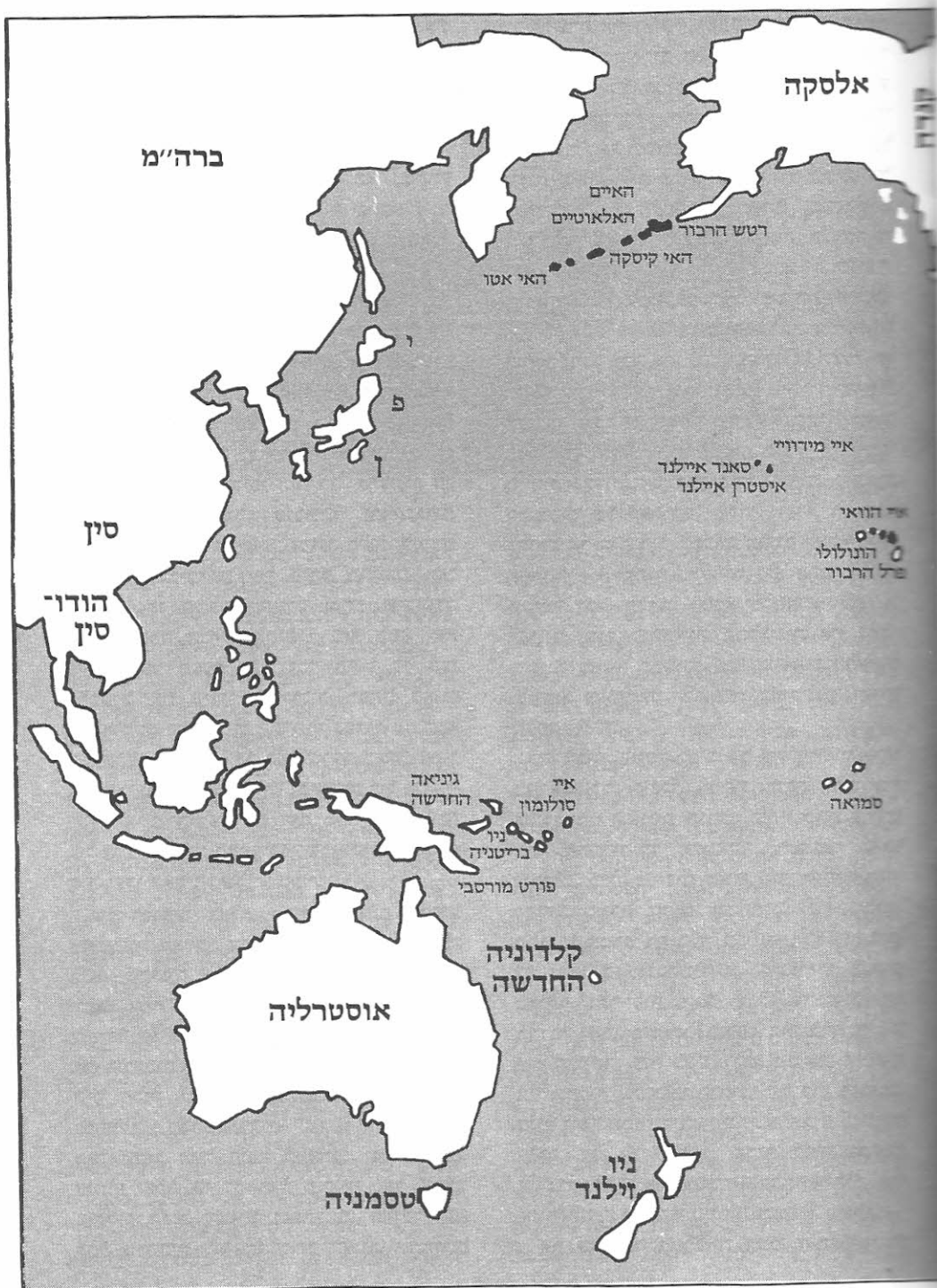
כשהם מעודדים מהניצחונות הרבים שנפלו בחלקם בעקבות פרל-הרבור, החלו מעצבי המדיניות האסטרטגית של יפן לשקול בראשית אביב 1942 את האפשרות להרחיב את חגורת ההגנה מעבר למה שהגו מלכתחילה. אולם מתכונתו של שלב המבצעים השני ויעדיו הפכו נושא לוויכוח ממושך בדרגים הבכירים של הפיקוד העליון של הצי היפני.

יתאורטית היה התכנון האסטרטגי של צבא יפן באחריותם המשותפת של המטות הכלליים של צבא היבשה ושל הצי, שהיו כפופים למטה הכללי הקיסרי. המטכ"ל של הצי, שבפיקודו של אדמירל אוסאמי נאגאנו, המליץ על אחת משתי האפשרויות הבאות: המשך ההתקדמות מערבה לעבר הודו, או מתקפה בכיוון דרום נגד אוסטרליה; אולם צבא היבשה, שעיקר מעייניו היו נתונים ליבשת אסיה ולרוסיה, סירב להקצות כוח אדם בהיקף הדרוש למתקפות כאלה. לפיכך נאלץ נאגאנו לעבד תכנית מתוקנת, שלפיה תבודד אוסטרליה על-ידי ניתוק קווי ההספקה שלה עם ארה"ב. תכנית זו חייבה לכבוש את מזרח גיניאה, את איי שלמה, את הֶבְרִידים החדשים, את קְלֹדוֹניה החדשה, את איי פיג'י ואת סְמוֹאה. הכוונה הייתה לפתוח במסע הכיבושים מהאיים רבאול וטרוק שהיו בידי יפן.

בהתאם לתכנית זו נכבשו במרס 1942 הערים לָאָה וסאלאמאואה שבמזרח גיניאה החדשה, ובאפריל נעשו הכנות לכבוש את פורט מורסבי ואת טולאגי.

האדמירל איסורוקו יאמאמוטו, רמטכ"ל הצי המשולב, העדיף אסטרטגיה אחרת. בעבר כבר

* פרק מתוך הספר: Nobel Frankland & Christopher Dowling: Decisive Battles of the 20th Century. London, 1976

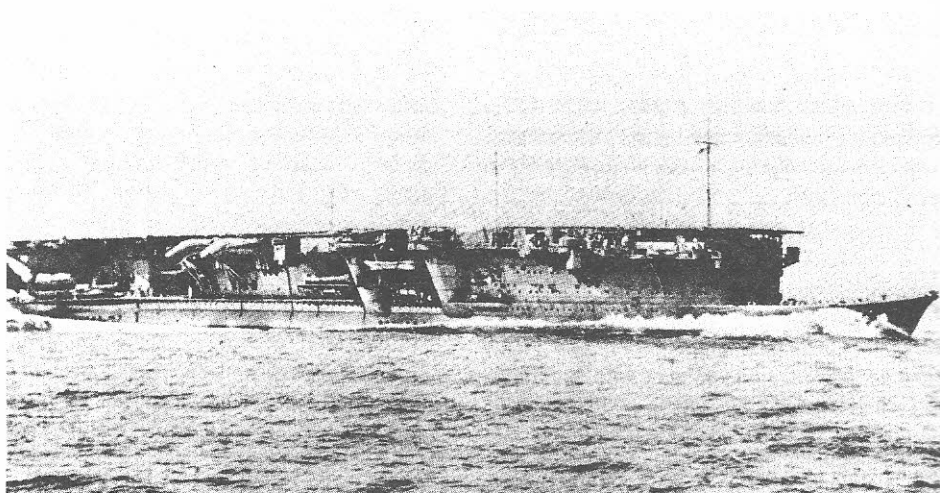
שבשרשרת איי הוואי) ושבע צוללות אחרונות נפרסו לאורך הנתיב המקשר את פרל הרבור עם מידוויי. כל הצוללות צריכות היו להגיע למקומות שנקבעו להן עד ה־1 ביוני, כדי שתוכלנה לתת ליאמאטוטו התראה מספקת על אודות יציאתו לים של צי האוקיינוס השקט של האמריקנים. ההתקפה על האיים האלאוטיים הוטלה על סגן האדמירל הוסוג'אה, שפיקד על הכוח הצפוני. כוח זה כלל את האניות שנועדו להעביר את הכוחות שהוקצו לכיבושם של אַטו וקיסקה (שני איים בקצה המערבי של האיים האלאוטיים) וכן את כוח המהלומה השני של נושאות המטוסים, שהיה תחת פיקודו של תת־אדמירל קאקוטה, ואשר כלל את שתי נושאות המטוסים הקלות "ריג'ו" ו"ג'ינו", שתי סיירות כבדות ואניות אבטחה נוספות. נושאות המטוסים של קאקוטה, שלהן יועדה המשימה לחפות על הנחיתות במערב האיים האלאוטיים, אמורות היו לפתוח במערכה ב־3 ביוני על־ידי תקיפת דֶטש הרבור (שבאיים האלאוטיים) מן האוויר. בכך קיוו היפנים להונות את האמריקנים באשר לכיוונה של ההתקפה הראשית ולמשוך באופן זה חלק מצי האוקיינוס השקט שלהם צפונה.

על הכוח שיועד לכיבושה של מידוויי פיקד סגן־אדמירל קונדו. עיקר הכוח הזה היה מורכב מ־12 אניות תובלה שהיו תחת פיקודו של תת־אדמירל טאנאקה ושנשאו 5000 לוחמים, כולל יחידות בינוי. את הכוח אבטחו מקרוב סיירת ועשר משחתות. ב־24 במאי התכנסו אניות התובלה בסייפאן, וב־27 במאי הן יצאו בדרכן למידוויי, כשאליהן מצטרף מאוחר יותר כוח סיוע, שכלל ארבע סיירות כבדות ושתי משחתות ואשר היה תחת פיקודו של קוריטה. כוח הסיוע יצא מגואם, ותפקידו היה לחפות על אגפו הדרומי של כוח הנחיתה. סיוע נוסף אמור היה להינתן ע"י כוח האבטחה החזק של הצי השני, שהיה כפוף ישירות לקונדו ושכלל את הסיירת הקלה "זויהו", שתי אניות מערכה, חמש סיירות ושמונה משחתות. את המשימה המרכזית הטיל יאמאטוטו על

המשולב היפני, להשמידן, ולסלול בכך את הדרך למשא ומתן על שלום על־פי תנאיה של יפן. כיבושם במקביל של האיים האלאוטיים המערביים עשוי היה להיות פתיון נוסף. אפילו היו האמריקנים נמנעים מלהגיב על שני המהלכים האלה, היו היפנים זוכים, במקרה הגרוע ביותר, במאחזים מצוינים שמהם ניתן לגלות כל תנועה מאימת של נושאות המטוסים האמריקניות לכיוון איי יפן.

הוויכוח האסטרטגי נמשך עד ה־18 באפריל, עת מבנה של 16 מטוסי B-25 "מיצ'ל" בפיקודו של לוטננט־קולונל (סא'ל) ג'ימז דוליטל תקף במפתיע את טוקיו מנושאת המטוסים "הורנט". הנזקים שנגרמו כתוצאה מהפצצה זו היו מועטים, אולם ההלם הפסיכולוגי שנגרם ליפן היה רב. טיעונו של יאמאטוטו הוכחו עתה כנכונים, וההתנגדות לתכניתו של הצי המשולב נמוגה כליל. למרות שההכנות לכיבושם של פורט מורסבי ושל טולאגי היו בשלב מתקדם מכדי שיבוטלו, פרסם המטה הכללי הקיסרי ב־5 במאי את פקודת הצי מספר 18, שבה הוטל על הצי "לכבוש את מידוויי ונקודות מפתח באיים האלאוטיים המערביים בשיתוף פעולה עם צבא היבשה". מבצע M.I. כפי שהוא כונה, אמור היה להיערך בראשית יוני. כיבושם של מידוויי ושל האיים האלאוטיים היה מטרתו המשנית של המבצע. הצי האמריקני שבאוקיינוס השקט היה יעדו האמיתי של יאמאטוטו.

את היעדים האלה תכננו היפנים להשיג באמצעות חמישה ציים, שכל אחד מהם חולק לשתי קבוצות או יותר. כל היחידות הגדולות יותר אמורות היו לפעול באורח עצמאי למחצה, אך תיאורטית יכלו להגיש סיוע זו לזו, אם הנסיבות היו מחייבות זאת. הוחלט לשלוח חיל חלוץ של צוללות שיסייר לפני הצי המשולב. כמה צוללות מוקמו מול האיים האלאוטיים ומול חופה המערבי של ארה"ב, צוללת אחת סיירה מול מידוויי, על ארבע צוללות הוטל לפטרל לאורך קו העובר 800 ק"מ מערבית לאוּאֶהוּ (אחד האיים הצפוניים

נושאת-המטוסים היפנית "היריו".

האוקיינוס השקט של ארה"ב ולהשמידו, אם יתערב במהלך הפעולה. ברור היה, שהתערבות זו היא כמעט בלתי נמנעת.

יאמאמוטו, שנע בעקבות הכוח העיקרי, פיקד על כל המבצע מאניית הדגל שלו "יאמאטו", שהייתה הגדולה באניות המערכה. הכוח, שכלל את "יאמאטו", שתי אניות מערכה נוספות, את הסיירת הקלה "הושו", סיירת נוספת ו-12 משחתות, אמור היה להתמקם 600 מייל צפונית מערבית למידוויי ו-300 מייל מערבית לנושאות המטוסים של נאגומו, ולהיות בכוננות להנחית את מכת החסד על הכוח האמריקני, לאחר שייפגע קשות מידי נאגומו. לבסוף, כוח האבטחה ששייט בקרבת האיים האלאוטיים ואשר כלל ארבע אניות מערכה ושתי סיירות, אמור היה להינתק מהכוח העיקרי ולהיערך בין האיים האלאוטיים למידוויי, במטרה ליירט כל כוח אויב הנע לאחד מהיעדים האלה.

תכנית מורכבת ועדינה זו, שכללה יעדים רבים ושיטות פעולה מגוונות, חייבה תאום זמנים דקדקני, במיוחד בכל הנוגע לחבירה בזמן של הכוחות השונים. אולם מעל לכול הייתה תכנית זו תלויה בשמירת סודיות

כוח ההלם הראשון של נושאות המטוסים, שהיה תחת פיקודו של סגן-אדמירל צ'יצי נאגומו. כוח זה היה עיקר גאוותו של הצי המשולב וזאת בזכות הישגיו בפרל הרבור, באיי הודו המזרחית ובאוקיינוס ההודי. נאגומו עצמו עמד בראש פלגת נושאות המטוסים הראשונה שכללה את נושאות המטוסים "אקאגי" (אניית הדגל שלו) ו"קאגה". פלגת נושאות המטוסים השנייה, בפיקודו של תת-אדמירל יאמאגושי, שנודע בתוקפנותו הרבה, כללה את נושאות המטוסים "היריו" ו"סוריו". ארבע נושאות המטוסים האלה אובטחו על-ידי כוח מסייע בפיקודו של תת-אדמירל אָבָה – כוח אשר כלל את אניות המערכה "הארונה" ו"קירישימה" ואת הסיירות הכבדות "טוֹנָה" ו"צ'וקומה". לנושאות המטוסים צורף כוח חיפוי נוסף שכלל את הסיירת "נאגארה" ו-11 משחתות. משימתו של נאגומו הוגדרה בדיוק: בשחר ה-4 ביוני היה עליו לתקוף את מידוויי מן האוויר כדי לרככה ולהשמיד את המטוסים האמריקניים המוצבים בה כהכנה לנחיתה, שאמורה הייתה להתחיל ב-5 ביוני עם שקיעת החמה. משימתו השנייה והחשובה יותר הייתה להתמודד עם צי

תחת פיקודו של תת-אדמירל פרנק פלצ'ר. מערכת קוראל סי (ים האלמוגים), שהתנהלה בעקבות זאת (4–8 במאי), הייתה הראשונה שבה נלחמו נושאות מטוסים בנושאות מטוסים, וכן הייתה הקרב הימי הראשון בהיסטוריה שבו לא נוצר קשר עין בין שני הצדדים הירי-בים. טולאגי נפלה לידי היפנים, אולם ההתקפה על פורט מורסבי נהדפה. במהלך הקרב טובעה "לקסינגטון" ואילו "יורקטאון" ניזוקה. בצד היפני טובעה הסירת הקלה "סוהו", נושאת המטוסים "שוקאקו" ניזוקה, ואילו נושאת המטוסים "זויקאקו" איבדה צוותי אוויר רבים, שלהם ניתן היה למצוא תחליף רק כעבור שבועות רבים. כתוצאה מכך לא יכול היה הפיקוד היפני להכליל את שתי נושאות המטוסים האלה במבצע M.I.

באמצע מאי ידע נימיץ בוודאות, שאיי מידוויי יהיו יעד להתקפה אמפיבית גדולה, ולכן עשה ככל יכולתו כדי לחזק את הגנתם. גדוד ההגנה הימית ה-6, שתחת פיקודו של קולונל הולד שֶׁנֶן, תוגבר, וכ־3 ביוני מנה 2138 חיילי מרינס. לרשותו של קפטן סיריל סימארד, שפיקד על יחידות האוויר שבמידוויי עמדו 1494 צוותי אוויר וכן כוחות עזר, שכללו 1000 אנשי צי, 374 חיילי מרינס ו-120 אנשי צבא היבשה. על האיים מוקמו תותחים נ"מ נוספים, נבנו מקלטים חסינים בפני פצצות, והחופים מסביב לסנד איילנד (אי החול) ואיסטרן איילנד (האי המזרחי) שבו מוקם שדה התעופה, מוקשו בצפיפות וגודרו. 19 צוללות נפרסו כך שייגנו על נתיבי הגישה המערביים והצפוניים למידוויי ולאואהו, ומה שחשוב לא פחות, כוחות האוויר תוגברו. עד לאותה עת עמדו לרשותו של סימארד רק 21 מטוסי "בֶּפְלו" מיושנים, שהשתייכו למרינס ו-16 מפציצי צלילה "וינדיקטור". בסוף חודש מאי התווספו לאלה 18 מפציצי צלילה "דאונטלס" של חיל הים, שבעה מטוסי יירוט "ויילדקט", שישה מטוסי טורפדו "אנג'ר" וארבעה מפציצי B-26 "מורדֶר" שעליהם הותקנו פצצות טורפדו. בין 15 ל-18 מבצרים מעופפים

מוחלטת, לפחות עד הרגע שבו אמורה הייתה להתחיל התקפתו של נאגומו כ־4 ביוני. לפיכך נכפתה דממת אלחוט על כל הכוחות בעת תנועתם לעבר מידוויי. "אמאמוטו" ומטהו ביססו את תכניתם על ההנחה שלאמריקנים לא יהיו נושאות מטוסים בקרבת מידוויי בין ה־4 ל־6 ביוני, וכי הם יתחילו לפעול באזור רק לאחר שנאגומו יפתח בהתקפתו. המתכננים היפניים העריכו, שעד ה־7 או ה־8 ביוני לא יהיה צי האוקיינוס השקט של ארה"ב בבחינת אתגר ממשי לצי היפני, וכי עד אז תיכבש מידוויי, וניתן יהיה לעמוד נוכח האיום האמריקני. הכול היה בנוי אפוא על ההערכה, שהאמריקנים יפעלו ויגיבו על-פי הערכותיהם ותקוותיהם של היפנים.

אולם היפנים לא ידעו, שבראשית שנת 1942 עלה בידי יחידת מודיעין של הצי האמריקני, שהייתה מוצבת בפרל הרבור, לפענח את הקוד של הצי שלהם. עד סוף חודש אפריל הצליחו המפענחים לשבץ יחדיו די פיסות מידע, ובאמצעותן הם קיבלו תמונה מדויקת באשר לתכניותיהם של היפנים ובאשר למידת התקדמותם בהכנות לביצוען. כשברשותו מידע זה, יכול היה האדמירל צ'יסטר נימיץ – מפקדו העליון של צי האוקיינוס השקט של ארה"ב – לפרוס את כוחותיו באופן שיקנה לו לפחות סיכוי כלשהו לעמוד נוכח המתקפות היפניות. נימיץ, שתחת פיקודו היו לא רק הצי, אלא גם אזורים נרחבים באוקיינוס השקט (למעט השטחים שבדרום מערבו של האוקיינוס השקט, אשר היו בפיקודו של גנרל מֶקֶ ארתור), נהנה כתוצאה מכך משליטה אסטרטגית וטקטית נרחבת על רוב הכוחות האמריקני יים שבזירת האוקיינוס השקט. הוא העמיד את הגנתם של פורט מורסבי, שבדרום מזרחה של גיניאה החדשה, ושל טולאגי, שבמזרח איי שלמה, בראש סולם העדיפויות שלו. ההתקפה היפנית על שתי נקודות אלה אמורה הייתה להתחיל כ־3 במאי, ולשם הדיפתה הקצה נימיץ את כוח משימה מספר 17, שכלל את נושאות המטוסים "יורקטאון" ו"לקסינגטון", ושהיה

המטוסים שלו תיפתח הדרך בפני היפנים להוואי ולחופה המערבי של ארה"ב, הציג נימיץ את תכנית המבצעים שלו ב־27 במאי. עליפי תכנית זו נצטוו פלצ'ר וספרואנס "להסב את מירב הנזק לאויב עלידי שימוש בטקטיקה של התשה". בפקודה מיוחדת הוסיף נימיץ ואמר: "בבצעכם את המשימה שהוטלה עליכם... תונחו עלידי עקרון הסיכון המחושב, שאותו תפרשו כהימנעות מחשיפת כוחכם להתקפה של כוחות אויב עדיפים אלא אם יישקף לכם סיכוי סביר להסב... נזק רב יותר לאויב". הוא פקד על פלצ'ר ועל ספרואנס להתמקם צפונית-מזרחית למידוויי, והיה זה צעד נבון, שהציבם באגפן של נושאות המטוסים של נאגומו, אך מחוץ לטווח החיפושים של האויב המתקרב. כשחברו יחדיו כוח משימה 16 ו־17, קיבל פלצ'ר, בתוקף היותו הקצין הבכיר יותר, את הפיקוד על הכוח המשולב, אולם משום שלרשותו של ספרואנס עמד כוח המשימה הגדול מבין השניים ובו נושאות המטוסים המהירות יותר וצוותי האוויר המנוסים יותר, עתיד היה ליהנות מהשפעה רבה על ההחלטות הטקטיות שהתקבלו במהלך המערכה.

כוח משימה 16 יצא את פרל הרבור ב־28 במאי, ויומיים אחרי כן יצא את הנמל כוח "יורקטאון". לאחר שתדלקו בים, נפגשו שני כוחות המשימה ב"פוינט לֶק" (נקודת מזל) כ־325 מילין צפונית-מזרחית למידוויי, זמן קצר לפני צהרי ה־2 ביוני. כך יוצא, שעוד לפני הגעת הצוללות היפניות למקומות שנקבעו להן, היו פלצ'ר וספרואנס כבר מעבר לקווי הפטרול שלהן ובעמדות טקטיות עדיפות. בינתיים יצאה כל הארמדה היפנית העצומה מיפן, סיפאן וגואם בימים שבין ה־20 ל־28 במאי, כאשר כל מרכיביה נעים מזרחה לעבר יעדיהם במספר רב של ראשי חץ. נאגומו יצא את נמל האשיראג'ימה כבר ב־26 במאי, יומיים לפני יציאתו של עיקר הכוח, ונושאות המטוסים שלו נמצאו בשלביו הראשונים של המסע כ־600 מילין לפני יאמאמוטו.

B-17, שטסו מדי יום בין אואהו למידוויי צורפו אף הם לכוח האווירי של מידוויי, בעוד שמספרם של מטוסי הים מדגם "קטלינה", ששימשו למטרות סיור, הוגדל ל־32. בסך הכול היו במידוויי ב־4 ביוני 121 מטוסים. למרות שנימיץ נקט אמצעי הגנה אלה, הוא היה מודע לכך, שגורלה של מידוויי תלוי בסופו של דבר בסיוע ימי. ודווקא בתחום זה עמדו לרשותו אמצעים מועטים, כאשר חמור במיוחד היה המצב בתחום נושאות המטוסים. "אנטרפרייז" ו"הורנט", שהשתייכו לכוח משימה 16 שבפיקודו של סגן־אדמירל ויליאם הולזי, נקראו לשוב ממשימת הפטרול שביצעו בדרום האוקיינוס השקט, וב־26 במאי הן נכנסו לפרל הרבור. "יורקטאון" הפגועה, שהייתה נושאת המטוסים היחידה, ששרדה מכוח משימה 17 של פלצ'ר, נכנסה לנמל ב־17 במאי, ומייד הוכנסה למבדוק. בעבדם יומם ולילה הצליחו אנשי המספנות של פרל הרבור להשלים תיקונים, שבדרך כלל היו מתמשכים שבועות ארוכים. תיקונים רבים היו בבחינת אלתורים ארעיים, ושלוש דוודים פגועים כלל לא תוקנו, דבר שהפחית את מהירותה של "יורקטאון", אך הבלתי יאומן הושג, וב־30 במאי היא שבה להפליג. לליוון של "אנטרפרייז" ו"הורנט" ניתן היה להקצות רק חמש סירות כבדות, סיירת קלה אחת ותשע משחתות, בעוד ש"יורקטאון" אובטחה רק עלידי שתי סירות כבדות וחמש משחתות. נימיץ, שהחליט להתרכז בהגנה על מידוויי, יכול היה להקצות להגנתם של האיים האלאוטיים לא יותר מאשר שתי סירות כבדות ושלוש סירות קלות וכן עשר משחתות. בינתיים חלה הולזי, שהיה ידוע במזגו הנמרץ ובאישיותו הססגונית, ואת מקומו תפס תת־אדמירל רימונד ספרואנס, שעד אז פיקד על הסיירות והמשחתות של כוח משימה 16. ספרואנס לא היה טייס, אולם חריפותו ויכולתו לשקול דברים בקור רוח עתידים היו להיות נכס חשוב לקראת הבאות. ביודעו היטב, שאם יאבד את שלוש נושאות

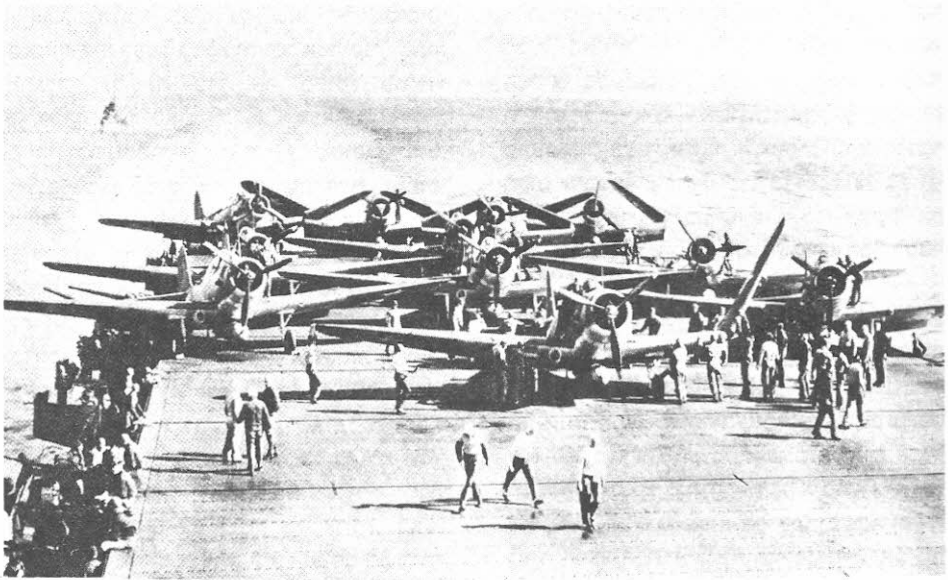
ממיווי. כאשר הגיע נאגומו ב־2 ביוני ב־13.30 לנקודה, שבה צריך היה לשנות את נתיבו לקראת השלב האחרון במסע למיווי, הוא נאלץ לשבור את דממת האלוט, ולשדר את הפקודות המתאימות, משום שאיבד קשר עין עם אניותיו. אולם מזג האוויר גם הגן עליו מפני מטוסי הסיוור האמריקניים. החל מה־30 במאי החלו 20 מטוסי קטלינה שהיו מוצבים במיווי לסרוק קשת רחבה המשתרעת מדרום מערב לאי ועד לצפון־מזרחו ובעומק של 700–800 מייל, וכן היה מטוס קטלינה בודד ממריא בשעות הבוקר המוקדמות כדי שיוכל להיות עם שחר בנקודה המשוערת שבה ימריאו המטוסים היפניים מנושאות המטוסים שלהם. מטוסי ה־B-17 החלו אף הם לבצע משימות סיור בכיוון מערב, אך למרות כל הפעילות הזו לא נתגלה שום כוח יפני עד שעות הערב של ה־2 ביוני.

ב־3 ביוני, עם התקרבות כוחותיו של יאמאמוטו ליעדיהם, החלו שני הצדדים בהתקפות הגישוש שלהם. עם שחר תקפו מטוסי של קאקוטה את דֶטש הרבור, וגרמו נזק ניכר למכלי הדלק ולמתקנים אחרים שבמקום, אולם נימץ לא אפשר לאירועים אלה שבצפון הרחוק להוציא אותו מאיוונו. סמוך לשעה 09.00 גילה מטוס "קטלינה", שהיה במשימת סיור 700 מילין מערבית למיווי, אניות יפניות הנעות במבנה לעבר האי. המפקדים האמריקניים, שציפו כי נאגומו יתקיף מכיוון צפון־מערב, העריכו נכונה, שהמדובר בכוח הפלישה עצמו, ופעם נוספת דחו את הפתיון שהוגש לנושאות המטוסים שלהם. בצהריים המריאו תשעה מטוסי B-17 ממיווי והפציצו את כוח הפלישה מגובה שבין 8,000 ל־12,000 רגל, אולם התקפתם הייתה בלתי יעילה. ארבעה מטוסי "קטלינה" המצוידים במכ"ם, תקפו את הכוח הזה פעם נוספת ב־01.43 בבוקרו של ה־4 ביוני, אך למרות שהם הצליחו להסב נזקים למכלית "אקבונו מארו", הרי זו המשיכה לשוט עם המבנה. בשלב זה נעו פְּלֶצ'ר וספרוֹאָנס לכיוון

ליאמאמוטו ולנאגומו הייתה סיבה טובה לדאגה במהלך מסעם, שכן הם היו שרויים באי ודאות כאשר למקום הימצאותן של נושאות המטוסים האמריקניות. היפנים האמינו, שהטביעו שתי נושאות מטוסים במערכת קוראל סי ובכלל זה את "יורקטאון". היפנים גילו את שתי נושאות המטוסים של הולזי לאחרונה ב־18 במאי באיי שלמה, אולם הערכתם הייתה, שמשם הן הועברו לפרל הרבור. כדי לוודא זאת הוקצו שני מטוסים ימיים מאיי מרשל, שעליהם הוטל לתדלק מצוללת בשרטוני פֶּנְג' פריג'ט, 500 מייל צפונית־מערבית להוואי, ומשם לטוס מעל לפרל הרבור בערבו של ה־30 למאי. אולם כשהגיעה הצוללת היפנית לשרטונים היא גילתה, שאלה נתפסו כבר על־ידי האמריקנים, שהפכו את המקום לכסיס של מטוסים ימיים. כתוצאה מכך נאלצו היפנים לבטל את טיסת הסיור שלהם מעל לפרל הרבור. יוצא אפוא שהן שרשרת הצוללות היפניות, שסגרו על הוואי ממערב, והן מטוסי הים היפניים לא הצליחו לגלות את נושאות המטוסים האמריקניות. אולם גם כך הצטבר אצל היפנים בין ה־31 במאי ל־1 ביוני מידע רב ממקורות שונים, שהצביע על כך שתכניתם ידועה לאמריקנים. כך, למשל, גילו היפנים עלייה ניכרת בנפח התקשורת מהוואי, וכן נודע להם על שהאמריקנים מיקמו שרשרת של צוללות דרומית מערבית למיווי, והגדילו את טווח הסיורים של מטוסייהם מהאי. אך בהעדר כל אישור שנושאות המטוסים האמריקניות אכן יצאו לים, נשאר יאמאמוטו בטוח, שהכול מתנהל כשורה.

בגלל יכולת הקליטה המוגבלת של מכשירי הקשר שעל סיפון "אקאגי", לא קיבל נאגומו חלק ניכר ממידע חשוב זה, ויאמאמוטו ומטהו, אשר העדיפו לשמור על דממת אלוט, נמנעו אף הם מלשדרו אליו. נאגומו גישש אפוא באפלה ולא רק בגלל דממת הרדיו, כי אם גם משום שב־1 ביוני נכנס לחזית של עננים כבדים ושל ערפל, שהשתרעה עד 340 מילין

מטוסים אמריקניים על סיפון נושאת-המטוסים "לקסינגטון".

תשעה מכל נושאת מטוסים. מטוסי ה"קייט" וה"וואל" היו חמושים בפצצות המתאימות למטרות יבשה. נאגומו שיגר גם שבעה מטוסי סוור, כולל שני מטוסי סוור ימיים שהמריאו מהסירות הכבדות "טונה" ו"צ'יקומה". מטוסי הסוור אמורים היו להתפרס על פני גזרת חיפושים המשתרעת מצפון-מזרח ועד לדרום-מזרח ובעומק של 300 מייל. בדרך כלל נהוג היה לשגר גל שני של מטוסי סוור כשעה לאחר המראתו של הגל הראשון, אולם נאגומו, שעדיין סבור היה שאין כוחות ימיים עוינים בסביבה, נמנע מלנקוט אמצעי זהירות שגרתי זה של ביצוע סוורים אוויריים בשני שלבים. יתר על כן, אחד המטוסים הימיים של הסירת "טונה" המריא באיחור של 30 דקות – בשעה 5 – בגלל תקלה שנתגלתה במעוט. לתקלה זו, שבאותו רגע נתפסה כפעוטה, נודעו השלכות מרחיקות לכת על המשך המערכה.

דרום-מערב כדי להגיע עם שחר לנקודה, המרוחקת 200 מייל צפונית ממידוויי, ואשר ממנה יהיו מרוחקים כדי טווח טיסה מנאגומו. נושאות המטוסים של נאגומו, שהחלו לצאת מאזור מזג האוויר הגרוע, אם כי נהנו עדיין מחיפוי של שמים מעוננים חלקית, התקרבו לנקודה המרוחקת 240 מייל צפונית-מערבית ממידוויי, שממנה תוכנן להזניק את המטוסים. בשחר ה-4 ביוני היו נושאות המטוסים של שני הצדדים מרוחקות כ-250 מייל אלה מאלה על גבי ציר שהתמשך ממזרח למערב.

ב-04.30 בבוקר שיגרה "יורקטאון" עשרה מטוסי "דאוונטלס" כדי שיבצעו סריקה בקשת המשתרעת 100 מייל צפונית לכוח האמריקני. בינתיים המריאו מנושאות המטוסים של נאגומו 108 מטוסי יירוט ומטוסי הפצצה כדי לתקוף את מידוויי. מוביל הכוח היה לוטננט ג'ישי סומונאגה. כוח זה כלל 36 מפציצי טורפדו "קייט" מנושאות המטוסים "היריו" ו"סוריו"; 36 מפציצי צלילה "וואל" מנושאות המטוסים "אקאגי" ו"קאגה" ו-36 מטוסי "זירו" –

* מעוט (CATAPULT) – מתקן להדיפת מטוס לחלל האוויר.

במידוויי עצמה נעשו הכנות לקדם את פני הכוח האווירי היפני. בין 06.00 ל-06.15 המריאו כל המטוסים השמישים, כאשר מטוסי היירוט ממריאים ראשונים כדי ליירט את טומונאגה, בעוד ששאר המטוסים הופנו לעבר מקום הימצאו של נאגומו. 15 מפציצי B-17, אשר המריאו עוד בטרם שחר כדי לתקוף את כוח הפלישה עצמו, הופנו אף הם לעבר נושאות המטוסים היפניות.

מטוסי ה"בפלו" וה"וויילדקט" גילו את הכוח של טומונאגה ונכנסו עמו לקרב פחות מ-30 מייל לפני מידוויי, ואף זקפו לעצמם כמה הצלחות, אולם מטוסי ה"זירו" המלווים נתגלו כעדיפים בהרבה. 17 מהמטוסים המגנים אבדו, ושבעה נוספים ניזוקו קשה. מפציציו של טומונאגה המשיכו אפוא בדרכם, ובשעה 06.30 נפלו הפצצות הראשונות על מידוויי. את פני המפציצים היפניים קדמה אש נ"מ עזה, אולם עד השעה 06.50 נפגעו מתקנים רבים על איי מידוויי. מוצב הפיקוד הימי וחדר האוכל שבאיסטרן איילנד נהרסו כליל, ואילו תחנת הכוח ומערכת הדלק נפגעו קשה; בסנד איילנד נהרסו מכלי הדלק וההנגר של המטוסים הימיים, ואילו בבית החולים ובמחסנים אחזו להבות. אולם האבדות היו קלות – רק 11 איש נהרגו. על-פי הערכות שנעשו מאוחר יותר התברר, שכשליש מהכוח היפני התוקף הושמד. למרות הנזק שנגרם על האיים, הבין טומונאגה, שהכוח האווירי של מידוויי לא נהרס, ובשעה 07.00 שידר לכן לנאגומו: "יש צורך בגל התקפה שני".

בעוד נאגומו שוקל את ההשלכות של הודעה זו, התקרבו ששת מטוסי ה"אנג'ר" וארבעת מטוסי ה-B-26 "מורדר" שהמריאו ממידוויי במהירות לעבר נושאות המטוסים היפניות. הם נתגלו כמה מייל לפני יעדיהם, דבר שאפשר לנושאות המטוסים לתגבר את סיורי האוויר שלהן.

מטוסי ה"אנג'ר" החלו את התקפתם ב-07.10 ונתקלו באש נ"מ צפופה ובמטוסי "זירו". חצי ממטוסי ה"אנג'ר" הופלו עוד

אבל נאגומו הכין גל שני של מטוסים, שאמור היה לטפל בכל כוח ימי אמריקני, שהיה מתגלה. גל זה כלל 36 מטוסי טורפדו מ"אקאגיי" ו"קאגה", 36 מפציצי צלילה מ"הירי" ו"סוריי" ועוד 36 מטוסי יירוט. הפעם נשאו מטוסי ה"קייט" טורפדות, ומטוסי ה"וואל" נשאו פצצות חודרות שריון.

לוטננט הווארד אָדי, אשר סרק עם מטוס "קטלינה" את הגזרה החשובה שמצפון-מערב למידוויי גילה ב-05.10 מטוס ימי יפני, שהיה בדרכו למידוויי. אָדי המשיך אפוא את סריקתו כשהוא טס לכיוון שממנו בא המטוס היפני. ב-05.30 הוא גילה את נושאות המטוסים היפניות, וב-05.34 הוא דיווח על כך למידוויי. 20 דקות מאוחר יותר הוא שידר: "שתי נושאות מטוסים עם ליווי של אניות, כאשר נושאות המטוסים בראש, כיוון (ביחס למידוויי) 320°, מרחק 180 (מייל ממידוויי) נתיב 135°, מהירות 25 קשר". טיים נוסף של מטוס "קטלינה" שסרק אזור דרומי יותר ראה את מטוסי של טומונאגה, וב-05.45 הוא שידר אזהרה: "מטוסים רבים טסים לכיוון מידוויי. כיוון 320°, מרחק 150".

למרות שנתגלו רק שתיים מנושאות המטוסים היפניות, ולמרות שדיווחו של אָדי באשר למיקומן של נושאות מטוסים אלה לא היה מדויק בכ-40 מייל, קיבל פלצ'ר לפחות מושג כלשהו באשר למקום הימצאו של נאגומו. לפיכך פקד פלצ'ר על מטוסי הסיוור שלו לחזור, וב-06.07 הורה לספרואַנס "לנוע לכיוון דרום-מערב ולתקוף את נושאות המטוסים של האויב כאשר אלה תתגלינה בוודאות". כוח משימה 16 פנה לכיוון החדש והגדיל את מהירותו ל-25 קשר, כאשר פלצ'ר מבטיח להצטרף לאחר שמטוסי ה"דאונטלס" שלו ישובו. בינתיים לא האיר המזל למטוסי הסיוור של נאגומו. אחד מהמטוסים הימיים של "צ'קומה" נאלץ לחזור זמן קצר לאחר המראתו בגלל תקלה במנוע, ואילו מטוס אחר, שאמור היה לסרוק את השטח שבו נמצאו נושאות המטוסים האמריקניות, לא מצא דבר.

על אותם מטוסים, שחימושם טרם הוסב לפצצות.

בשעה שנאגמו חיכה למידע מדויק יותר, הותקפו נושאות המטוסים היפניות על-ידי 16 מטוסי ה"דאוונטלס" שיצאו ממידוויי ושהיו בפיקודו של מיג'ר לופטון הנדרסון. בגלל חוסר ניסיונה של הטייסת בחר מפקדה לתקוף בשיטה של הפצצת גלישה נמוכה, שחשפה את מפציצי הצלילה למטוסי ה"זירו". כמה מן המפציצים – כולל זה של המפקד – הופלו עוד בטרם היה סיפק בידם לשחרר את פצצותיהם. שאר המטוסים תקפו מגובה שבין 300 ל-500 רגל, כשהם מתרכזים על "היריו", אולם מתוך 10 הפצצות שהוטלו אף לא אחת פגעה. רק חצי מן הכוח, כשישה מטוסים מתוכו פגועים קשה, חזר למידוויי.

בשעה 08.09 נתקבלה ההודעה הבאה מהמטוס הימי של "טונה": "כוח האויב כולל חמש סיירות וחמש משחתות." הודעה זו הרגיעה את נאגמו שכן התברר לו, כי הוא חשש לשווא מפני נושאות המטוסים האמריקניות. עתה הוא יכול היה להתכונן פעם נוספת לתקוף את מידוויי. אולם בין 08.14 ל-08.20 שוב הותקפו נושאות המטוסים שלו. הפעם על-ידי 15 מפציצי B-17 ו-11 מטוסי "וינדיקטור" שהמריאו ממידוויי. מטוסי ה-B-17 שהפציצו מגובה של 20,000 רגל התרכזו על "היריו" ו"סוריו", בעוד שמטוסי ה"וינדיקטור" האיטיים יותר אולצו כתוצאה מעליונותם של מטוסי ה"זירו" להעתיק את התקפתם לעבר מטרה קרובה אחרת, ובחרו באניית המערכה "הארונה". כל מטוסי ה-B-17 חזרו בשלום, וגם ממטוסי ה"וינדיקטור" הופלו רק שניים, אך המטוסים התוקפים לא יכלו לרשום לזכותם ולו פגיעה אחת באניות היפניות. הצוללת האמריקנית "נאוטילוס" שהגיעה אף היא לזירת הקרב, שיגרה ב-08.25 טורפדו לעבר אניית מערכה יפנית, אך החטיאה. לעומת זאת עלה בידה להתחמק מפצצות העומק שהושלכו עליה. כוחו של נאגמו יצא אפוא ללא פגע מחמש

לפני שהספיקו לשגר את הטורפדות, ורק מטוס אחד שב לבסיסו שבמידוויי, כשהוא פגוע קשה. גורלם של מטוסי ה-B-26 לא שפר עליהם. מגובה 200 רגל ובמרחק של 800 יארד מנושאות המטוסים הם שחררו את הטורפדות שלהם, אולם הם לא יכלו לרשום לזכותם אף פגיעה אחת. שני מטוסי "מורדר" הושמדו. אחד מהם נפל בסמוך ל"אקאגיי". בשתי ההתקפות הצליחו נושאות המטוסים היפניות להתחמק בקלות מהטורפדות האמריקניים הבלתי אמינים.

נאגמו, שלא היה ער לסכנה האמיתית, החליט בעקבות אירוע זה לתקוף פעם נוספת את איי מידוויי מן האוויר כדי לחסל את מה שנראה לו כאיום המיידי נגדו – המטוסים המוצבים באיים. לפיכך הוא הורה ב-07.15 להכין גל שני של מטוסים שיהיה בכוננות לתקוף את מידוויי. עבור משימה זו חומשו מחדש כל מטוסי הטורפדו ומפציצי הצלילה בפצצות המיועדות למטרות יבשה. הייתה זו משימה קלה יחסית לביצוע במטוסי הצלילה, אולם ב"אקאגיי" וב"קאגה" הייתה פעולה זו כרוכה בהורדת מטוסי ה"קייט" מסיפון ההמראה לסיפון ההנגר שלמטה, כדי שניתן יהיה להחליף את הטורפדות. זו פעולה הגוזלת זמן רב. פעולת חימושם מחדש של המטוסים הייתה בעיצומה, עת קיבל נאגמו הודעה ששינתה את כל המצב. היה זה אירוני שדווקא המטוס הימי, שהמריא באיחור מסיפון "טונה", נשלח לסרוק את השטח שבו, כך הסתבר, נמצאו נושאות המטוסים האמריקניות. ב-07.28 דיווח הטייס: "מזהה מה שנראה כעשר אניות שטח עיונות. כיוון (לעומת הכוח היפני) – 10° , מרחק – 240 מייל ממידוויי, נתיב 150° , מהירות – יותר מ-20 קשר". למרות שטייסו של המטוס הימי לא זיהה נושאות מטוסים, ידע עתה נאגמו, באיחור של 30 דקות, שניצב מולו איום חמור חדש. ב-07.45 הורה להפסיק את חימושם מחדש של המטוסים לקראת תקיפתה של מידוויי ולהתכונן "לתקוף יחידות צי של האויב". לצורך זה פקד להשאיר את הטורפדות

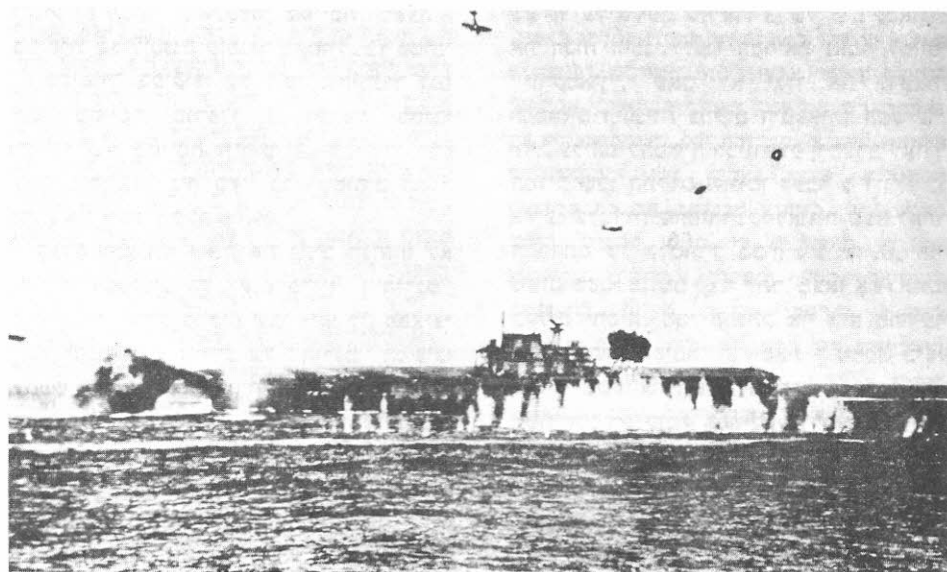
בשעה 09.00 נראה היה, שהעניינים מתנהלים כשורה, שכן השמשת המטוסים כמעט הושלמה. לאחר שהודיע ליאמאמוטו, שנמצא כ-500 מייל מאחוריו, על כוונותיו, פקד נאגומו ב-09.18 על שינוי של 90° בנתיב למזרח-צפון-מזרח, לא רק כדי להפחית את הסכנה שנשקפה לו מהכוח האווירי שבמידוויי, אלא גם כדי להגיע לעמדת יתרון על פני כוח המשימה של האויב. הוא קיווה שיוכל לשגר לפחות 36 מפציצי צלילה ו-54 מפציצי טורפדו בסביבות השעה 10.30. לרוע המזל החלה "אקאגיי" לקלוט דיווחים שלפיהם מתקדמים כמה מבנים של מטוסים אמריקניים לעבר אניותיו של נאגומו, וכי אלה רבים מכדי שיבואו מנושאת מטוסים אחת. לפיכך שיגרה "סוריו" מטוס סיור כדי לעמוד על כוחו המדויק של צי השטח האמריקני שבאזור.

כל אותו הזמן המשיכו פלצ'ר וספרואנס בהכנותיהם. ספרואנס תכנן בתחילה לשגר את מטוסיו בשעה 09.00, בשלב שבו תהיינה אניותיו של נאגומו, העושות את דרכן למידוויי, מרוחקות רק 100 מייל מהאניות של כוח משימה 16. אולם כשנתקבלו הידיעות על התקפתו של טומונאגה, החליט ספרואנס להקדים את התקפתו לשעה 07.00 בשלב שבו יהיה נאגומו מרוחק ממנו כדי 155 מייל. ראש המטה שלו, קפטן מילס בראונינג, חישב ומצא, שמטוסיו של טומונאגה ינחתו על נושאות המטוסים שלהם בסביבות השעה 09.00, וכי ניתן יהיה לתפוס את נושאות המטוסים היפניות בשלב שבו מכינים עליהן את המטוסים להתקפה נוספת על מידוויי. מאחר שלמטוסי היירוט ולמטוסי הטורפדו האמריקניים היה טווח לחימה של 175 מייל, הרי שהמרווח שנותר לטעות כלשהי היה צר ביותר, אולם ספרואנס חש שכדאי לקחת סיכון זה. למרות שנתגלו רק שתי נושאות מטוסים, הרי הוא גילה העזה רבה בכך שתכנן התקפה במלוא העצמה, כשהוא שומר רק מטוסי יירוט מועטים להגנה על נושאות המטוסים שלו.

להלך שהמריא מ"אנטרפרייז" ואשר המוביל

התקפות אוויר נפרדות, אולם ב-08.20 הוא קיבל את ההודעה שממנה חשש יותר מכול. טייסו של מטוס הסיור הימי השייך ל"טונה" הודיע בזהירות ובאיחור רב: "את האויב מלווית ככל הנראה נושאת מטוסים, המהווה את המאסף". "היריו" ו"סוריו" היו עתה כמעט מוכנות לשגר את מפציצי הצלילה שלהן, ויאמאגושי אף תמך בתקיפה מיידית. אולם למרות שחלפו כמעט ארבע שעות מאז יצא הגל הראשון לעבר מידוויי, לא היה נאגומו במצב שבו יכול היה לשלוח גל התקפה שני במלוא העצמה, שכן מטוסי טורפדו רבים שעל נושאות המטוסים "אקאגיי" ו"קאגה" היו עדיין חמושים בפצצות שיועדו לתקיפתה של מידוויי. יתר על כן, לו הייתה ההתקפה מתבצעת באופן מידי, צריך היה לשלוח את המפציצים ללא ליווי הולם, שכן רוב מטוסי הקרב נותרו כמעט ללא דלק לאחר שהזנקו מספר פעמים כדי להגן על נושאות המטוסים. כמו כן צריך היה לקחת בחשבון את מטוסיו של טומונאגה, שחזרו ממידוויי כשמכלי הדלק שלהם ריקים וחלקם אף פגוע. השמשתם המהירה של מטוסים אלה הייתה חיונית ביותר. לכן החליט נאגומו לדחות את ההתקפה עד שיעמדו לרשותו המטוסים שתקפו את מידוויי, ואשר חומשו כך, שיוכלו להגן על נושאות המטוסים. בדעתו היה לסגת מעט צפונה כדי להתחמק מהתקפות אמריקניות נוספות, להתארגן, וכשיהיה מוכן, לשלוח כוח תקיפה אחד גדול, שישמיד את צי האויב. בינתיים הורה להוריד את כל המטוסים שעל סיפון ההמראה לסיפון נמוך יותר כדי לאפשר למטוסיו של טומונאגה לנחות, וכן הורה לחמש את כל המפציצים של גל ההתקפה השני בטורפדות ובפצצות חודרות שריון.

כשהחלו מטוסיו של טומונאגה לחזור בשעה 08.37 עמלו צוותי התחזוקה שבסיפון ההנגר בקצב רצחני כדי לחמש מחדש את המטוסים זו הפעם השנייה באותו בוקר. כתוצאה מלחץ הזמן שאליו נקלעו הם ערמו את הפצצות שהורידו מהמטוסים על הסיפון לצדם, במקום להחזירן למחסני התחמושת. אך למרות הכול,

הקרב בעיצומו: מטוסים יפניים תוקפים את נושאת-המטוסים האמריקנית "הורנט".

מטוסי ה"ויילדקט" של טייסת יירוט 6, שאמורים היו לחפות על טייסת הטורפדו 6 של לוטננט-קומנדר אויגן לינדזי, התקמו בטעות מעל לטייסת טורפדו 8 של לוטננט-קומנדר ג'ון נלדרון ושהמריאה מ"הורנט".

במהלך הקרב שעתיד היה להתרחש מאוחר יותר הם חיכו לשווא לאות הקריאה המוסכם מראש של לינדזי, שלפיו הם אמורים היו לחוש לעזרתו, וכך יצא שטורפדו 6 וטורפדו 8 תקפו למעשה ללא חיפוי. התמונה הכללית שהתקבלה אפוא הייתה, שכוח משימה 16 שלח 4 קבוצות אוויריות נפרדות: מפציצי הצלילה של מקלאסקי, מטוסי היירוט ומפציצי הצלילה של "הורנט"; טורפדו 8 של ולדרון, שלוותה על-ידי מטוסי ה"ויילדקט" של טייסת היירוט 6, ולבסוף טורפדו 6 של לינדזי.

פלצ'ר שהיה על סיפונה של "יורקטאון" האיתית יותר, נמנע מלהזניק את מטוסיו, משום שלא היה בידיו כל מידע מבוסס באשר להימצאן של שתי נושאות המטוסים היפניות הנותרות. אולם ב־08.38 החליט גם הוא כי אין לחכות יותר. בשמרו כמה מטוסים לאבטחה,

שלו היה לוטננט-קומנדר קלרנס מקלאסקי כלל 33 מפציצי צלילה "דאוונטלס" מטייסת הפצצה 6 וטייסת סיור 6; 14 מטוסי טורפדו "דנסטיטור" מטייסת טורפדו-6 ועשרה מטוסי יירוט "ויילדקט" מטייסת יירוט 6. הלהק של "הורנט" שהמוביל שלו היה לוטננט-קומנדר סטנהופ רינג כלל 35 מטוסי "דאוונטלס" מטייסת הפצצה 8 וטייסת סיור 8; 15 מטוסי "דנסטיטור" מטייסת טורפדו 8, ו־10 מטוסי "ויילדקט" מטייסת יירוט 8. מטוסי היירוט אמורים היו לחפות על מטוסי הטורפדו האיטיים יותר, שהמריאו אחרונים. מאחר שהיה צורך להעלות עוד כמה מטוסים מסיפון ההנגר, אמורה הייתה מלאכת השיגור להימשך שעה, ובמהלכה נאלצו ראשוני המטוסים שהמריאו לחגו באוויר מעל לנושאות המטוסים.

ב־07.45, כשכמה ממטוסיו עדיין על הסיפון, ידע ספרואגנס שמטוס ימי יפני גילה את כוחו, ולכן החליט שלא להמתין יותר. הוא הורה למקלאסקי לצאת למשימתו, בידועו שבכך הוא מפחית מסיכויי להשיג התקפה מתואמת. כל המטוסים היו באוויר עד השעה 08.06 אולם

הזניק 17 מטוסי "דאונטלס" מטייסת הפצצה 3 בפיקודו של לוטננט-קומנדר מקסוול; 12 מטוסי "דנסטיטור" בפיקודו של לוטננט-קומנדר לנס מסי מטייסת טורפדו 3 ושישה מטוסי "ויילדקט" מטייסת יירוט 3 בפיקודו של לוטננט-קומנדר ג'ון סץ'. כל המטוסים האלה היו באוויר עד השעה 09.06.

בגלל שנאגמו שינה את נתיב תנועתו לא הצליחו המטוסים של "אנטרפרייז" ו"הורנט" למצוא את האויב במקום שבו ציפו לו. מפציצי הצלילה ומטוסי היירוט של "הורנט" המשיכו לחפש בכיוון דרום-מזרח כשהם טסים מעל לעננים – אך לשווא. מטוסי היירוט נאלצו לנחות בים ברגע שאול הדלק במכליהם, בעוד שמפציצי הצלילה בעלי הטווח הארוך יותר חזרו 21 ל"הורנט" ו-14 פנו למידוויי – שם התרסקו. אולם טייסת טורפדו 8, שטסה נמוך יותר, התנתקה מהחיפוי שלה עקב עננים שהפרידו בין שני הכוחות, ופנתה לעבר נתיב מערבי יותר. ב-09.20 גילה ולדרון אניות אויב בכיוון צפון-מערבי, ולמרות שלא עמד לרשותו סיוע של מטוסי יירוט החל מיד בתקיפה. מול האש נ"מ העזה שקידמה את פניהם ונוכח מטוסי היירוט היפניים, שנכנסו לקרב עם מטוסי ה"דנסטיטור" האיטיים עוד בהיותם כמה מייל ממטרתם, לא היה לאמריקנים כל סיכוי. במהלך הטבח שנעשה בכוח האמריקני הצליחו רק מטוסי "דנסטיטור" מועטים לשחרר את הטורפדות שלהם. כל מטוסי של נלדרון הופלו מבלי שהצליחו להשיג ולו פגיעה אחת.

טייסת טורפדו 6 של לינדזי, שחסרה אף היא חיפוי של מטוסי קרב, גילתה מעט מאוחר יותר את נושאות המטוסים היפניות. היה זה זמן קצר אחרי השעה 09.30. לינדזי פיצל את הטייסת שלו כך שתתקיף את "קאגה" משני צדיה, אולם פעם נוספת נפלו מטוסי ה"דנסטיטור" קרבן למטוסי ה"זירו" העדיפים. עשרה מטוסי "דנסטיטור", כולל זה של לינדזי, הופלו, ומתוך אותם מטוסים שלא נפגעו, אף לא אחד הצליח לפגוע במטרה. התקפה זו הסתיימה זמן קצר לאחר השעה 10, בסמוך לזמן שבו גילה מסי,

שפיקד על טייסת טורפדו 3 של "יורקטאון", את הכוח היפני. לפני המריאם נאמר לטייסי "יורקטאון", שאם לא יגלו את נושאות המטוסים היפניות במקום הימצאותן המשוער, יהיה עליהם להמשיך לכיוון צפון-מערב לאורך הנתיב שבו התקדם נאגמו לעבר מידוויי. כך אירע, שלמרות שהם הוזנקו לאוויר שעה לאחר המראתם של המטוסים מכוח משימה 16, הרי משום שטסו בנתיב קצר יותר, מצאו את נאגמו בקלות יחסית. מסי התנתק אף הוא מהחיפוי שלו במהלך הטיסה, כך שאת התקיפה ביצע לבדו בשעה 10.15, כשהוא מתמקד על "סוריו". רק קומץ ממטוסי ה"דנסטיטור" של טורפדו 3 הגיעו לעמדות שיגור נוחות של הטורפדות שלהם במחיר של עשרה מטוסים מופלים. עד השלב הזה איבדו נושאות המטוסים האמריקניות 35 מטוסי טורפדו בשלוש ההתקפות האלה בלי שהושגה פגיעה כלשהי בכוח היפני. אך למרות זאת לא הייתה הקרבתן של טייסות הטורפדו לשווא. מטוסי ה"זירו", שהגנו על הכוח היפני, נמשכו לקרבות אוויר בגבהים נמוכים, ונושאות המטוסים היפניות, שלא היו מצוידות במכ"ם, לא יכלו לכן להבחין בהתקרבותם בגובה רב של מפציצי הצלילה האמריקניים. אלה האחרונים יכלו אפוא לתקוף בלא שנתקלו בהתנגדות משמעותית ולהפיל את הפצצות על סיפונים עמוסי מטוסים, שהיו בעיצומן של הכנות להמריא.

מקלאסקי, שלא גילה את נאגמו במקום שבו ציפה למצוא, נוכח עד מהרה כי מכלי הדלק במטוסיו הולכים ומתרוקנים. בהחליטו להמשיך את חיפוישיו בכיוון צפון-מזרח במקום דרום-מזרח, קיבל את אחת ההחלטות הגורליות ביותר של המערכה. ב-09.55 הוא זיהה משחתת יפנית שעשתה את דרכה חזרה לעבר הכוח היפני, לאחר שהטילה פצצות עומק על הצוללת האמריקאית "נאוטילוס". מקלאסקי, שהמשיך לטוס בכיוון התנועה שלה, זיהה את נושאות המטוסים היפניות ב-10.05 וב-10.22 החל את התקפתו. בשלב זה היו נושאות המטוסים של נאגמו במבנה דמוי יהלום, כאשר "אקאגי"

של לוטננט מישיו קובאיאשי. קובאיאשי הצליח למצוא את הדרך ל"יורקטאון" באמצעות מטוסי ה"דאונטלס" של טייסת ההפצה 3, שעשו את דרכם חזרה לאחר שתקפו את "סוריו". כל מטוסי של לסלי חזרו בשלום, אולם אחרי מקלאסקי רדפו מטוסי "זירו", והוא איבד 18 מטוסים, כאשר כמה מהם נאלצו לנחות במים, משום ש"אנטרפרייז" לא הגיעה בזמן לנקודת המפגש המוסכמת.

ב-11.20 שיגרה "יורקטאון" עשרה מטוסי "דאונטלס" נוספים כדי שאלה יסרקו את הגזרה הצפון-מערבית עד לעומק של 230 מייל. בשעה 12.00 זיהה המכ"ם של "יורקטאון" את הכוח של קובאיאשי כ-40 מייל בכיוון דרום-מערב. לרשות "יורקטאון" עמדו 12 מטוסי "ויילדקט", שפטרלו באוויר, וכן עוד מטוסים שתודלקו על סיפון ההמראה. פעולת התדלוק הופסקה מייד וכל המטוסים שעל סיפון ההמראה הונקו בחיפזון לאוויר, ואילו מטוסי ה"דאונטלס" של לסלי, שעשו דרכם חזרה, קבלו הוראה להתרחק מאזור הסכנה. מטוסי יירוט מ"אנטרפרייז" ו"הורנט" הונקו כדי לסייע לפלצ'ר, ובסך הכול עמדו לרשותו 28 מטוסי "ויילדקט" וכן כמה סירות שהוסיפו להגנה נ"מ. רק שמונה ממפציצי הצלילה של קובאיאשי הצליחו לחזור מבעד למסך מטוסי היירוט ואש הנ"מ, אך למרות זאת נפגעה "יורקטאון" שלוש פעמים. הפצצה הראשונה חדרה דרך סיפון ההמראה וגרמה לשרפות מתחתיו, השנייה התפוצצה בקרבת מכלי הדלק ומחסני התחמושת הקדמיים, וכתוצאה מכך היה צורך להציף אותם מיד, ואילו הפצצה השלישית התפוצצה בארובה ושיתקה חמישה מתוך ששת הדוודים. מהירותה של "יורקטאון" ירדה עד כדי שישה קשר, ומשום שהמכ"ם ומכשירי הקשר שלה הוצאו מכלל פעולה, נאלץ פלצ'ר לעבור לסיירת "אסטוריה" בשעה 13.15. מטוסיה של "יורקטאון" הועברו ל"אנטרפרייז" ול"הורנט".

בשלב זה דיווח מטוס הסיור של "סוריו" ליאמאגושי על הימצאותן של שלוש נושאות

במערב, "סוריו" מימנה, "קאגה" מאחור ואילו "היריו" במרחק מה בקצה הקדמי בצפון. חמישה מטוסי "דאונטלס" מטייסת הפצה 6 צללו לעבר "אקאגיי" בעוד שמקלאסקי תקף עם שארית מפציצי הצלילה של "אנטרפרייז" את "קאגה". פצצה אחת פגעה ב"אקאגיי" באמצעותה, כשהיא מפוצצת את כל הפצצות שנערמו ברשלנות על סיפון ההנגר. סיפון ההמראה נבקע, ומעלית המטוסים שבאמצע האנייה נהרסה. פצצה שנייה התפוצצה בירכתיים בין המטוסים שעל סיפון ההמראה וגרמה לדלקות, שעד מהרה הפכו את אניית הדגל של נאגומו לשדה קטל לוהט. ב-10.47 היא ננטשה, כשנאגומו עובר לסיירת "נאגארה". במקביל ספגה "קאגה" 4 פגיעות ישירות שגרמו לדלקות שעליהן לא ניתן היה להשתלט. גם היא ננטשה בשלב מאוחר יותר. בינתיים, ומבלי שמקלאסקי ידע על כך, הגיעו גם מפציצי הצלילה של "יורקטאון". 13 ממטוסי ה"דאונטלס" של לסלי צללו מיד לעבר "סוריו" מגובה של 14,500 רגל. ב-10.25 היא נפגעה שלוש פעמים, ועד מהרה פרצו בה דלקות ענק שהתפשטו לעבר מכלי הדלק ומאגרי התחמושת. תוך 20 דקות הפכה נושאת המטוסים הזו לתופת נוראה, ואנשי צוותה נאלצו לנטוש אותה. מה שנראה כהתקפה מתואמת היטב לא היה פרי תכנון קפדני אלא נבע יותר ממזל ומיזמה של פרטים, אך התוצאה לא הייתה עקב וזאת פחות מרשימה: תוך פחות משש דקות חוסלו שלוש נושאות מטוסים מהכוח של נאגומו.

בשעה שנאגומו העביר את דגלו ל"נאגארה", נטל תת-אדמירל אָבָה את הפיקוד הטקטי. יאמאגושי, שנושאת המטוסים שלו לא נפגעה, קיבל הוראה לתקוף מיד את נושאות המטוסים האמריקניות. היפנים עדיין לא ידעו כמה נושאות מטוסים אמריקניות עומדות מולם, שכן מכשירי הקשר שבמטוס הסיור של "סוריו" התקלקל, ולא ניתן היה לקבל את דיווחו. אולם יאמאגושי לא היסס וב-10.58 שיגרה "היריו" 18 מפציצי צלילה ושישה מטוסי יירוט בפיקודו

שרידי כוחו של טומונאגה – חמישה מטוסי טורפדו ושלושה מטוסי יירוט – חזרו ל"היריו" ב־16.30 וטענו שפגעו קשות בנושאת מטוסים אחת. יאמאגושי, שקיבל דיווח דומה בעקבות תקיפתו הקודמת של קובאיאשי סבר, עתה, ששתי נושאות מטוסים אמריקניות הוצאו מכלל פעולה. מאחר שלא ידע, ש"יורקטאון" הותקפה פעמיים, סבר, שלכל צד נותרה נושאת מטוסים אחת בלתי פגועה, וכי נוצר מאזן כוחות המאפשר ל"היריו" להמשיך במערכה. למרות שנותרו לו מטוסי תקיפה מועטים החליט לתקוף פעם נוספת בשעה 18.00, כאשר השמש השוקעת תאפשר למטוסיו להפתיע את האמריקנים. בשעה 17.00, כשהכוח היפני היה בעיצומן של ההכנות, גילו מפציצי הצלילה של "אנטרפרייז" את "היריו". בהעדר מכם הופתעו היפנים פעם נוספת. למרות ששלושה מטוסי "דאוונטלס" הופלו, הרי האחרים הצליחו להשיג ארבע פגיעות ב"היריו". גורלה של נושאת מטוסים זו לא היה שונה מגורלן של שלוש אחיותיה. כאשר הגיעו המטוסים של "הורנט" – כמחצית השעה מאוחר יותר – הייתה "היריו" אפופה להבות, ולפיכך הם העתיקו את התקפתם לעבר "טונה" ו"ציקומה", אם כי ללא הצלחה.

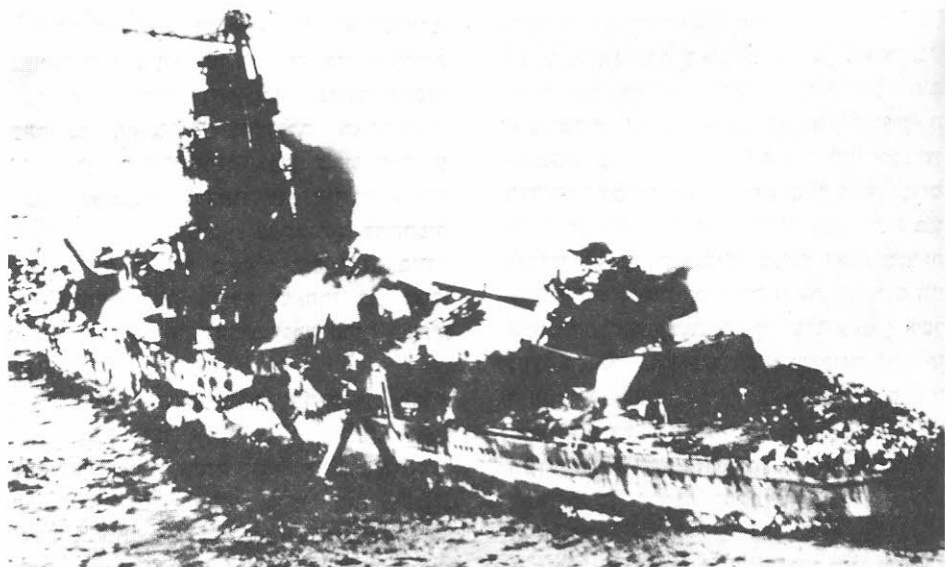
ארבע נושאות המטוסים היפניות ירדו למצולות במהלך 16 השעות הבאות. "סוריו" התפוצצה וטבעה בשעה 19.13, "קאגה" ב־19.26 ואילו את "אקאגי" ו"היריו" טיבעו משחתות יפניות בשחר 5־5 ביוני; "היריו" ירדה למצולות בשעה 09.00, כשאדמירל יאמאגושי על סיפונה.

יאמאמוטו עצמו לא מיהר להודות בתבוסתו. בבוקר ה־4 ביוני הכול נראה כמתנהל על הצד הטוב ביותר, ואפילו הדיווחים מהמטוס הימי של "טונה" לא הדריכו את שלוותו, שכן להערכתו יכול היה נאגומו לטפל בבעיה. המכה הראשונה ניחתה עליו ב־10.50 כאשר תת־אדמירל אָבֶה דיווח ש"קאגה", "אקאגי" ו"סוריו" בלהבות. אולם מאחר שרק נושאת מטוסים אמריקנית אחת נתגלתה בוודאות לא

מטוסים אמריקניות. בעקבות זאת אֶלֶתֶר יאמאגושי כוח של עשרה מפציצי טורפדו ושישה מטוסי יירוט ושיגרם מייד לעבר הכוח האמריקני. על מפציצי הטורפדו פיקד טומונאגה, שמכלי הדלק במטוסו נפגעו בהתקפה על מידוויי. משום שלא היה די זמן לתקנם, טס טומונאגה כשמכלי הדלק שלו דולפים, והוא ידע, שעבורו זו משימה שאין ממנה חזרה.

צוותי התיקון שעל "יורקטאון" כה הצליחו בתפקידם, עד כי ב־13.45 תוקנו סיפון ההמראה וארבעה דוודים. תיקונים אלה אפשרו לנושאת המטוסים לחזור למהירות של 20 קשר ואף לקלוט מטוסים. בשעה 14.30, בעיצומן של הפעולות לתדלוק המטוסים זיהה המכ"ם של "יורקטאון" את מטוסי הטורפדו של "היריו" במרחק של 40 מייל מהאנייה. בשלב זה עמדו לרשות "יורקטאון" רק 12 מטוסי "ניילדקט" לחיפוי אווירי, ולא היה בהם כדי לבלום את התקפתו של טומונאגה. המטוסים היפניים בחרו להם כמטרה את "יורקטאון" שלא ניכר היה כלל שנפגעה. רק ארבעה מטוסי "קייט" יפניים הצליחו לתדור מבעד למסך האש נ"מ הצפופה ולהגיע לעמדות שיגור נוחות. שני טורפדות פגעו בנושאת המטוסים באמצעיתה כשהם מבקעים את רוב מכלי הדלק שבצד שמאל ומנתקים את כל קווי המתח. המשאבות יצאו מכלל שימוש, ולא ניתן היה לבצע הצפות־נגד. תוך 20 דקות נטתה "יורקטאון" בשיפוע של 26° ובשעה 14.58 ניתנה הפקודה לנטוש אותה. אולם הנקמה לא איתרה לבוא. לאחר חיפושים ארוכים גילה אחד ממטוסי ה"דאוונטלס" את "היריו" זמן קצר אחרי השעה 14.30. "יורקטאון" קלטה את דיווחו, אך בגלל הפגיעה במערכת החשמל שלה לא ניתן היה להעביר את הידיעה לספרואנס, אלא לאחר השעה 15.00. בסביבות השעה 15.30 שיגרה "אנטרפרייז" 24 מפציצי צלילה כולל 14 מ"יורקטאון". "הורנט" שיגרה 16 מטוסי "דאוונטלס" ב־16.03 כדי לסייע להתקפתו של ספרואנס על "היריו".

מתוצאות הקרב: הסיירת היפנית הכבדה "מוגאמי".

קונדו יוכלו ליצור מגע עם צי האויב ולהשמידו בקרב ימי לילי. בלילה כמעט שאי אפשר היה להביא את המטוסים לכלל ביטוי, ובסוג כזה של קרב בין יחידות שטח היו היפנים המאומנים היטב נהנים מיתרון גדול. אולם עד מהרה התברר, שרוחו של נאגומו נפלה, וכי כוחו הנפשי לא עמד לו להיכנס למערכה מסוג זה. לפיכך הועבר ב־21.30 הפיקוח על המבצעים הליליים לידי קונדו.

ספרואנס, שקיבל בינתיים את הפיקוד הטקטי על כוחות המשימה האמריקניים, נמנע מלהיכנס למלכודת. עם רדת החשיכה פנה מזרחה כדי שיוכל למחרת היום לרדוף אחר האויב הבורח, או לפעול נגד נחיתה אמפיבית על מידוויי. בחצות הבין יאמאמוטו, שתכניתו להשמיד את הכוח האמריקני בקרב לילי – לא היה לה על מה שתסמוך, וכי כוחותיו, שעדיין היו מפוזרים מאוד, עשויים להיחשף להתקפות מן האוויר מיד עם הנץ השחר. בשעה 02.25 לפנות בוקר הוא קיבל לכן את ההחלטה הבלתי נמנעת לבטל את ההתקפה על מידוויי, והורה על נסיגה כללית.

מצא יאמאמוטו לנכון לוותר על תכניתו. הוא החליט לנהל אישית את המשך המבצעים ולרכז את כל כוחותיו כדי לתקוף את האויב באזור מידוויי. כוחותיו של קונדו כבר היו בדרכם לעזרתו של נאגומו, וגם הכוח המרכזי עצמו (שבו נמצא יאמאמוטו) נע במלוא המהירות למידוויי. ב־12.20 הורה יאמאמוטו לקאקוטה להפנות את נושאות המטוסים שלו מאזור האיים האלאוטיים דרומה לעבר מידוויי, אך במקביל הוא הורה לכוח הפלישה עצמו לנוע ליתר ביטחון לכיוון צפון-מערב, עד שהמצב יתבהר. מאחר שעדיין היה הכרח להשמיד את הבסיס האווירי שבמידוויי קיבל קונדו הוראה ב־13.10 להקצות ארבע סיירות כבדות מכוח הסיוע של קוריטה, כדי להפגוז את האי.

אולם ככל שחלפו השעות כן הלכה והתערערה האופטימיות של יאמאמוטו. הכוח המרכזי התעכב בשל ערפל סמיך, וב־16.30 דיווח קאקוטה שלא יוכל להצטרף למערכה על מידוויי אלא תוך יומיים. ואז, בשעה 17.55 דיווח נאגומו, ש"הירי" נפגעה קשות. עתה לא נותר ליאמאמוטו אלא לקוות, שאניותיו של

והקפידו שכוחם יישאר מרוכז במהלך הקרב. הציוד היפני עלה באיכותו על זה האמריקני, וגדול במיוחד היה הפער בתחום המטוסים והטורפדות, אולם בהעדר מכ"ם היו נושאות המטוסים של נאגומו בבחינת טרף קל למפציצי הצלילה האמריקניים. כשהוא כבול ללוח זמנים קשוח לביצוע הפלישה למידוויי מצא את עצמו נאגומו בבוקר ה-4 ביוני במצב שבו מוטלות עליו שתי משימות הסותרות זו את זו: אולם היו אלה ההחלטות הרות הגורל שלו עצמו, אשר נבעו בעיקר ממודיעין לקוי, שהביאו למפלתו הנחרצת. בצד האמריקני ביצעו פלצ'ר וספרואנס את הוראותיו של נימיץ בכשרון רב ותוך הפגנת יזמה, ובמיוחד היה זה ספרואנס שהוכיח את עצמו כטקטיקאי ימי מהמעלה הראשונה.

מידוויי בדומה לקרב על בריטניה וסטלינגרד הייתה בעיקרה ניצחון דפנסיבי. למרות שהיפנים ספגו מפלה קשה, והאסטרטגיה האופנסיבית שלהם עורערה, הרי הם עדיין לא הפסידו את המלחמה, וזו אכן נמשכה באוקיינוס השקט עוד למעלה משלוש שנים. יתר על כן, למרות העיכוב שחל במבצעים היפניים בעקבות מפלתם ב-4 ביוני, הרי מאוחר יותר הם המשיכו בכיבוש האיים האלאוטיים פחות או יותר בהתאם לתכנית המקורית, אם כי ללא מידוויי איבדו איים אלה הרבה ממשמעותם האסטרטגית. עבור נימיץ, כמו עבור ג'ליקו ביוטלנד, ניצחון במערכה לא יכול היה להביא את הניצחון במלחמה, אולם לו היה נכשל, הייתה תבוסתה של ארה"ב באוקיינוס השקט הופכת לאפשרות ריאלית. מידוויי הייתה מכל בחינה שהיא נקודת מפנה במלחמה. היא השיבה את מאזן הכוחות באוקיינוס השקט על כנו ונטלה מידי היפנים את עליונותם, שאפשרה להם לתקוף היכן שחפצו. בעלות הברית הרוויחו כתוצאה מכך זמן יקר שנוצל לבניין כוחות. כתב על כך וינסטון צ'רצ'יל בספרו "מלחמת העולם השנייה": "החל מרגע זה הופנו כל מחשבותינו בביטחון מפוכח לעבר האופנסיבה".

אולם הקרב על מידוויי עדיין לא הסתיים. בשחר ה-5 ביוני התנגשו זו בזו הסיירות הכבדות "מיקומה" ו"מוגאמי" בשעה שעסקו בתמרונים התחמקות מהצוללת האמריקאית "טמבור". שתי סיירות אלה, שהיו חלק מן הכוח שאמור היה להפגין את מידוויי, ניוקו בהתנגשות והיו חשופות בעקבותיה להתקפות רצופות מן האוויר במהלך ה-5 וה-6 ביוני. "מיקומה" טבעה בלילה שאחרי כן, ואילו "מוגאמי" הצליחה להגיע לנמל טרוק כשהיא פגועה קשה.

כל אותו הזמן המשיכה "יורקטאון" לצוף. ב-5 ביוני שבו אליה אנשי צוותה, והחלו במאמצים לגרור אותה לנמל. אולם ב-6 ביוני, בשלב שבו גברו התקוות שניתן יהיה להצילה, טרפדה אותה (ואת המשחתת "המאן") הצוללת היפנית I-168. "המאן" נבקעה לשניים וטבעה מייד, ואילו "יורקטאון" טבעה ב-05.01 למחרת. ארה"ב איבדה במערכת מידוויי נושאת מטוסים אחת, משחתת אחת, 150 מטוסים ו-307 מחייליה. היפנים איבדו ארבע נושאות מטוסים, סיירת כבדה ו-280 מטוסים. כמו כן נפלו במערכה 3500 יפנים ובכללם יותר ממאה טייסים מנוסים.

ניצחונה של ארה"ב במידוויי המחיש מעל לכול את חשיבותו של מודיעין טוב. הסיבה העיקרית למפלתו של יאמאמוטו הייתה העובדה, שכל תכניתו היו ידועות לאמ"ריקנים, בעוד שהמודיעין היפני נתגלה כלקוי. תכניתו של הצי המשולב לקתה אף היא בחסר, כאשר מגרעתה העיקרית הייתה הפיזור שלא לצורך של הכוחות. הייתה זו שגיאה, שיאמאמוטו ניסה לתקן, אך באיחור רב. בכך שפיצל את נושאות המטוסים שלו בין הכוחות השונים של הצי המשולב, מנע יאמאמוטו מנאגומו כוח מחץ דווקא ברגע המכריע ביותר. יתר על כן, משום שהחזיק את אניות המערכה שלו עם הכוח המרכזי, נשללה מנושאות המטוסים הגנה נ"מ חזקה יותר. בניגוד ליאמאמוטו ריכזו האמריקנים את כל כוחם באזור החשוב ביותר מבחינה אסטרטגית

ISSN

0334 - 470X

הוצאת "מערכות"
צבא ההגנה לישראל

משרד הביטחון-ההוצאה לאור